

İSLAMDA NÜMUNƏVİ QADINLAR

FATİMƏ (Ə)

**MÜƏLLİF: HƏBİBULLAH ƏHMƏDİ
TƏRCÜMƏ EDƏN: HACI ARZU**

FATİMƏ
(Həyat idealları-3)

*Bu sözlər sənə təqdim olur, Fatimə!
Qüssən qılınc çaldı Əli qəddinə!*

**Kitabın adı:..İslamda nümunəvi qadınlar – Fatimə
(s.ə).**

Müəllif:Həbibullah əhmədi

Tərcümə edən:.....Hacı Arzu

Nəşr edən:.....Faiz

Tiraj:.....3000

Çap növbəsi:.....Birinci

Çap tarixi:.....2007

MÜQƏDDİMƏ

QADININ YARANIŞI VƏ HÜQUQLARI

Elmi müzakirələrdə qadın hüquqları

Qadın yaranışının xüsusiyyətiləri, yaranışda qadın və kişi arasındakı fərqlər, qadının fərdi və ictimai hüquqları elmi və mədəni müzakirələrdə ardıcıl olaraq şərh edilmişdir. Bəşər tarixində müxtəlif məktəb və ideologiyalar bu məsələyə müxtəlif şəkillərdə yanaşmış, onun haqqında bəzən ziddiyyətli, bəzən ifrat dərəcədə və bəzən də səthi formada danışmışdır.

Bu əsərdə əhəmiyyətli nəticəyə çatmış çox fikirlərdən vaz keçib, yalnız bəzi görüşləri və baxışları xülasə şəkildə nəzərdən keçirəcəyik. Ümid edirik ki, möhtərəm oxucuların nəzərində qadına münasibətdə islamın müxtəlif qondarma ideologiyalardan üstünlüyü aydın olsun.

Qadın cahiliyyət dövründə

Qədim Hind, Çin, Rum və ərəb cəmiyyətlərində qadına elə anormal münasibətlər olub ki, indi də dünyanın bəzi nöqtələrində həmin münasibətlərə təsadüf edilir. Bu baxışlara əsasən daim kişinin xidmətində dayanmağa borclu olan qadın, heyvan kimi bir mövcud sayılır. Buna görə də qadın bütün fərdi və ictimai hüquqlardan məhrum edilmiş, hətta öz talehini müəyyənləşdirmək haqqına malik olmamışdır. Axı əslində insan hesab edilməyən qadın hansı insani hüquqlara malik ola bilərdi!

Sadalanan cəmiyyətlərdən bəzilərində qadın şəxsiyyəti o qədər süqut etmişdi ki, onun həyatı da kişidən asılı idi. Bəzən ehtiyac üzündən qadını öldürüb, əti ilə qidalanırdılar.

Hindistanda əri ölmüş qadını ərinin cəsədi ilə birlikdə yandırar, ya da zillət içində buraxırdılar. Tarixi mənbələrdə bu faktlar şahidlər tərəfindən təsdiq edilir.

Lakin bu hissə sonrakı hissələrin müqəddiməsi olduğundan sözü çox da uzatmayıb, yalnız cahiliyyət dövründə - Quran nazil olan zamandakı şahidlərin bəzilərini xatırlayıq. Əlbəttə ki, bu baxışları analiz etməklə digər cəmiyyətlərdəki oxşar baxışlar da işıqlanar.

Cahiliyyət dövründə qadın o qədər əskik sayılırdı ki, hətta onun varlığı belə həqarət hesab edilirdi. Bir şəxs qızı olduğunu eşidəndə qəzəblənər, rəngi qaralardı. İki yol ayrıcında tərəddüd edərdi – bu əskikliyə, zillətə dözmək, yoxsa qızı diri-diri torpağa basdırmaq?! Bildiyimiz kimi qızları diri-diri torpağa basdırmaq cahil ərəblərin adəti idi. Bu işi heç bir vəhşi heyvan öz balasına qıymaz. Quran bu cahil adəti belə nəql edir: **«Verilən müjdənin pisliliyi üzündən tayfasından gizlənər. Görən,**

körpəni zillətdə saxlayacaq, yoxsa torpağa basdıracaq? Necə də pis mühakimə edirlər! («Nəhl» surəsi, 59-cu ayə)

Başqa bir yerdə, «Təkvir» surəsinin 9-cu ayəsində bu çirkin əməl yenə də sual altına alınır: **«O hansı günaha görə öldürüldü?»**

Cahiliyyət dövründə qız övladları övlad hesab olunmaz və nəslin davamı yalnız oğlanlar sayılırdı. Cahiliyyətin rəzil şüarı bu idi:

**Yalnız oğlanlardır bizlərə övlad
Qızlarla nəsilə verilməz bir ad.**

Qurani-kərim müxtəlif əsaslarla oğlan və qızı eyni bildirir, köhnəliklə mübarizə aparır. Aşkar şəkildə qızları övlad adlandırmaqla cahil adətləri kökündən qoparır. Nəcəran xristianları ilə mübahilə (nifrin) mərasimində həzrət Peyğəmbər (s) və Əli (ə) ilə müsəlmanlardan qadın ünvanında Fatimeyi Zəhra (ə) və Peyğəmbər övladı kimi Həsən və Hüseyin (ə) iştirak etdilər. Qurani-kərim bu barədə buyurur: **«Sənə (İsa haqqında) göndərilən bilikdən sonra bu barədə sənənlə mübahisə edənlər olsa, onlara de: Gəlin biz də oğlanlarımızı, siz də oğlanlarımızı, biz də qadınlarımızı, siz də qadınlarımızı, biz də özümüzü, siz də özünüzü çağırmaq və yalvarıb Allahdan yalançılara lənət istəyək».**¹

Bu ayədə Peyğəmbər qızının övladlarına övladlıq şamil edilir.

¹ «Ali-imran» surəsi, 61-ci ayə.

Cahiliyyət quruluşunda isə ailənin təşkili inkişafını öhdəsinə götürmüş qadınlara diqqətsizlik göstərilir. Bu həmin qadındır ki, övladının səadətinə zamindir və bu prosesdə mühüm rol oynayır. **«Bəhar»** da buyurulur: **«Hər kəsin səadət və bədbəxtliyi anasının bətnində müəyyənləşir»**. **«Vəsaildə»** buyurulur: **«Behişt ananın ayaqları altındadır»**.

Cahiliyyət dövründə anaya övladı bir müddət özündə saxlayıb, sonra azad edən qab kimi baxılıb. Cahiliyyət mədəniyyəti bir şerdə belə əks olunur:

**Qabdan artıq deyil onlar bizə,
Atalardır ünvan soy, kökümüzə.**

Quran bu cahil fikri puça çıxarıb, ana qucağını tərbiyə, inkişaf beşiyi kimi tanıtdırır, **«qadınlarımız saleh övladlar tərbiyə edəcək əkinəcəklərinizdir»**, deyir. Quran anaların üzücü zəhmət və təlaşlarına təşəkkür olaraq tərif edir, hüquqlarını ilahi hüquqlar sırasında əks etdirir. **«İsra»** surəsinin 23-24-cü ayələrində buyurulur: **«Allah Ona ibadəti və valideynə yaxşılığı buyurmuşdur. Onların biri, ya hər ikisi sənin yanında qocalığın ən sınıq çağına yetərsə, onlara «uf»da demə, acı söz söyləmə. Onlarla xoş rəftar et. Onların hər ikisinə acıyıb, mərhəmət göstərərək de: Pərvərdigara, onlar məni körpəliyimdən tərbiyə edib bəslədikləri kimi Sən də onlara rəhm et.»**

«Əhqaf» surəsində buyurulur: **«Biz insana atasına yaxşılığı sifariş etdik.»** Beləcə, xeyli çətinliklərlə qarşılaşan ananın əsil rolu nəzərə çatdırılır.

Cahiliyyət quruluşunda qadının hansısa bir qərara gəlmək hüququ yox idi. Yalnız ata və qardaş onu ərə verə

bilər və bir əşya kimi dəyişər, mehriyyəyə sahib olardılar. Hətta əri öləndə onun mülkünə sahib çıxırdılar. Qadının evlənmə hüququ ailənin kişisinə məxsus idi. Quran bu çirkin əməli rədd etdi və evlənmə hüququnu qadının öz ixtiyarına verdi. Qadın öz meyriyyəsinə sahib oldu (əlbəttə ki, qızın ərə getməsində atanın icazəsi olmalıdır).

Həmin qaranlıq qurluşda qadın ailə və insani ünsiyyət hüququndan da məhrum idi. Onunla quldan da pis rəftar olunurdu. Addımbaşılıq qadın təhqir edilirdi. Quran qadınla qeyri-insani rəftarı puça çıxardı.

«Qadınlarınızla ağıllı, Allah bəyəndiyi kimi rəftar edin.»¹

Cahiliyyətdə qadının zəhmət haqqı ata, qardaş tərəfindən mənimsənilirdi. Quran aşkar şəkildə onlara kişilər kimi iqtisadi müsəqillik verdi: **«Kişilərin öz qazandıqlarından öz payı, qadınların öz qazandıqlarından öz payı vardır.»²**

Cahiliyyətdə qadının irs hüququ yox idi. İrs yalnız kişilərə məxsus idi. Quran kişilərlə yanaşı qadına irs hüququ verdi.

«Ata, ana və yaxın qohumların qoyub getdikləri maldan kişilərə və qadınlara pay düşür.» («Nisa» surəsi, ayə 7).

Cahiliyyət qurluşunda əxlaqi və ilahi dəyərlər o qədər alçaldılmışdı ki, qızların və qadınların iffəti mübadilə əşyasına dönmüşdü. Qurani-kərim bu çirkin işi qadağan etdi: **«Fani dünya malı əldə etmək xatirinə onları zinaya məcbur etməyin.»³**

¹ «Nisa» surəsi.

² «Nisa» surəsi, ayə 32.

³ «Nur» surəsi, ayə 33.

Bunlar cahiliyyətin Quran tərəfindən puça çıxarılmış adətləri idi. Quran qadın hüquqlarını və qadın şəxsiyyətini ucaltdı. İslam Peyğəmbəri (s) bütün çirkin adətləri rədd etməklə buyurdu: «**Sahibinə qaytarılmalı olan əmanətdən savayı bütün cəhalət adətləri mənim ayaqlarım altındadır**». İstər xeyrixah olsun, istərsə də günahkar, fərqi yoxdur. Əmanəti sahibinə qaytarmaq islamın insani və beynəlmiləl prinsipidir. Bu adəti yaşatmaq cahiliyyət yox, insani ənənəni yaşatmaqdır. Beləcə, fitrət və ağıla əsaslanan din heç vaxt cəhalətdən savay əsaslı olmayan adətləri təsdiq etməyəcəkdir.

Qadın müasir dünyamızda

Yuxarıda qeyd edilən baxış, münasibət açıq-aşkar qadının insani kəramətinə, dəyərinə zidd idi. Bu baxış insani cəmiyyət tərəfindən heç vaxt qəbul edilməmiş, hətta dinsiz cəmiyyətlər qadını cahiliyyət buxovundan azad etmək üçün təlaş göstərmişlər. On yeddinci əsrdən başlayaraq bu hərəkət yüksəlmişdir. İyirminci əsrə qədər dünyanın müxtəlif nöqtələrində bu hərəkətin hamiləri tapılmış və hətta «**Birləşmiş millətlər təşkilatı**» bunu qanuniləşdirmiş-dir.

Qadın və kişinin siyasi, ictimai, peşə seçmə və s. hüquq bərabərliyinə əsaslanan bu nəzəriyyə onların bərabərliyini hədəf götürüb, azadlığa zidd bütün qeydləri inkar etdi. Bu baxış tərəfdarları qadın şəxsiyyətini ucaltmaq fikrində olsalar da, qadının yaranışından, bu yaranış məqsədindən tam xəbərdar olmadıqlarından öz işlərində ifrata varıb həddi aşdılar.

Birinci baxış tərəfdarları qadına münasibətdə diqqətsizlik göstərdilərsə (təfrit), ikinci baxış tərəfdarları həddi aşdılar (ifrat).

Buna görə də nəinki qadının şəxsiyyəti ucaldı, əksinə «**qadın hüququ, demokratiya, insan haqları, mütləq və tam azadlıq**» şüarları altında qadın şəxsiyyəti daha da alçaldıldı. Bu baxış tərəfdarları bütün məhdudiyyətlərin götürüldüyü açıq fəza yaratdılar. «Qorunmaq» «qadağanla» səhv salındı. İlahi dəyərlər aradan getdi. Həmin baxışdan qazandıqlarımız aşağıdakı qaydada şərh edilər bilər;

«Müasirliyin, mədəniyyətin» qazancı

1-Əxlaqi və mənəvi dəyərlərin tənəzzülü və bu səbəbdən cəmiyyətə dəyən zərbə;

2-Qadının alçalması və dəyərsiz əmtəə, əşyaya dönməsi;

3-Əxlaq pozğunluqları sayəsində ailə bünövrəsinin parçalanması;

4-Ailə qurmaq marağının itməsi və boşanmaların çoxalması;

5-Əxlaqi sarsıntılar səbəbindən sahibsiz uşaqların artımı və bu uşaqlardan törənən günahlar, cinayətlər;

6-Nəsil qatışıqlıqları və qeyri-qanuni (bic) uşaqların dünyaya gəlməsi; Bu adətin daha çox rəvac tapdığı qərb cəmiyyətlərində atasını tanımayan övladların artımı.

7-Qocalara və körpələrə qarşı ailə məhəbbətinin itməsindən yaranan iztirablar, narahatlıqlar, ruhi xəstəliklər;

8-Cəmiyyətdəki qocalara, ata-analara qarşı biganəlik. Yaşlı valideynlərin gərəksiz əşyalar anbara yığıldığı tək qocalar evinə verilməsi və kimsənin onlara qayğı göstərməməsi;

9-Uşaq evlərinin yaranması və övlad böyütmək, tərbiyələndirmək zəhmətindən qaçan valideynlərin öz

övladını ailə qayğısından məhrum edib, uşaq evlərinə verməsi. (əlbəttə, cəmiyyətdəki kimsəsiz uşaqların ehtiyacını ödəmək üçün uşaq evlərinin mövcudluğu vacibdir.)

10-Düzgün insani rabitələrin olmaması səbəbindən heyvanlarla ünsiyyətə tapınmaq, ailə münasibətlərində boşluğun yaranması, insan ömrünü ilahi dəyərlərdən məhrum edib, onu puça çıxaran onlarla vəziyyətlər; Mənəviyyatı ayaqlar altına alıb, heyvani həyata, necə deyərlər qərib mədəniyyətinə üz tutulması;

Bu iki nəzəriyyənin oxşarlığı ondadır ki, hər ikisi qadın və cəmiyyəti ilahi dəyərlərdən məhrum edir. Hər iki nəzəriyyə cəhalət və nadanlıq üstündə qurulmuş və fəsadla nəticələnmişdir. Cahiliyyət dövründə insan öz anlamsızlığı səbəbindən ümumi yığıncaqlarda, hətta Allah evinin təvafında çılpaq iştirak edirdisə, iyirminci əsrin cahiliyyətində də çılpaq görünmək normal və hətta mədəniyyət sayılır! əgər qədim cahiliyyətdə əxlaqsızlıq qadınlar evinin damına bayraq vurmaqla müştəri yığırdılarsa, iyirminci əsrdə rəngarəng reklamlarla insanlar günaha dəvət edilir. Bir fərqi vardır ki, keçmişin əxlaqsızlığı cahiliyyət, bu günün çirkin əməlləri mədəniyyət və azadlıq adlandırılır! Başqa sözlə desək, bu gün əxlaqsızlıq mədəniyyət paltarında zühur edib. Bəli, ilahi dindən uzaq düşməyin nəticəsi azgınlıq və əxlaqsızlıqdır. «Yunus» surəsində buyurulur: **«Haqdan sonra ancaq azmaq gəlir.»**

İslamda qadın

İfratçı cahiliyyət və təfritçi iyirminci əsr nəzəriyyələri qarşısında qadının yaranış və hüququna islami baxış da vardır. Bu baxış fitrət və həqiqətə əsaslanır, qadının bütün

fərdi və ictimai hüquqlarını kişilər kimi qadının fitrətinə əsasən tənzimləyir. Qadını kərəmətləndirən və onun səadəti ilə nəticələnən yeganə yol vəhy və Peyğəmbər yoludur. Bəşəriyyət çirkinliklər və bədbəxtliklərdən qurtulmaq üçün vəhyə üz tutub, islama qayıtmalıdır. Sözsüz ki, bir gün bu həqiqətlər üzə çıxacaq və bəşəriyyət anlayacaq ki, yeganə həqiqi sığınacaq nəfs istəkləri yox, ilahi vəhy yoludur. İslami baxışı aydınlaşdırmaq üçün onu bir neçə hissədə xülasə şəklində bəyan edirik.

Qeyd etdiyimiz kimi birinci baxış qadını o qədər alçaldır ki, sanki qadın insan deyil. İkinci baxış isə qadın şəxsiyyətinin böyüklüyünü, onun kişi ilə eyni hüquqlu olmasında görür. Birinci baxışın Quran tərəfindən rədd edilməsi aydındır. Bəs ikinci baxış necə? Quran qadın və kişinin yaranışındakı bərabərliyi qəbul edirmi? Mütəlakə azadlığı (özbaşnalığı) məhkum edən Quran nəzərinə qadın kişi ilə bərabərdirmi? Yoxsa islamın başqa bir baxışı var? Bu məsələni aydınlaşdırmaq üçün ayrı-ayrılıqda iki fəsildə bəhs etməliyik.

Birinci fəsil qadın və kişinin yaranış nizamı və necəliyi, onların insani dəyərləri haqqındadır. İkinci fəsildə fərqlər, məhdudiyətlər, fərqlərdən yaranan və qadın-kişi şəxsiyyətindən asılı olmayan nəticələr əhatə olunur.

Birinci məsələ – yarıncı qadın və kişinin eyni, bərabər olması haqqında belə demək olar ki, Quranın nəzərinə görə onlar nə bərabərdirlər, nə də fərqli. Çünki Quran kişi və qadının xilqətini eyni bir həqiqətdən bilir. Bərabərliyi araşdırmaq və müqayisə etməyin o zaman mənası olardı ki, qadın və kişi iki müxtəlif xilqət olaydı. Beləcə, islamda bərabərlik və ya fərqlilikdən danışmağın

mənası qalmır. Demək, söhbət onların fərqlərindən yox, yaranışından gedir.

İnsan həqiqəti

Qurani-kərimin iddiası budur ki, qadın və kişi xilqət, yaranış nöqtəyi-nəzərincə bir həqiqətdəndirlər. İnsan ruh və bədəndən təşkil olsa da, onun həqiqətini təşkil edən, onu kamilliyə və ya tənəzzülə sövq edən «müçərrəd ruh»dur.

Yaxşı işlərə görə mükafatı, günahların cəzasını dadan, duyan ruhdur. (Bu sözlər qiyamətdə dirilmənin cisimlə birgə olmasını inkar etmir). O biri dünyada da cəza və mükafatı qazanan ruhdur. İllər ötdükdən sonra bir insanı keçmişdəki əməlinə görə cəzalandırmaq və ya mükafatlandırmaq istəsələr, məruz qalan müçərrəd və sabit ruhdur. Ötən müddət ərzində olsun ki, bədən tamamilə dəyişmişdir. Lakin ruh sabitdir. Ona görə də «**insan sabit mövcuddur**» deyiblər.

Demək, insanın həqiqətini onun ruhu təşkil edir. Yüksəliş, tənəzzül, hər biri ruha aiddir. Yaranış nəzərincə isə ruh müçərrəddir (cisim deyil) və müçərrəd olanlar arasında fərq yoxdur. İstər kişi olsun, istərsə də qadın, ruhun həqiqəti insani və eynidir. Sadəcə iki surətdə – qadın və kişi surətində təcəlli edir. İnsanın kamilləşməsi də ruha aiddir. Qadın və kişi eynidir. İnsani fəzilətlərə çatmaqda qadın da kişi kimi ucala bilər. Demək, yol seçməkdə və mənəvi dərəcələrə çatmaqda qadınla kişi arasında fərq yoxdur. Çünki bu iki vücudun yaranış həqiqəti eynidir.

Buna əsasən deyilən iki mətləb - Quran şəhadətləri, şahidləri ilə isbat olunmalıdır:

Birincisi, qadın və kişi xilqətinin bir olması;

İkincisi, hər iki fərd üçün təkamül yolunun eyniliyi; əlbəttə, birinci mətləb sübut olarsa, ikinci nöqtə də sübuta yetər.

Quran və insanın xilqəti

Bu barədə Quran buyurur: **«Ey insanlar, sizi tək bir şəxsdən, o şəxsdən də zövcəsini yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadın törədən Allahınızdan qorxun!»**¹

Mübarək ayə insanın yaranış başlanğıcını həqiqətdən bilir və buyurulur: **«Sizi və sizin zövcənizi həqiqətdən yaratmış Allahdan qorxun və təqvalı olun.»**

Bu günkü bəşəriyyətin ilk kişi və qadını olan Adəm və Həvvə bir həqiqətdən xəlq edilmişdir. Bu iki nəfər də ayənin məzmununa şamil olur. Qadın və kişinin xilqətində heç bir fərq yoxdur. Adəmə üfürülmüş həmin ruh və həqiqət Həvvəyə də üfürülmüşdür. Eyni ruh və həqiqət birində kişi, digərində isə qadın şəklində təcəlli etmişdir. Yenə buyurulur: **«Sizi bir nəfərdən xəlq edən və onunla ünsiyyət üçün zövcəni yaradan Odur.»**²

Mübarək ayənin məzmunu əvvəlki ayə kimi insan vücudunun həqiqət başlanğıcının bir olduğunu bir daha təsdiq edir.

Təkamül yolu

İkinci müddəə təkamül yolunun həm kişi, həm də qadın üçün eyni olmasıdır. Hər bir fəzilətin əldə edilməsində kişi və ya qadın olmaq şərt deyil. Çünki kişi və qadının ruhu, həqiqəti eynidir və fəzilətə yetmək,

¹ «Nisa» surəsi, ayə 1.

² «Əraf» surəsi, ayə 189.

təkamül çatmaq insanın ruhuna, həqiqətinə aiddir. Eləcə də insanın ruhundan kənar fərqlər burada təsirsizdir.

İslamda təkamül yolu iman və saleh əməllə adlanır. Kişi və qadın təfəvütsüz olaraq vəzifəlidirlər.

Quran və insanın təkamülü

Qurani-kərim bu barədə buyurur: **«Mömin olub, yaxşı işlər görən kişi və qadına xoş həyat nəsib edəcək və yaxşı əməllərinə görə onları mükafatlandıracağıq.»**¹

Bəli, fəzilətlərə çatmaqda, xoş həyatdan faydalanmaqda qadınla kişi arasında heç bir fərq yoxdur və onlara əməllərindən üstün mükafat veriləcək. Təkamülün şərti iman və saleh əməldir. Bu məsələdə qadın və kişi eynidir.

Başqa bir yerdə buyurur: **«Mömin olub, saleh əməl edən şəxs istər qadın olsun, istər kişi, behiştə daxil olacaq.»** Yenə buyurulur: **«Doğrudan da, Allah müsəlman kişi və qadınlar, mömin kişi və qadınlar, itaətkar kişi və qadınlar, doğruçu kişi və qadınlar, səbirli kişi və qadınlar, təvazökar kişi və qadınlar, sədəqə verib, oruc tutan kişi və qadınlar, ayıb yerlərini hifz edən kişi və qadınlar, Allahı çox zikr edən kişi və qadınlar üçün bağışlanma və böyük mükafat hazırlanmış-dır!»**² Ayədə kişi və qadının imanı eyni cür vəsf olunur, onların mükafatı da eyni cür göstərilir. Digər bir ayədə insanın üstünlüyü onun təqvasında görülür, kişi və qadına fərq qoyulmadan!

¹ «Nəhl» surəsi, ayə 97.

² «Əhzab» surəsi, ayə 35.

«Allah yanında ən hörmətliniz daha çox təqvalı olanlarınızdır.»¹

Təkamül yolunun eyni olması

İlahi vəhyə əsasən Quran insanın hidayəti, nuraniyyəti, paklaşması üçün gəlmişdir. Məqsəd insanın zülmətdən, cəhalətdən mənəviyyata yönəldilməsidir. **«Bu Quran elə bir kitabdır ki, onu sənə insanları zülmətdən nura çıxarmaq üçün nazil etmişik».** («İbrahim» surəsi, ayə 1).

Paklanma ya ağıl və təfəkkür yolu ilə, ya da eşq və məhəbbət (qəlb) yolu ilə olur. Bəzi ustadların buyurduğu kimi, *“Əgər kişilər üçün ağıl və təfəkkür yolu hamadırsa, qadınlar üçün qəlb yolu hamadır və qəlb yolu məqsədə ağıl yolundan daha yaxındır.”*

Məhəbbətin cazibəsi daha çoxdur. Necə ki, sözün təsiri düşüncənin təsirindən az deyil. Bu səbəbdən də təkamül yolunu keçmək qadınlar üçün hamar olmasa da, kişilər üçün də asan olmayacaqdır.

Nəticə budur ki, qadın və kişi yaranışının həqiqəti birdir, fəzilətlərə çatmaq yolu eynidir. Demək, qadın və kişi insanlığı və fitrəti arasında heç bir fərq yoxdur. İslam məktəbi qadın və kişini bərabər bilir. Hansı ki, qərb məktəbi çox təlaşdan sonra, bu bərabərliyi öz məktəbi üçün böyük nailiyyət hesab edir. İslam, vəhy məktəbi daha yuxarı mərhələdə düşünür və qadın və kişini eyni bir həqiqət bilir. Səməvi maarif təliminin nəticəsi olan qadın şəxsiyyətinin yüksəldilməsi budur. Dünya məktəbləri bundan sonra əsrlərcə çalışsalar, vəhydən törənən belə bir maarifə nail olmayacaqlar. Quran bu barədə buyurur:

¹ «Hücut» surəsi, ayə 13.

«Vəhy sizə heç zaman əliniz çatmayacaq bir maarif öyrədir.» Qadın və kişi xilqətinin həqiqəti və fəzilətlərə yol tapmaq bəşər elminin gücündə deyil. Bu, Peyğəmbər məktəbinin işidir.

Qeyd (sual)

Ötən mövzulara diqqət edərkən belə bir sual yarana bilər ki, islam məktəbində təkamül yolu ibadətdir və insan bəndəlik yolu ilə yüksəlir. İbadət yolu isə islamın insanlara təqdim etdiyi hökmlər və vəzifələrdən ibarətdir. Qadın və kişinin vəzifələrində isə xeyli fərqlər vardır. Qadın ayda neçə gün ibadətlərin üstünü olan namazdan məhrumdur. Həmin günlərdə Ramazan ayının fəzilətli oruclarına da nail olmur. Eləcə də ədalətin qələbəsi üçün cihaddan da məhrumdur. Qıyası, çox hökmlərdə qadın və kişinin vəzifələri fərqlənir. Necə olar ki, təkamül yolu qadın və kişi üçün eyni olsun?

Cavab

Bu və buna oxşar sualların cavabında belə demək olar: Söhbət təkamül yolunu keçməkdən gedir, vəzifələr isə ayrı bir məsələdir. Vəzifələrdəki fərq uyğun eyniliyə nöqsan gətirmir. Çünki zəruri fərqlər əsasında tənzimlənən vəzifə fərqləri qadın və kişinin insani həqiqətinə, ruhuna aid deyil (bu barədə sonra danışılacaq). Vəzifə dəyişikliyi fəzilətlərdən məhrumluğa dəlalət etmir. Məsələn, qadın adətən (aybaşı) günlərində namaz qılmaqdan məhrum olursa, onun əvəzində Allahını zikr etməklə təkamül yolunu davam edir. Rəvayətdə deyilir ki, əgər qadın namaz vaxtı dəstəmaz alıb, üzü qibləyə öz səccadəsi üstə oturarsa, namazı qədərində

Allahı zikr edərsə, mükafatlandırılır.¹ Namazın həqiqəti, ruhu Allahı zikr etməkdir. Zikr edən qadın məhrum deyil. Demək, sözümlərin canı fihi vəzifələr yox, kamal və haqqa qovuşmaq yolunu adlamaqdır. Ramazan ayında bir neçə günün orucundan məhrum olan qadın sonradan qəza orucları tutmaqla onun əvəzini çıxır. Allah yolunda cihaddan məhrum olan qadın bunun əvəzində kişinin cihadına bərabər olacaq cihad edir (sonra izah olunacaq).

Əlavə olaraq qadın altı il kişidən qabaq dini vəzifələrə məsul olur. Kişilər şəri vəzifələr yaşına çatanadək qadın artıq təkamül yolunun xeyli hissəsini keçir. Buna görə də ilahi yol nəticədə hər iki cins üçün eyni olur. Hansı ki, vəzifələrdə fərqlər mövcuddur.

Maraqlı burasıdır ki, bu sayaq suallar təzə şey deyildir. Buna oxşar sualları islamın əvvəl vaxtlarında qadınlar Peyğəmbərə (s) ərz etmiş və kamil, qənaətbəxş cavab almışlar.

İslam və fikir dirçəlişi

Bu sual-cavab uyğun şübhələri cavablandırır. Bu sual o qədər cəlbedici və yığcam ünvanlanır ki, həzrət Peyğəmbəri (s) belə “Əhsənə» vadar edir. Bəli, İslam cəmiyyətin fikir dirçəlişində bu qədər təsirlidir. Qadının insan hesab edilmədiyi bir əsrdə islam qadını dəyərli suallar vermək səviyyəsinə ucaldır.

Yəzid ənsarinin qızı əsma qadınların nümayəndəsi kimi Peyğəmbərin (s) hüzuruna gəlib, ərz edir: Sizə özüm, atam-anam fəda, bu mənim və bütün qadınların sözüdür ki, Allah səni kişi və qadınlara məbus etdi və biz sənin peyğəmbərliyinə, Allahına iman gətirdik. Amma

¹ «Vəsail», 2-ci cild.

biz evlərdə dustağlıq və çox fəzilətlərə əlimiz çatmır. Biz evdə oturub, kişilərin istədiyini ödəyir, sizin üçün övladlar yetiririk. Kişilər isə bizdən üstündür. Çünki onlar cümə, camaat namazlarında iştirak edir, xəstələri yoxlayır, dəfndə olur, həccə gedir, amma biz evdə məhrum otururuq. Kişilər cəbhəyə gedəndə onların mülkünü qoruyan, paltarlarını toxuyan, övladlarını tərbiyə edən bizik. Bəs bizim fəzilət və mükafatımız nədir?

Bu sualın hər bir hissəsi daha geniş bir cavab istəyir. Amma tərcümə ilə kifayətlənməli oluruq. Əsmanın sualının sonunda bir nöqtə diqqəti daha çox cəlb edir. O da budur ki, həmin qadın ad-sandan, şöhrətdən yox, mükafatdan danışır. Hər bir müsəlman qadın üçün Peyğəmbərin (s) cavabı, şəksiz ki, qənaətbəxş olacaqdır.

Sual bitdikdən sonra həzrət Peyğəmbər (s) əvvəlcə ətrafdakılara nəzər saldı və soruşdu: **«Qadından öz dini məsələsi haqqında belə gözəl sual eşitmisinizmi?»** Cavab verdilər ki, bir qadının belə kamal mərtəbəsinə çata biləcəyini güman etmirdik. Sonra həzrət (s) üzünü həmin qadına tutub buyurdu: **«Nümayəndəsi olduğun bütün qadınlara elan et ki, ərə yaxşı baxmaq, ona itaət etmək, onun razılığını qazanmaq kişinin bütün fəzilətlərinə bərabərdir»**. Bu vaxt qadın tam razı və xoşhal vəziyyətdə «La İlahə İlləllah» deyərək Peyğəmbərin (s) hüzurundan mürəxxəs oldu.

Bəli, söhbət ad-san yox, fəzilətdən gedir. Həzrət Peyğəmbərin (s) buyurduğu kimi bu, kişinin cihadı müqabilində qadının cihadıdır. Göründüyü kimi vəzifə fərqi heç də fəzilət fərqi deyildir. Hər kəs öz vəzifəsini layiqincə, xalis niyyətlə yerinə yetirsə, daha çox fəzilət əldə edər. Kişi cümə, camaat namazında, həcdə, cihadda

iştirak etməklə, kişi də insan haqlarını, cəmiyyətin namusunu qorumaqla buna nail olar. Kişi döyüş silahını səsləndirməklə, qadın isə körpənin beşiyini tərpətmək, tərbiyəli, mübariz, mücahid övlad böyütməklə fəzilətə çatır.

Qıssası, birinci hissə budur ki, hilqət baxımından qadın və kişi eyni həqiqətə malikdirlər. İnsanın təkamülü və tənəzzülü onun ruhuna aid olduğundan təkamül yolu hər iki cins üçün eynidir. Qadın və kişi arasında bu iki cəhətdən fərq yoxdur. Vəzifə fərqi bu iki mühüm mövzuya zərər yetirmir.

Fərqlər

Başqa bir sual da verilə bilər: Axı qadın və kişi arasında aşkar fərqlər olduğu halda bu iki fərd həqiqətinin eyni olma iddiası nə dərəcədə doğrudur? Bu iddia həm də uyğun fərqi aşkar bəyan edən Quran ayələrinə ziddir. «Nisa» surəsində buyrulur: **«Kişilər qadınlar üzərində ixtiyar sahibidirlər.»** Yəni qadınlara rəhbərlik kişilərin öhdəsindədir. Çünki həm fiziki, həm də iqtisadi cəhətdən kişilər üstündür. **«Kişilər onlardan bir dərəcə üstüdürlər.»**¹ Bu ayələri oxuyaraq necə demək olar ki, bu iki cins eyni bir həqiqətdəndir?!

İkinci hissəni bu suala cavab verməklə başlayırıq: Qadın və kişi yaranış, insani həqiqət, təkamül yolunu keçməkdə eyni olsalar da, bədən və ruhiyyəyə açıq-aşkar fərqlənirlər. Qadın bədəncə zərif, ruhiyyəyə lətif, hissiyyatlı, məhəbbətli məxluqdur. Qadın söz qəbul edən, təsirlənəndir. Bəlkə də ayədə elə buna işarə olunub: **«Bər-bəzək içində böyüdülmüş, mübahisə zamanı dəlil**

¹ «Bəqərə» surəsi, ayə 228.

gətirə bilməyən qızlar».¹ Kişi möhkəm bədən, böyük ruha malikdir. Məhz ağır, çətin siyasi və ictimai vəzifələrdən danışılarda ruhun və cismın qüvvəsi əsasdır. **«Allah sizdən ötrü onu seçmiş, elm və bədəcə ona üstünlük vermişdir».**² Beləcə, qadının ruh və bədən incəliyinə münasib olaraq, vəzifələr təyin olunmuşdur. Qadında zərif və gözəl işlərə, məsələn, gül hazırlamaq, tikiş, toxuma sənətinə meyl var. Əksinə, kişilərdə qüvvə tələb edən işlərə maraq çoxdur. Bu sayaq mövcud fərqlərin sirri aydınlaşır. Cəmiyyətdəki vəzifələr heç zaman eyni cür, zərif və ya çətin olmur. Evdə və ya bayırda həm zərif, həm də çətin işlərlə qarşılaşırıq. Evin zərif işləri sənət və övlad tərbiyəsi, çətin işləri əkinçilik, faydalı qazıntıların çıxarılması, düşmənlə döyüş, digər həyat zərurətləridir. Cəmiyyətdəki bu fərqləri nəzərə alaraq ağıl necə hökmə edər ki, bəzi vəzifələr icraçısız qalsın?! Qüvvəli ruh və cism tələb edən bir iş zərif ruhlu və bədənli bir fərdin öhdəsinə düşə bilərmi?! Heç şübhəsiz, yaranış nizamına uyğun gələn üçüncü yoldur. Belə bir nöqtədə aydınlaşır ki, qadın-kishi rəbitələrində, qadının fərdi və ictimai hüquqlarında istər ifrata varmaq, istərsə də üzdən getmək (təfrit) səhvdir. Çünki bədən və ruhiyyədəki fərqlər vəzifə seçimində fərq tələb edir. Bu yönümdə bərabərlik tələbi yaranış nizamındaki həqiqətlərin inkarıdır.

Çox vaxt hüquqlarda fərq qoyulması inkişaf nizamından doğur. Çünki vəzifə seçimində qadın və kişiyə fərq qoyulmaması bu iki fərdin ruhi və cismi tənəsübünə ziddir. Beləcə, kişilərə uyğun olan ağır vəzifələri qadınların öhdəsinə qoymaq məntiqli deyildir.

¹ «Zuxruf» surəsi, ayə 18.

² «Bəqərə» surəsi, ayə 247.

Burada müəyyən sualların, o cümlədən nə üçün bütün peyğəmbərlər kişi olub, nə üçün qadınlar cəmiyyətdə rəhbərlik vəzifəsindən məhrumdurlar, nə üçün qadın və kişinin «irs» kimi bəzi iqtisadi hüquqları fərqlidir, suallarının cavabı məlum olur. Bu fərqlər qadın və kişinin bədən və ruhundankı fərqlərə əsaslanır.

Əgər bəzən irsdən qadının payı az olarsa, qadın rəhbərlik vəzifəsindən məhrum edilsə, cihadda iştirak etmirsə, səbəb onun bədən və ruhunun ağır vəzifələrə uyğun olmamasıdır. Qadının az irs alması ailədə bütün xərclərin, eləcə də qadının öz xərclərinin kişinin öhdəsinə düşməsidir. Əslində qadının aldığı az miqdar irsin xərclənməsi nəzərdə tutulmur. Amma çox miqdar irsə sahib olan kişi bütün ailə xərclərini ödəməyə borcludur.

Keçək cəza qanunlarına. Cəzaların insan şəxsiyyəti, ruhuna aidiyyəti yoxdur. Cəza bədən üzvünə aiddir. Əgər kişiyyə ikiqat artıq cəza təyin edilsə, bu qadının kişidən ikiqat əskik olması deyildir. Bu məsələdə Peyğəmbər (s) və İmamlar (ə) da adi müsəlmanlarla eyni hüquqa malikdirlər. Əgər burada ruh nəzərə alınsaydı, Peyğəmbərlə sadə müsəlmanın hüququ fərqli olardı.

Fərq üstünlük deyil

Bu fərqlər üstünlük, imtiyaz hesab olunmur. İnsanın üstünlüyü onun tutduğu vəzifəyə görə yox, təqva (pəhrizkarlıq) və fəzilətinə görə qiymətləndirilir. Mümkündür ki, evdar və pak bir qadının işi bir rəhbərin işi qədər dəyərli olsun. İlahi insan tərbiyə edən, ərinin və cəmiyyətin adını uca tutan tərbiyəçi bir xanım işinin dəyəri sinəsini düşmən gülləsinə sipər etmiş bir kişinin cihadı ilə bərabər ola bilər. Həzrət Peyğəmbərin (s) əsmaya cavabını yada salın. Nə çox öz vəzifəsini

məsuliyyətlə yerinə yetirib, behişt əldə edən qadınlar və ağır ictimai-siyasi vəzifələri icra etməklə o məqama yüksəlməyən kişilər!

Beləcə, döyüş meydanında kişi üçün müəyyən edilmiş dərəcələr qadına da vəd olunmuşdur. Bir qadın həzrət Peyğəmbərdən (s) soruşdu ki, cihaddan qadına nə pay (savab) düşür? Həzrət buyurdu: **«Qadın üçün hamilə olandan azad olanadək Allah yanında mücahidin savabı qədər savabı var. Əgər bu aralıqda dünyadan köçsə, şəhid məqamında gedər»**.¹

Digər bir rəvayətdə imam Sadiqdən (ə) rəvayət olunub ki, azad olarkən (doğuş zamanı) dünyadan köçən qadın üçün qiyamətdə hesab kitabı açılmaz. Bu növ üstünlüklər digər iki ayədə də bəyan olunur. Üstünlük qadın və kişi arasında yox, ailə çərçivəsində nəzərdə tutulur. Kişi bədən və ruhiyyəyə qüvvəli olduğu üçün evin müdiriyyəti, iqtisadi məsələlərin həlli onun öhdəsinə düşür. Qadın da öz qüvvəsinə uyğun vəzifələr daşıyır. Beləliklə, bu qəbildən olan fərqlər ailə həyatı, bəşərin ictimai nizamından doğur və ilkin iki əsasa nöqsan gətirmir.

Fərqlərin olması zəruridir

Qadın və kişi arasında bu növ fərqlər eynən kişilər arasında və qadınlar arsındakı istedad fərqi kimidir. Bu şəraitlərin bəzilərində bərabərliyə hökm etmək yaranış nizamını saymamaq, zülmüdür. Eləcə də, qadın və kişi arasındakı fərqləri təsdiq etmək yaranış, ailə, cəmiyyət nizamına uyğundur. İnsanların ictimai həyatının davamı üçün düşüncələr və istedadlar müxtəlifdir. Kimisində

¹ «Bəhar» cild 101.

sənət, kimisində təbabət, kimisində əkinçilik istedadı vardır. İctimai həyatda həkim əkinçinin bəhrəsindən, əkinçi həkimin elmindən, sənətkar hər ikisinin bacarığından faydalanır. «Zuxruf» surəsinin 32-ci ayəsində buyrulur: **«Məgər sən Rəbbinin mərhəmətini onların paylaşdırırlar?! Dünyada onların dolanacaqlarını aralarında biz bölürük. Biri o birinə iş gördürsün deyə, birinin dərəcəsini digərindən üstün etdik. Rəbbinin mərhəməti onların yığdıqları dünya malından daha yaxşıdır».**

İstedadların fərqi bir tərəfli deyil, qarşılıqlıdır. Hamı bir-birindən faydalanır və nəticədə həyat tarazlanır. Bu fərqlər və vəzifələr kimsəyə üstünlük verməmişdir. Kimsə öz sərvətinə və kimsə də öz sənətinə görə məğrur olmamalıdır. Həkim öz elm və biliyinə görə başqalarına minnət qoymamalıdır. Çünki bu bacarıq üstünlük yox, ilahi bir imtahandır. Allah-təala buyurur: **«Verdiyi nemətlərlə sınamaq üçün sizi yer üzünün varisləri təyin edən, dərəcələrə görə birinizi digərinizdən üstün edən Odur.»**¹

Qadın və kişi arasında mövcud olan bütün insanlar arasında olan fərq onların insani həqiqətləri arasında fərq yaratmırsa, qadın və kişi arasında olan fərq də onların həqiqətinin eyniliyinə mane olmaz. Əksinə, mövcud fərqlər ictimai həyatın davamı üçün zəruridir.

Nəticə

Yuxarıdakı söhbətlərdən altı nəticə əldə edirik:

1-Qadın və kişi yaranış baxımından eyni bir həqiqətdəndirlər;

¹ «Ənam» surəsi, ayə 165.

2-Təkamül, yüksəliş yolu kişi və qadın üçün eyni dərəcədə hamardır;

3-Qadın və kişi arasında mövcud olan fərqlər onların insani həqiqətinə aid deyil;

4-Qadın və kişinin vəzifələrində mövcud olan fərq onların bədənində, ruhiyyəsində olan fərqlərdən doğur. Bu fərqlər fəzilət, üstünlük deyil. Üstünlük yalnız iman, saleh əməl, təqvaya görədir;

5-Heç bir kamal və mənəvi fəzilətdə kişi olmaq şərt deyil, eləcə də qadın heç bir fəzilətdən məhrum deyil. Fəzilət əldə etməkdə qadın da kişi kimi azaddır;

6-Nə qadın, nə də kişi fəsad törətməkdə, günaha batmaqda azad deyil;

Bu nöqtələr qarşıda bir daha aydınlaşacaqdır. Çünki növbəti hissələrdə fəzilətdən danışarkən söhbət islamın nümunəvi xanımı Fatimeyi Zəhra (s)-dən gedəcək. Söhbətimiz kamal meydanında böyük ilahi kişilərlə çiyin-çiyinə irəliləmiş, ülul-əzm Peyğəmbərlə tay, bəlkə onlardan da üstün bir qadıncadan, Fatimədən (s).

Əgər bu müqəddimə olmasaydı, kimsə qadının kişilərlə çiyin-çiyinə fəzilətə çatmasına şübhə edə bilərdi. Amma təkamül yolunda qadın və kişi arasında heç bir fərq olmaması sübuta yetdikdən sonra, bu yolu adlanmış nümunəvi bir qadının haqqında danışmaq asan olacaq.

Əlbəttə, etiraf etməliyəm ki, mənim (müəllif) qələmim islamın nümunəvi olan kamil bir qadınının fəzilətlərini yazmaqda acizdir. Çünki yer əhlinin mələkut əhlinin əzəmətinə yolu yoxdur. Həqiqət budur ki, Zəhranın (s) nurlu çöhrəsini işıqlandıran kimsənin qələmi deyil, Quran vəhyidir. Zəhra (s) səmavi bir həqiqətdir. Vəhydən başqa heç nə onun əzəmətinə vara bilməz, fəzilətini qələmə

almaz. Elə bu səbəbdən də o yüksək və ilahi şəxsiyyət Fatimə adlanmışdır.

BİRİNCİ FƏSİL

HƏZRƏT FATİMEYİ-ZƏHRANIN (S.Ə.) HƏYATINA BİR BAXIŞ

Fatimə (s) dünyaya gəlməmişdən

İnsan talehində, onun səadət və bədbəxtliyində əbi-əcdadın, xüsusi ilə ata və ananın necəliyi təsirli amillərdəndir. Övladın talehində ata-ananın iki rolu vardır. Bunun biri genetik (vərasət) amilidir. Valideynin cismi və ruhi xüsusiyyətləri gen yolu ilə övlada ötürülür. İkinci amil isə övladın formalaşmasında ata-ananın birbaşa təmas yoludur.

Övladın talehində ananın rolu hamıya aydındır. Çünki hamiləlik dövründə körpənin mayası (cənin) ananın bir üzvü kimi qida və ana ruhiyyəsiindən faydalanır. Uşaqılıq dövrü də ardıcıl şəkildə ananın himayəsində keçir. Buna görə də dini yazılarda ananın əhəmiyyətli rolu gözəl və dəqiq ibarələrlə vurğulanır.

Həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunmuşdur: **«Hər kəsin səadət və xoşbəxtliyi ana bətnində**

müəyyənləşir.»¹ Yenə buyurulur: «Övladın dünya və axirət səadətinin müəyyənləşməsində öz tərbiyəvi rolunu ifadə edən anadır.»²

Ananın diqqətsizliyi övladın azgınlığı və bədbəxtliyi ilə nəticələnir. Dini yazılarda valideynin əhəmiyyətli roluna əsasən göstərişlər verilir və haram tikənin təhlükəsi qeyd edilir. Yaxınlıq, hamiləlik, çağalıq, hətta nüfənin formalaşması dövrünə aid göstərişlər vardır ki, övlad cismən və ruhən sağlam doğulsun, cəmiyyətə düzgün tərbiyə ilə qədəm qoysun.

Fatimənin (s) atası

Fatimənin (s) atası bəşəriyyətin ən şərəflisi, rəhbəri və müəllimi, hətta ülul-əzm peyğəmbərlərin üstünüdür.

İlk yaranmış o həzrətdir.³ Varlıq aləmi ona xatir xələq edilmişdir.⁴ Bütün insanlar, hətta peyğəmbərlər onun rəhmət və kamal bayrağı altındadır.⁵ Həzrət ilk və son peyğəmbərdir.⁶

Fatimənin (s) atası o şəxsdir ki, adı və fəziləti aləmi bürümüşdür. Həmin şəxsdir ki, xarakterini sübhan Allah tərəfindən imzalanmışdır. Həmin şəxsdir ki, yaranmış üçün mümkün olan son yaxınlıq dərəcəsinə yüksəlmişdir. Bu həmin məqamdır ki, müqərrəb vəhy mələyi Cəbrəil (ə) onunla yoldaşlığa dözmür və *«bir az da yaxınlaşsam qanadların gül olar»* deyə etiraf edir.⁷

¹ «Bəhar» cild 5.

² «Vəsail» cild 15.

³ «Bəhar» cild 15.

⁴ «Bəhar» cild 15.

⁵ «Bəhar» cild 39.

⁶ «Bəhar» cild 16.

⁷ «Bəhar» cild 18.

Fatimənin anası

Fatimənin anası qaranlıq cahiliyyə təşəraitində islam Peyğəmbərinə iman gətirmiş ilk müsəlman qadın idi. O, bütün sərvətini islamın genişlənməsi üçün Peyğəmbərin (s) ixtiyarında qoydu. Həmin bu pak və düşüncəli qadın bütün insanların həqiqətlə vuruşduğu cəhalət və xurafat dövründə risalətə, vəhyə, Qurana iman gətirdi. Bu qadının haqqında həzrət Peyğəmbər (s) buyururdu: **«Xədicənin misli harada tapılar! O mənə elə bir vaxtda təsdiq etdi ki, hamı təkzib edirdi.»** («Səfinətül-bihar» cild 1). Həmin bu qadındır ki, dünya qadınlarının nümunəvi və böyük xanımlarından biri və Allahın seçilmişsi. «Bəhar»-ın 43-cü cildində deyilir: **«Sübhən Allah qadınlar arasından dördünü (Məryəm, Asya, Xədicə, Fatimə) seçdi.**

Fatimənin (s) vücudə gəldiyi zaman

Məhəmməd (s) kimi ata, Xədicə (s) kimi anadan, Peyğəmbərin (s) həssas nübuvvəti dövründə, yəni qırx gün ev və ailədən uzaqlıqdan, ibadətə vardıqdan, qeybi feyzlərdən faydalandıqdan, meracda behişt meyvələrini daddıqdan sonra Zəhra (s) nütfəsi yoğruldu. Bəli, Zəhra (s) behişt meyvələrindən bir şirədir ki, yer aləminə qədəm qoymuşdur.

Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur: **«Meraca getdiyim zaman Cəbrail (ə) mənə behiştə daxil edəndə behişt xurmalarından daddım. Meyvələr nütfəyə döndü. Yerə qayıtdıqdan sonra Xədicə ilə yaxınlıq etdim və Fatimənin nütfəsi yoğruldu. Fatimə insan simasında bir huridir. Behişt qoxusu arzulayanda onu Fatimədən alıram».**

Bəli, Fatimə (s) behişt meyvələrinin şirəsidir. Orada meyvələrin qəbulu, burada Fatimənin yaranışı! Həzrət Peyğəmbərin (s) qeybi və ilahi elm və maarifə vardığı həssas bir dövrdə Zəhranın (s) nütfəsi yoğrulur. Bu xüsusiyyətlər dünya qadınlarının tacı olan fərdin tərbiyəsinə şərait yaradır. Bu Fatimə vücudunun özünəməxsusluğudur ki, mənə aləminə bir belə bağlıdır. Amma Fatimə (ə) xilqətinin həqiqəti və nuru zaman, məkan tanımır.

Fatimənin (s) anadan olması və ya əbədi günəşin doğması

Besətdən (peyğəmbərliyə çatandan) beş il sonra Cəmadiüs-sani ayının iyirmisində qeybi ruzilərin bəhrəsi yer üzündə təcəlli etdi, Zəhra ulduzu doğuldu. Məhəmməd (s) və Xədicə (s) evi Fatimənin mələkəti nuru ilə işıqlandı. Pak və oxşarsız atadan, pakizə bir anadan bir körpə dünyaya gəldi ki, aləmi sahilətsiz kamillik dəryasında qər qəttdi. Qısa və bərəkətli ömründə bəşəriyyəti təəccüb və heyretə gətirdi. Əgər mələklər insan xilqətinin əsrarından xəbərdar olsaydılar, bilsəydilər ki, Adəm nəslindən belə bir əxlaqi fəzilətli, ilahi sifətli insan ərsəyə gələcək, ilahi məhzərdə «*Adəmi nə üçün yaratdın?*» deyə sual verməzdilər. («**Bəqərə**» surəsi, ayə 30). Çünki mələklər insan deyildikdə yalnız günahkar və fəsad törədən adamları təsəvvür edirdilər. Onlar insanın Fatimə sayaq uca məqamından xəbərsiz idilər. Qarşısında səcdə qıldıkları Zəhra (s) indi də mələklərin sevimlisidir.

Bu gün söhbət Məhəmməd (s) «**kövsərinin**» cari olmasından, sahilətsiz kamal dəryasının sədasından, nəhayətsiz mələkut rəhmətindən, daim yaşıl qol-budaqlı,

dərin kök atmış paklıq şəcərəsinin (ağacının) yüksəlməsindən gedir. «**Xoş bir söz kökü yerdə möhkəm olub, budaqları səmaya ucalan gözəl bir ağac kimidir**».¹ Bütün bəşəriyyət onun səmərəsindən faydalanır.

Zəhranın (s) doğum günü kamil insan simasının parladığı, islamın nümunəvi xanımının doğulduğu gündür. İmamətin on bir parlaq ulduzunun anası odur. Bəzi rəvayətlərə görə Zəhra Qədr gecəsidir. Ustadların təbirincə, axı necə də Qədr gecəsi olmasın, məgər on bir natiq, danışan Quran bu gecədə (Fatimədə) nazil olmadımı!

Bu gün söhbət fəzilətlər anasının, dünya qadınlarının tacı, Məhəmmədin (s) gözünün nuru, yarı canı, qəlb meyvəsi Zəhranın viladətindən gedir. Həzrət onun haqqında buyurub: «**Atan sənə fəda olsun**». Bu gün söhbət əbədi parlaq fəzilət günəşindən, imamət ulduzlarının mehvərindəndir. Zəhra nuru zaman və məkana sığmadığından bu doğulmuş hansı il, hansı günə düşdüyünü araşdırmağa ehtiyac görmürük. Bu tarixçilərin işidir. Buna görə də bu viladətlə bağlı yalnız bəzi nöqtələri xatırlayırıq.

Fatimə necə doğuldu?

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunub: Xədicə (s) həzrət Məhəmmədə (s) ərə gedəndə Məkkənin varlı qadınları tərəfindən məzəmmət olundu. Çünki cahiliyyət ənənələrinə görə Xədicə kimi varlı bir qadın Məhəmməd (s) kimi kasıb bir şəxsə uyğun deyildi. Bu səbəbdən də Xədicə (s) tənha qaldı.

¹ «İbrahim» surəsi, ayə 24.

Xədicə (s) Fatiməyə hamilə oldu. Fatimə ansının bətnədə olan vaxtlarda, anası ilə danışardı, onu səbirli olmağa ruhlandırardı. Xədicə bu məsələni həzrət Məhəmməddən gizlətsə də, bir gün həzrət otağa daxil olanda Xədicənin kiminləsə danışdığını gördü. Peyğəmbərin sualı qarşısında Xədicə məsələni açdı. Həzrət (s) buyurdu: **«Cəbrail mənə xəbər verib ki, bu körpə qızıdır və mənim nəslim onun vasitəsi ilə davam edəcək. O, imamların, mənim canişinlərimin anası olacaq».**

Hamiləlik dövrü başa çatdıqdan sonra doğum məqamı yaxınlaşdıqda Xədicə bəzi Qureyş qadınlarından kömək istədi. Amma müsbət cavab almadı. Bu onu kədərləndirdi. Bu vaxt Xədicə dörd qadın müşahidə etdi. Onlardan biri dedi: **«Biz sənin bacılarınıq – Sarə, Asya, Məryəm, Gülsüm (Musanın (ə) bacısı). Allah bizi sənə yardım üçün göndərib».** Bəli, dünyanın ən pak qadınları Xədicəyə yardıma gəldi.¹

Fatimə (s) doğulanda Məkkənin, eləcə də dünyanın bütün evlərində nuranilik vardı. Zəhra nurunun saçılmadığı guşə yox idi. Əlində teştlər, kovsər dolu qablar on huri otağa daxil oldu. Fatiməni (s) kovsər suyunda çimirib, ağ və ətirli parçalara bürüdülər. Zəhra dilə gəlib, şəhadət kəlmələrini dedi: **«Şəhadət verirəm ki, bir Allahdan başqa məbud yoxdur və atam onun peyğəmbəridir».**

Fatimə (s) belə doğuldu. Bir günəş doğdu ki, bütün dünyanı nura boyadı və heç zaman qürub etməyəcək.

¹ «Bəhar».

Fatiməyə ad qoyulması

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunub ki, Allah yanında Fatimənin doqquz adı vardır: «Fatimə, Siddiqə, Mübarəkə, Tahirə, Zəkiyyə, Raziyyə, Rəziyyə, Muhəddəsə, Zəhra.»

İmam Rza (ə)-dan nəql olunub ki, Allah-təala onu Fatimə adlandırdı. Bəli, ilahi insanların bütün şəni, hətta adları da ilahidir. Necə ki, həzrət Məhəmməd (s), həzrət Yəhya (s), həzrət Məsihin (s) adları Allah tərəfindən buyuruldu. Rəvayətlərdə həzrət Fatimə (ə) üçün başqa adlar da nəql olunmuşdur. O cümlədən Bətul, Hisan, Hürre, Səyyidə, Üzra, Hura, Ünsiyyə, Məryəm, Kübra, Səməviyyə, Ümmül Hüseyin, Ümmül Möhsin və s. Ən gözəli isə, Fatimə «Ümmül-fəzail»dir.

Nə üçün Fatimə adlanıb?

Bunun səbəbi müxtəlif cür izah edilib. İmam Sadiqə (ə) görə, xalq onu tanımaqda aciz olduğu üçün Fatimə adlanıb.

Əli (ə) həzrət Peyğəmbərdən nəql edir ki, Fatimənin belə adlanmasının səbəbi onun və övladlarının təkallahçı olması, mənə nazil olana iman gətirməsinə görə oddan amanda qalmasıdır.

Yenə o həzrətdən nəql olunur: **«Qızım ona görə Fatimə adlanıb ki, Allah onu və onu sevənləri atəşdən ayırıb».**

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur ki, bunun bir səbəbi onun şərdən ayrılmasıdır. **«Zəhra sevənlər müvəhhid olsalar, Cəhənnəm əzabından amandadırlar»** təbiri Zəhranın şəfaət məqamına işarədir. Bu şəfaət ona şərait yaradanlara şamildir.

Nə üçün «Tahirə» adlanıb?

İmam Baqirdən (ə) rəvayət olunub ki, Fatiməni Tahirə də adlandırılıblar. Çünki o, bütün nöqsan və çirkinliklərdən uzaq idi. Fatimə (ə) heç zaman heyz və nifas qanı görməmişdi.

Nə üçün «Mühəddəsə» adlanıb?

Fatimə Mühəddəsə də adlanmışdır. Çünki mələklər Məryəmə (s) nazil olduqları kimi Fatiməyə də nazil olub, onunla danışıblar.

Nə üçün «Bətul» adlanıb?

Fatimə (ə) oxşarsız olduğu üçün «Bətul» da adlandırılıb. Bu onun mübarək və məna dolu adlarındanındır.

Qızlarımıza Zəhranın (ə) adlarını qoyaq. Zəhranın adlarını daşıyan qızlarla kobudluq etmək, onları sıxıntıya salmaq olmaz. Bu Fatimə ilə eyni adda olmağın bərəkətidir.

Fatimənin (s) tərbiyəsində səy

əvvəldə qeyd olundu ki, övlad tərbiyəsində ata-ananın vərasət (gen), ünsiyyət yolu ilə mühüm rolu vardır. Uşağın formalaşmasında başqa amillər də vardır. Məsələn, uşaqların ünsiyyətdə olduğu başqa bir ailə üzvləri, mədrəsə mühiti, müəllimlər, cəmiyyətə hakim quruluş. Amma ən təsirli amil ata və xüsusi ilə anadır. Valideyn o zaman müvəffəqiyyət qazanır ki, ailə məsələləri, tərbiyə üsulu ilə tanış olsun, əməli nümunələr

göstərsin. Çünki əməlin təsiri sözün təsirindən daha çoxdur. Tərbiyəçinin sözü ilə əməli uyğun gəlməlidir.

əgər maarif, elm və tərbiyə üsulu ilə tanışlıq nəzərindən bəşəriyyətə müəllim, tərbiyəçi olan islam Peyğəmbəri (s) atadırsa (onun əməl və rəftarı nümunədirsə), nümunə və möminə Xədicə anadırsa, onların qoynunda layiq bir qız yetişər. Bu övlad uca, ilahi, insani kamilliklər və əxlaqi fəzilətlərdən faydalanmış olacaq. Xüsusilə, o zaman ki, ata bu qızı adi bir fərd kimi görmür. Onda kamal və ləyaqət əsərləri əvvəlcədən aşkardır. Ona görə də Peyğəmbər (s) Zəhranın (s) tərbiyəsində çox səy göstərər, daima ondan muğayat olardı. Hər gün Zəhranın üzünə elm və fəzilətindən yeni bir qapı açılırdı. Həzrət Peyğəmbər (s) onun qeyb elmi, islami maarif, Quranla daha yaxından tanış olması üçün hər bir fürsətdən istifadə edirdi. Fatimə (s) atasının yanına gəlib ev işlərində kömək üçün xidmətçi götürməyə icazə istəyəndə həzrət onun bu istəyi müqabilində ona yeni bir fəzilət - «**Təsbiahti Zəhra**» adı ilə məşhur olan bir zikir öyrədir. Bu ata tərəfdən qızına ən yaxşı hədiyyə idi.¹

Bu təsbihatdan gözəl hədiyyə olsaydı, həzrət onu Fatiməyə təqdim edərdi. Həzrət (s) qızının tərbiyəsindən heç zaman ayrılmaz, onunla ünsiyyəti qənimət bilərdi. Səfərə çıxarkən sonuncu ayrıldığı, səfərdən qayıdarkən ilkin görüşdüyü kəs Fatimə olardı.

Həzrətin (s) Fatiməylə görüşmədiyi bir gecə yox idi.² Fatimə (s) Peyğəmbərin ən əziz, ən sevimli yaxını idi.³

Fatimə Peyğəmbərin gözünün nuru, qəlb meyvəsi idi.¹

¹ «Kafi» cild 3.

² «Bəhar» cild 43.

³ «Bəhar» cild 43.

Peyğəmbərin (s) başqa övladları da vardı. Amma onların haqqında bu sözlər deyilməmişdi – deyilənlər Fatiməyə aid idi.

İKİNCİ FƏSİL

FATİMƏNİN (S) BƏZİ FƏZİLƏTLƏRİ

Nümunəni tanıtma

Hər bir məktəb və məram ərsəyə çatdığı zaman ümumi diqqəti cəlb etməyə səy göstərir və öz hədəfinə çatmaqdan ötrü müxtəlif üsullardan faydalanır. Peyğəmbər məktəbi, başda Quran və islam olmaqla insanların pak fitrətlərinə uyğun maarif və əqidə ərməğan (hədiyyə) gətirdiyindən sağlam insanlarda yaşanmağa nail olur. Ona görə də ümumi fikir cəlb etmək üçün nümunələrin, nurlu çöhrələrin tanıtılması üsulundan istifadə edilir. Eləcə də batil yoldan çəkəndirmək üçün çirkin və fəsad dolamalar işıqlandırılır. Qurani-kərim öz mübarək ayələrinin böyük bir hissəsini təkallahlığı və sabitqədəm kişilərin, qadınların tanıtılmasına həsr etmişdir. Onlar müxtəlif şəraitlərdə mehvər olma haqlarını hifz etmiş, doğru yoldan sapınmamışlar. Məryəm (s), Fironun zövcəsi, Musanın (ə) anası və bacısı, Şüeybin (s) qızları kimi pak qadınlar müsəlman qadınlara nümunə olmaqla Quranda təriflənmişlər. Əməli-salehlərin tanıtılması üçün layiq insanlar nümunə göstərilmişdir.

¹ «Bəhar» cild 43.

Nə üçün nümunə tanıtılmalıdır?

Kamil insanların tanıtılmasında Qurani-kərimin təkidləri tarixin bəyanı üçün deyil. Çünki Quran tarix kitabı yox, hidayət və nur kitabıdır. İlahi simaların təqdimində məqsəd başqalarının nümunə götürülməsidir. Onların yolu, üsulu öyrənilməklə təkamül yolu tapılmalıdır. Quran kamil insanın simasını təsvir edir və bu təsvirin fəlsəfəsini buyurur: Nümunəni tanıma kamil insan xarakterinə uyğunlaşma üçündür. İnsan onu nümunə götürməklə doğru yoldan azmamalıdır. Qurani-kərim Peyğəmbər (s) və onun zümrəsindən olan Zəhra (s) simasını işıqlandırmaqla onları kamal qülləsinə ucaldaraq, son məqsədə yönəldəcək səbəb bildirir. Qırılmaz ipə sarılmaqla özümüzdə cəhalətdən nicat vermək, haqq yola çıxmaq bizim öhdəmizə düşür.

İndi siz əzizlərlə birgə fəzilət dünyasının kənarında «Ümmül-əimmə»nin (imamlar anasının) simasının tamaşasına əyləşirik. Ümid edək ki, Zəhra (s) ulduzunun nuru qaranlıq və xəstə könüllərimizi işıqlandırıb şəfa verəcək, cəmiyyətimizin qadın və kişiləri üçün nümunə olacaq.

Fatimənin (s) iman və ibadəti

İbadət nədir? İbadət məbud qarşısında bəndənin təvazökarlığı və kiçilməsidir. İbadət qadir, əziz, kamil və mütəal Yaradan müqabilində zəlil və zəif mövcudun acizənə səcdəsidir. Naqis mövcudların təkamül yolu ibadətdir. Bu təvazökarlığın əvvəli insanın mərifət və inamıdır. Allahı tanıma və qəlb imanı güclü olduqca ibadətdə də daha dəyərli olur. İbadətdə sabitlik və

keyfiyyət imana möhkəmlik verir, yəqinliyi gücləndirir.
«**Ölənəcən Allahına ibadət et.**»¹

İbadət məqsəd deyil, yoldur. Çünki məqsəd kamala çatmaq, Allaha yaxınlaşmaqdır. Din və şəriətə uyğun ibadət məqsədə doğru bir yoldur. Əgər Quran «**sizi yalnız ibadət üçün yaratdım**» deyə buyurursa, bu ibadətin məqsəd olması demək deyil. İbadət yol, abid yolçu və məqsəd Allaha çatmaqdır. Buna görə də din insanı məqsədə çatıracaq doğru yoldur.²

İbadət kamala çatmaq yoludur

Kamala çatmağın yeganə yolu ibadət və xalisənə bəndəlikdir. Naqis və aciz insan bu yolu getməklə haqq sifətlərinin, qüdrət və izzətin zühur məhəlli olur. Bütün nemətlər Allahdandır. Bu nemətlərdən faydalanmağın şərti nemət sahibinə, kamillik məbdəsinə diqqət göstərilməsidir. «**Nəhl**» surəsinin 53-cü ayəsində buyurulur: «**Sizə gələn hər bir nemət Allahdandır.**» Bütün qismətlər, ibadətlər, paklanmalar Onun fəzl və ehsanındandır. «**Nur**» surəsinin 21-ci ayəsində buyurulur: «**Əgər Allahın sizə neməti və mərhəməti olmasaydı, sizlərdən kimsə pak olmazdı.**»

Kamillik məbdəsi olan Allaha daimi diqqət etdikdə insanın nəsibi «**xəlifətullah**» məqamı, doğru yol olur. Ona görə də hər bir kamilliyi onun məbdəsində axtarmaq lazımdır.

Müvəhhidlik – məhz tək Allaha təslim olmaq kamilliyin, qüdrətin məbdəsi olmaqla insanın təkamül yolunu hamarlayır. Çünki kamala çatmağın yolu mərifət

¹ «Hicr» surəsi, ayə 99.

² «Siratəl-mustəqim».

və ibadətdir. Mərifət nə qədər çox olarsa, xüzu və xüsu (təvazö) da bir o qədər çox olar. Həqiqəti tanıdıqca insanın acizliyi daha da aşkarlanır, insan özünü möhtac və borclu bilir. Elə bu səbəbdən də övliya və peyğəmbərlərin ah-naləsi uca, yandırıcı olur, daim zikr, ibadətdə olurlar. Kamil insanlara yüksək məqama çatmaq üçün gecə namazına durmaq göstərişi verilir. «**İsra**» surəsinin 79-cu ayəsində buyrulur: «**Gecənin bir vaxtı qalxıb, ancaq sənə xas olan namazı qıl. Olsun ki, Rəbbin səni həmd olmuş bir məqama göndərər**». Bu namazın məhz Allaha diqqət olan həmd olmuş məqama çatmanın fəlsəfəsi «**Muzəmmil**» surəsində belə bəyan olur: «**Şübhəsiz ki, gecə söz demək üçün daha əlverişlidir**». Nəfsə səfa verən, ruhu ilahi feyzlərin qəbuluna hazırlayan gecə namazlarıdır. Qurandan feyz almaq üçün gecələr qalxmaq zəruridir. Elə ki, gecə qaxmaq həqiqətə çevrildi, ruh qəbul üçün hazırlandı, o vaxt ilahinin gecə feyzi nazil olar. Qıyası, ilahi övliyalər gecə yarı nalələri, göz yaşları hesabına nəsibinə çatdı.

Fatimə (s) mehrabda

İbadət mehrabından Zəhraya (s) elə kamilliklər nəsib oldu ki, onları nəzərə almaqla onun gecələr oyaq qalması nümunə olmalıdır.

Fatimənin (s) iman və ibadəti haqqında müxtəlif rəvayətlər nəql olunub. «**Bəhar**» da deyilir: Fatimə xalqın ən çox ibadət edəni idi. Çox vaxt gecəni sübhədək oyaq qalar, namaz qılırdı. İmam Həsəndən (ə) nəql olunub ki, anamı sübhədək namaz halında gördüm. Başqaları üçün dua edərdi. Soruşdum ki, özün üçün niyə dua etməsən? Buyurdu ki, əvvəl qonşulardır.

O xanım mehrabda o qədər dayanar, namaz qıldadı ki, mübarək ayaqları şişərdi.

Fatimənin (s) ibadətinin həqiqəti

Fatimə (s) sadəcə quru, ruhsuz ibadət etmirdi. O, bir alim kimi idi. İbadəti yüksək mənalı və xalis idi. Belə ibadət ruhun təkamülünə bais olur. Qurani-kərim xalis ibadəti tərif edir. «**Möminun**» surəsində buyrulur: «**O kəslər ki, namazlarında müti olub, boyun əyərlər**». İlahi hüsurda xalisliklə, qəlbin iştirakı ilə müşayət olunan ibadət tərifə layiqdir. Demək, ibadətin ruhu, keyfiyyəti əhəmiyyət daşıyır. Zəhra (s) mehrabda dayananda təlatümdə olar, ilahi qorxu vücudunu bürüyər, göz yaşlarında qərq olardı.¹

İxlas və isar

Zəhranın (s) övladları Həsən və Hüseyin (ə) xəstələndilər. Həzrət Peyğəmbər (s) Fatimənin (s) evində idi. Həzrət buyurdu ki, əgər onların şəfası üçün nəzr etsəniz, münasibdir.

Əli (ə) və Fatimə (s) nəzr etdilər ki, övladları sağalanda üç gün oruc tutsunlar. Allah-təala onlara şəfa əta etdi. Nəzrə görə oruc tutmalı idilər. Həsən, Hüseyin və xidmətçi Fizzə də onlara qoşuldular. Birinci gün başa çatdı. İftar üçün Fatimə (s) beş çörək hazırlamışdı. İftar zamanı bir miskin qapını döyüb kömək istədi. Əvvəlcə Əli (ə), sonra Fatimə (s), daha sonra Həsən, Hüseyin (ə) və Fizzə öz çörək paylarını miskinə verdilər. Səhəri gün nəzrə görə oruc tutdular. Yenə iftar vaxtı bir yetim qapını döydü və yardım istədi. Əvvəlki günü əhvalatı yenə də

¹ «Bəhar» cild 43.

təkrar oldu, beş çörəyin beşini də yetimə verdilər və su ilə orucularını açdılar. Üçüncü günün orucunu tutdular! İftar vaxtı bir əsir gəlib, kömək istədi. Yenə öz çörəklərini əsirə verdilər. Beləcə peyğəmbər ailəsi öz orucunu ac qarın, solğun çöhrəylə başa vurdu!

(İsar – öz ehtiyacın olan bir şeyi başqa ehtiyaclıya verməkdir).

Allah-təala vəhy ailəsinin xalisliyini, isarını tərifləmiş, onların şərinə Quranda ayələr nazil etmişdir, onları başqalarına nümunə seçmişdir. İnsanlar bu ailəyə, **«Ürvətül-vüsqaaya»** (qırılmaz ipə) bağlanmaqla zülmət quyularından azadlığa çıxmalıdırlar. **«Dəhr»** surəsində buyrulur: **«Onlar özləri yemək istədikləri halda yeməyi yoxsula, yetimə və əsirə yedizdirdilər».**

Onlar öz peymanlarına vəd edər, qiyamət gününün şərindən və əzabından qorxar, isar göstərirlər. Onların əməllərinin dəyəri xalislikdir. Quranda buyrulur: **«Biz sizi ancaq Allah rizasından ötrü yedizdirdik. Biz sizdən nə bir mükafat, nə də bir təşəkkür istəyirik».**¹ **«Həşr»** surəsindən bir ayə: **«Özləri ehtiyac içində olsalar belə, onları özlərindən üstün tuturlar. Nəfsinin xəsisliyindən qorunan kimsələr – məhz onlar nicat tapıb səadətə qovuşanlardır!»** Bunlar Zəhra isarı, ixlası və ibadətinin nümunəsidir. Bu bütün vücudu Allah eşqi ilə dolu olan Zəhradır. Peyğəmbər (s) onun haqqında buyurur: **«Fatimənin bütün vücudu, onun qəlb imanı yəqinliklə doludur».**² Fatimənin iman və qorxu məqamından onun mərifəti də işıqlanır. Çünki ilahi məqama dərin mərifət olmadan iman və qorxu müyəssər

¹ «Dəhr» surəsi, ayə 9.

² «Bəhar» cild 43.

deyil. «Allahdan öz bəndələri içərisində ancaq alimlər qorxar.»¹

Burada bir məsələnin də yada salınması münasib görülür ki, bəzi alimlərin buyuruqlarına əsasən Əhli-beyt məqamından bir dərəcəsinə xadimə Fizzə kimi nail olmaq olar. Eyni halda bəzi dərəcələr yalnız əhli-beytə məxsusdur və adi adamlar o məqama müvəffəq ola bilməzlər. Qarşıda bu barədə inşəallah danışıcağıq.

Fatimənin (s) mələklərlə söhbəti

Nəfslə mübarizə, şeytani vəsvəyələrin dəfi, doğru yolun seçilməsi hesabına əldə edilən nəfs paklığı ruhun ilahiləşməsi, Allaha yaxınlaşma ilə nəticələnir. İmanlı insan o qədər yüksələ bilər ki, mələklər aləmi ilə əlaqədə olar. Allaha xalis, müti bəndə olmaqla insanda ilahi sifətlər cümlənər, insan vilayət məqamına çatır. Bu vaxt ona mələklər nazil olar. Mələklərin gəlişi vilayət məqamına çatmağın əlamətidir. Bu əlamət hansısa bir dəstəyə aid deyil. Vilayət qapısı hamı üçün açıqdır. Hətta peyğəmbərlərə də mələklərin nazil olması onların vilayət məqamından bəhrələnməsi ilə bağlıdır. Bu məqama kim çatarsa, qeyb aləmi ilə əlaqəsi olar və ilahi maarifə yiyələnər. «**Fussilət**» surəsində buyrulur: «**...Düz olan kəslərə mələklər nazil olub, belə deyəcəklər: Qorxmayın və kədərlənməyin...**»

əlbəttə, mələklərin nazil olub, şəriət xəbəri gətirməsi peyğəmbərlərə aiddir və son peyğəmbərin risaləti ilə sona çatıb. Amma Quran qeyri-peyğəmbərlərə də mələklərin

¹ «Fatir» surəsi, ayə 28.

nazil olduğunu xəbər verir və həzrət Məryəm (s) barədə buyurur ki, mələk Məryəmə nazil olub, onunla danışdı.¹

Fatimə (s) vilayət məqamına malik olmaqla qeyb aləmi ilə əlaqədə olan kamil insanlardandır. Mələklər ona nazil olub, söhbət etdilər və onu ilahi biliklərlə maarifləndirdilər. Bu səbəbdən də Fatimə (s) «**Mühəddisə**» (hədis söyləyən) adlandırılıb.²

Həzrət Məhəmməddən (s) nəql olunub ki, «**Fatimə (s) dünya qadınlarının bəhrəsidir. İbadət mehrabında dayanarkən müqərrəb mələklərdən yetmiş mini nazil olub, onunla danışarlar. Allah Fatiməni seçdi, pakladı və üstünlük verdi.**» («**Bəhar**» cild 43).

Fatimə (s) mələklər aləmi ilə əlaqədə olmaqla yanaşı qeybi ruzilərdən də faydalanırdı. İlahi yaxınlıq və qeybi ruzilər Fatimə (s) ibadətinin təcəllası idi.

«**Bəhar**»da nəql olunur: Əli (ə) otağa daxil olanda Peyğəmbər (s) əyləşmişdi, Fatimə (s) namaza məşğul idi. Kənardə üstü örtülü qab vardı. Fatimə (s) namazını bitirib, tabağın üstünü açdı. Orada qeybi ruzilər vardı. Əli (ə) bunların haradan gəldiyini soruşdu. Fatimə (s) cavab verdi ki, Allah istədiyi kəsə hesabsız ruzi verir.

Bəli, bütün bunlar Fatiməyə (ə) uca məqam bəxş etmiş mehrabın bərəkətləridir.

Fatimə (s) Məhəmmədin (s) kövsəridir

Kövsər nədir? «**Kövsər**» böyük xeyir, ilahi maarif və bərəkətdən faydalanmaqdır. «**Təkasür**» isə əksinə, Allahu və qiyamət gününü unutduran mənəsbəpərəstlik, dünya məhəbbətidir.

¹ «Məryəm» surəsi, ayə 17.

² «Bəhar» cild 43.

«Təkəsür» surəsində buyurulur: «**Var-dövlət, oğul-uşaq çoxluğu ilə öyünmək sizi azdırdı**». Amma həzrət Peyğəmbərə (s) müraciətlə buyurulur: «**Biz sənə kövsər əta etdik**».¹

Peyğəmbərin (s) kövsəri

Peyğəmbərin (s) kövsəri ən kamil din kimi nazil olmuş, həmin ilahi maarif, hökmlərdir. Qurani-kərim bütün digər ilahi kitabları hifz edəndir. Başqa bir tərəfdən əbədidir, qiyamətədək xalq ondan faydalanar. Bu ilahi fəzilət heç vaxt insanlardan kəsilməz. O, kövsərdir. Əksinə, düşmən puç köpükdür, köksüz, əsassız, dayanacaqsızdır. Quranda buyurulur: «**Köpük heç bir şey olmadığı üçün uçub gedər**». Başqa bir ayədə buyurulur: «**Pis söz isə qoparılmış, köksüz pis bir ağaca bənzəyir**».²

Fatimə (s) kövsər oxşarı

Məhəmməd (s) kövsərinin digər bir nümunəsi Zəhradır (s). Çünki Peyğəmbər (s) nəslinin davamı onun vasitəsi ilə gerçəkləşmiş, Fatimədən (s) on bir imam doğulmuş, onların bərəkəti şərq, qərbi bürümüşdür. Onlar dinin sütunu olmuş, dinin davamı və varlığı onların vücudunun bərəkəti ilə şərtlənmişdir. Onlar imamətin qaynar bulağı kimi şəriət susuzluğunu doyurmuşlar. Bütün fəzilətlər Əhli-beyt və ilahi vəhyəndir.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur: «**Harada fəzilətdən bir söz olsa, biz Əhli-beytdəndir**». Bir halda ki, bütün bu fəzilətlərin anası, kökü Fatimədir (s), nə üçün də kövsər

¹ «Kövsər» surəsi, ayə 1.

² «İbrahim» ayə 26.

olmasın?! Nə üçün belə bəhrəli budaqları olan pak bir ağac kövsər sayılmasın?! Buna görə də Məhəmməd (s) kövsərinin bariz nümunəsi Fatimədir. Onun Əhli-beyti və övladları dinin pak ağacının daim suvarıldığı kövsərdirlər.

Fatimə (s) şəfaəti

Vilayət, Allah dərgahına yaxınlıq məqamına çatanların faydalandığı mərtəbələrdən biri də şəfaətdir. Şəfi (şəfaət verən), Allah qarşısında hörmətinə əsasən şəfaətə uyğun günahkarların bağışlanmasını istəyir. Əgər şəfaəti olmasaydı, Allah günahkar insanlarla ədalətə əsasən rəftar edərdi. Amma şəfinin bir günahkar üçün istədiyi şəfaətə əsasən Allah öz fəzl və mərhəməti ilə cəzalandırmadan keçir. Şəfaətin əsası budur və ona heç bir eyb tutulmur. Çünki şəfaətin təhvid və ilahi elmlə heç bir ziddiyyəti yoxdur.

Şəfaət məqamı peyğəmbərlərə, ilahi övliyalara (İmamlar və Əhli-beyt), şəhidlərə, mələklərə və sabit alimlərə aiddir. Fatimə (s) Əhli-beyt zümrəsindən, ilahi övliyalardan, hətta peyğəmbərlərdən üstün idi. Buna görə də Fatimənin (s) şəfaət məqamının sübutuna ehtiyac qalmır. Bununla belə, bu məqamın əhəmiyyətini qeyd etmək üçün bir neçə rəvayətə müraciət edək.

«**Bəhar**»da nəql olunur: Həzrət Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: **«Hər bir qadın beş vaxt namazını qılsa, Ramazan orucunu tutsa, Allah evinin vacib həccini yerinə yetirsə, malının zəkatını versə, ərinə itaət etsə, məndən sonra əlini (ə) imam və rəhbər bilsə, qızım Fatimənin şəfaəti ilə behiştə daxil olcaq. Fatimə dünya qadınlarının seyyidəsi və sərvəridir».**

İmam Baqir (ə) həzrət Peyğəmbərdən (s) belə nəql edir: «**Qiyamət günü Allah tərəfindən nida ucalar ki, ey Fatimə, nə istəsən, kimə şəfaət istəsən qəbuldur**».

Fatimə (s) isməti

İnsan ömür boyu iki yol ayrıcındadır – fitrətinin dəvəti ilə Allah yolunu seçə bilər, ya da vəsvəsə və nəfsinin havasına tabe olub, günaha batır, Şeytanın ardınca gedər. (Zəlalət və azgınlıqda süqut edər). Ən əsası bu iki yoldan birini seçən insanın iradəsidir. Xəta və günaha düşər olsalar da, möminlər xeyr və səadət yolunu seçərlər. Çox az adamlar ömürləri boyu günahdan qorunub, ismət məqamına çata bilərlər. İlahi peyğəmbərlər və imamlar (ə) bu məqama çatanlardandırlar. Lakin ismət yolu təkcə peyğəmbərlərə yox, hamı üçün açıqdır. Çünki nə peyğəmbər, nə də imam olmayıb, bu məqama çatanlar vardır. Quran ismət məqamına çatmış, mələklərin nazil olduğu Məryəmi (s) bu zümrədən bilir. «**Məryəm**» surəsində buyrulur: «**Biz öz ruhumuzu Məryəmin yanına göndərdik**». Məryəm bütün nöqsanlardan pak təqdim edilir: «**Allah həmçinin ismətini qoruyub saxlamış İmranın qızı Məryəmi misal çəkir**». («**Təhrim**» surəsi, ayə 12). O, pak və Allahın seçilmiş kimi tanınmışdır: Yada sal ki, bir vaxt mələklər belə dedilər: «**Ey Məryəm, həqiqətən Allah səni seçmiş, təmizləmiş və dünyə qadınlarından üstün tutmuşdur**».¹

¹ «Ali-imran» surəsi, ayə 42.

Quran Fatimə (s) ismətinin sənədi

Qurani-məcid qadınlar arasında Fatiməni məsum bilir. Fatimə (s) ömür boyu günah etməyən bir şəxsdir. O, əsrlər boyu bütün insanlara, xüsusilə qadınlara nümunə olmuşdur. Allah-təala mübarək «**Təthir**» ayəsi ilə bəşəriyyətin əlinə Əhli-beytin ismətinə təsdiq edən sənəd vermişdir: «**Siz ey [peyğəmbərin] ev əhli! Allah sizdən çirkinliyi yox etmək, sizi paklamaq istəyir**».¹ Allah hər növ çirkinliyi Peyğəmbər (s) ailəsindən dəf etmək iradəsindədir.

Şərif ayə Əhli-beyti bütün nöqsanlardan pak bilir. Bu ailə inayət, yardımla çirkinlikdən uzaqdır. İsmət yolu hamı üçün açıq olsa da, sübhan və agah olan Allah Əhli-beytin qəti şəkildə ismət əhli olduğunu imzalayır. Bu fəzilət ev əhli və səhabələrdən kimsəyə aid deyildir. Çünki nəql edilmiş şiə və sünni rəvayətlərinə görə hətta xalq arasında Əhli-beytdən hesab edilənlər də bu məqamda deyillər. Ayə əli, Fatimə və onların övladlarına şamil edilir. Xalq arasında Peyğəmbər (s) ailəsi hesab olunan zövcələr də rəvayətlərə əsasən ayədə nəzərdə tutulmayıb. Bir neçə rəvayəti yada salırıq.

Rəvayətlər və Fatimənin (s) isməti

İmam Baqir (ə) buyurur: «**Peyğəmbər, əli, Fatimə, Həsən və Hüseyin (s) haqqında təthir ayəsi Ümmü-sələmənin evində nazil oldu**». Ayə nazil olanda həzrət Peyğəmbər (s) əli, Fatimə, Həsən və Hüseyini bir örtük altına alıb buyurdu: «**Xudaya, bunlar mənim Əhli-**

¹ «Əhzab» surəsi, ayə 33.

beytimdir. Onlar haqqında vədə vermişən. Onlardan çirkinliyi uzaq et, onları paklandır».

O vaxt Ümmül-sələmə ərz etdi ki, ya Rəsuləllah, mən də onlarlayam? Həzrət buyurdu: **«Sənə müjdə verirəm ki, xeyr və səadətdəsən».** Diqqət edin, ürfən el gözündə Əhli-beytdən olan qadın əslində onlardan deyil. Aydın olur ki, bu xüsusi məqama hər kəsdə ləyaqət yoxdur.

Bəzi rəvayətlərdə nəql olunub: Ümmi-sələmə onlara qatılmaq istəyəndə həzrət Peyğəmbər (s) onda bu ləyaqətin olmadığını anlatdı. Demək, bu ayədə yalnız xüsusi adamlar nəzərdə tutulurlar: əli, Fatimə, Həsən, Hüseyin və onların doqquz övladı (s).

Sünni əhlindən bir-neçə rəvayət:

Süyutidən iki yönümdə müxtəlif rəvayətlər nəql olunub. Bir qurup rəvayətə görə bu ayə beş nəfərə aiddir və peyğəmbərin zövcələrinə də şamil olunmur. Rəvayətlərə görə həzrət Peyğəmbər (s) onlara qatılmaq istəyən Ümmül-sələməyə icazə verməmişdir. O da nəql edir ki, paklanma-təthir Əhli-beyt ismətinə aiddir.

Maraqlı budur ki, həzrət Peyğəmbər (s) bu məsələyə o qədər əhəmiyyət verməmişdir ki, bu ayə nazil olduqdan sonra altı ay ardıcıl sübhlər Fatimənin evinə gəlmiş, ayəni oxuyub, geri qayıtmışdır.

Əhli-beytin xüsusi məqamı

Bu xüsusi məqam Əhli-beytə məxsusdur və onu təsdiq edən sənəd Qurandır. Onlar kimsənin müvəffəq ola bilməyəcəyi bir ismət dərəcəsinə çatmışlar. Bu səbəbdən də Əhli-beytə itaət əmr olunmuşdur. Quranda buyrulur: **«Ey iman gətirənlər! Allaha, Peyğəmbərə və**

özümüzdən olan ixtiyar sahiblərinə itaət edin!»¹
Yalnız ömür boyu günah və xəta etməmiş şəxslərə mütləq itaət doğrudur.

Əlbəttə, Fatimənin (s) ismətinə başqa dəlillər də var. Fatimənin (s) peyğəmbərlərdən üstün olduğunu təsdiq edən hədislər növbəti fəsildə deyiləcək.

Həqiqətə məhəbbət

Məhəbbət aşıqı məşuqa tərəf çəkən daxili bir cazibədir. Məşuq cəlvələnmiş gözəllikləri ilə aşıqı cəzb edir. Varlıq aləminin bütün yaranmışlarının daxilində həqiqətə məhəbbət mövcuddur. Hamı onun gözəlliklərinin aşıqıdır, hamı ona doğru hərəkətdədir. Buna əsasən, insana güc verən, onu hərəkətə gətirən məhəbbətdir. Varlıq aləminin hər parçasında haqqın cəlvələnən camal və gözəllikləri bütün aşıqləri bihuş edir, kəməndə salır. Məşuq bir gözəllikdirsə, aləm bir məhəbbətdir. Əgər bir cövhərin hərəkəti maddəni əhatə edirsə, eşq hərəkəti varlıq nizamını bürüyür. Əgər aləm bir qaynar həyatdırsa, bu qaynarlığın səbəbi ilahi eşq və məhəbbətdir.

Yalnız həqiqi məhəbbət ört-basdır edilə bilmir. Daxilində elə qılgıncımlar parlayır ki, iç dünyası açılır, izhar olur və məşuqunun eşq ahəngində dilə gətirir. «Elə bir şey yoxdur ki, Allaha tərif deyib, Ona şükr etməsin.»² Gözəlliklər və kamilliklərə məhəbbəti yaradan səbəb aşıq nəzərində cəlvənən məşuqdur.

¹ «Nisa» surəsi, ayə 59.

² «İsra» surəsi, ayə 44.

Məhəbbətin ardınca

İstər həqiqi, istər fani məhəbbətin nəticəsi məşuqa itaətdir. Məşuqə itaətsizlik mümkünsüzdür. Yox, əgər itaət yoxdursa, məhəbbətin həqiqiliyinə şəkk edilməlidir.

Qurani-kərim haqqa məhəbbətin ölçüsünü ona itaətdə görür və buyurur: **«De ki, Allahı sevirsinizsə, mənim ardımca gəlin ki, Allah da sizi sevsin».**¹ Əgər Allahı sevirsinizsə, onun Peyğəmbərinə itaət edin. Peyğəmbərə itaət Allaha itaətdir. «Nisa» surəsində buyurulur: **«Allahın nazil etdiyinə və peyğəmbərə tərəf gəlin».** Mümkün deyil ki, Allahı sevən kəs Onun peyğəmbərinə itaət etməsin. Əgər itaət etmərsə, demək imanında şəkk var. Çünki iman məhəbbətdən ayrı deyil. **«Batil ona yol tapa bilməz».**²

Məhəbbətin əhəmiyyəti ora qədərdir ki, vəhy ona istiqamət versin və məhbubun seçilməsində aşiq səhv yol getməsin. Haqq aşıqının yol göstərəni peyğəmbərlərdir. Peyğəmbərlər əql sahiblərinə xatırladırlar ki, məşuq seçərkən səhv etməsinlər. Onların gəlişində məqsəd xalqı həqiqi məşuqa tərəf istiqamətləndirməkdir.

Haqqın ifadəsinə (məzhərinə) itaət

Haqqın ifadəsinə məhəbbət haqqa məhəbbətdən ayrı deyil. Mümkün deyil ki, Allahı sevən kəs onun məzhərinə, ifadəsinə sevməsin. Çünki həqiqət bir şəxsə ifadə olunanda, onun bütün həyatı həqiqətə köklənəndə, ilahi yardımla ismət məqamına çatmaqla hərəkəti, duruşuğu, rəftarı, danışığı, sükutunu, fəryadı haqq olanda, belə bir şəxsə məhəbbət həqiqətə məhəbbətdir. Ona itaət

¹ «Ali-imran» surəsi, ayə 31.

² «Fussilət» surəsi, ayə 42.

haqqa itaət hesab olunur. Bu səbəbdən də Peyğəmbərin (s) ismət məqamı Əhli-beyti haqdır. Batil Qurani-kərimdə yer tapmadığı kimi Əhli-beyt həyatına da yaddır. Bəli, «batil ona yol tapa bilməz.»

Quran və Əhli-beyt eyni həqiqətdir və batil onlardan uzaqdır. Bu həqiqət tək-cə Əliyə (ə) yox, bütün Əhli-beytə aiddir. Həqiqət olduqları üçün də bəndələrə doğru yol və ölçüdürlər. İmam Rzadan (ə) nəql olunub: **«Xalqın əməllərini dəyərləndirmək üçün Allahın mizanı əlidir. Mizana qarşı qiyam etməmək dedikdə imamın əmrinə qarşı çıxmaq nəzərdə tutulur.»**¹

İman və nifaqın ölçüsü

Beləcə, imanın ölçüsü Əhli-beytə məhəbbət, nifaqın ölçüsü Əhli-beytə düşmənçilikdir. Mömin şəxs bütün hallar və şəraitlərdə Əhli-beyt aşiqidir. Nifaq əhli (münfaiq) heç zaman Əhli-beyt aşiqi ola bilməz. Allah dostuyla dostluq (təvəlla) və Allah düşməniylə düşməniyin (təbərri) ölçüsü Əhli-beytdir. Əli (ə) buyurur: **“Əgər görsən bir mömini şəmşirlə vururam ki, mənə düşmən olsun, heç zaman düşmən olmaz. Dünyanı münafiqə versəm ki, mənə dost olsun, heç zaman dost olmaz. Çünki bu həqiqət həzrət Peyğəmbərin dilindən çıxıb ki, heç bir mömin sənə düşmən, heç bir münafiq sənə dost olmaz».**²

Bunun nümunəsinə həzrətin öz dövründə təsadüf olunur. Üsvəd adlı bir şəxsin oğurluğa görə əli kəsilir. Bundan öz pis niyyəti üçün istifadə etmək istəyən İbni Kəva əli kəsilməmiş Üsvədi görüb, onu sındırmaq üçün

¹ «Əl-qədir» «Nurus-səqələyn».

² «Əl-qədir» cild 3.

«sənin əlini kim kəsdi» deyir. Əli (ə) aşıqlərindən olan Üsvəd onun cavabında əlini (ə) elə tərifi edir ki, İbni Kəva peşiman olur.¹

Quran və Əhli-beyt dostluğu

Əhli-beyt məhəbbətinin əhəmiyyətinə diqqət edərkən Quranın bu barədə israr etməsinin sirri aydınlaşır. Nə üçün Quran həzrət Peyğəmbərin (s) risalətinin haqqını Əhli-beyti tanımaq, sevmək, onun yolunu seçməklə buyurur: **«Allah iman gətirib yaxşı əməllər edən bəndələrinə bununla müjdə verir [ya Peyğəmbər!] de ki, mən sizdən bunun [peyğəmbərliyimin] müqabilində qohumluq məhəbbətindən başqa bir şey istəmirəm».**² Çünki Əhli-beyt haqqın məzhəri, ifadəsidir. Onlarla dostluq, onları qəbul etmək iman ölçüsü, onlarla düşmənlik doğru yoldan sapmaqdır.

Peyğəmbərin Əhli-beyti kimlərdir?

Fatimə (s) Əhli-beyt zümrəsindəndir. Ona məhəbbət bir ölçü və atasının peyğəmbərlik haqqıdır.

Həm şiə, həm də sünni rəvayətlərinə görə Əhli-beyt haqqında ayə nazil olanda həzrət Peyğəmbərdən (s) soruşdular: **«Bizə sevgisi vacib buyurulmuş Əhli-beyt kimlərdir?»** cavab vermişdir: **«Əli, Fatimə və onların iki övladı.»**

¹ «Bəhar» cild 40.

² «Şura»surəsi, ayə 23.

Fatimə (s) aşıqləri

Əhli-beyt məhəbbəti ölçü olandan sonra **«Zəhra aşıqləri odda yanmaz»** deyən rəvayətlərin qəbulu asanlaşır. Çünki Zəhra həqiqət mehvəridir və ona məhəbbət haqqa məhəbbətdir. Zəhraya məhəbbət iman deməkdir. Atəş ilahi bağça güllərindən olan mömin üçün xəlv edilməyib. Atəş odun qalamaq üçündür və bu odun həmin güllərin inkişafına, ilahiliyinə əngəl törədən ağaclar, ot-ələfdir. **«Cin»** surəsində buyurulur: **«Haqq yolundan çıxanlar isə Cəhənnəm üçün odun olacaqlar»**. Atəş çir-çirpək alovlanacaq insanlara aiddir. **«Allah murdarı pakdan ayırd etsin, sonra murdarları bir-birinin üstünə yığmaqla toplansın və Cəhənnəmə atsın»**.¹

İndi isə Fatimə (s) məhəbbəti haqqında bir-neçə rəvayət:

«Qızım ona görə Fatimə adlanıb ki, Allah onu və onun aşıqlərini atəşdən uzaq saxlayıb».²

Həzrət Peyğəmbər (s) Əliyə (ə) buyurdu: **«Bilmirsənmi o niyə Fatimə adlanıb? Çünki Allah onu və onun ardıcıllarını atəşdən qoruyub. Fatiməylə dostluq, onun şiəsi olmaq Allaha itaət və Allahla dostluqdur. Necə ki, Peyğəmbərlə dostluq Allahla dostluqdur»**.³

¹ «Ənfal» surəsi, ayə 37.

² «Bəhar» cild 43.

³ «Bəhar» cild 43.

Fatimə (s) razılığı, Fatimə (s) qəzəbi

Məhəbbət qarşılıqlıdır. Haqqa məhəbbət, onun ifadəsinə məhəbbət qəlbin ziynəti, insanın yaraşığı və islam etiqad üsulunun əslidir.

Bu əslin, əsasın kənarında başqa iki əsas da vardır: əvvəla, məhəbbət qarşılıqlıdır – insan Allahını sevərsə, Allah da onu sevər. **«Allah onları, onlar da Allahu sevirələr.»**¹ Allah sevimlisi olmaq elə bir uca məqamdır ki, hər kəs ona yetişə bilməz. Yola qədəm qoymuş aşiq məşuquna çatmaq üçün cihad edib, səy göstərməlidir. «Səf» surəsində buyurulur: «Şübhəsiz ki, Allah öz yolunda möhkəm divar kimi səf çəkib döyüşənləri sevər.» Təqva və paklıq yolundan addımca uzaqlaşmaq olmaz. **«Hər kəs əhdinə vəfa edib, pis əməldən çəkənsə, şübhəsiz ki, Allah belə müttəqqiləri sevər.»** («Ali-imran» surəsi, ayə 76). Qıyası, Allahın dostluğunu qazanmaq üçün Allah dostlarının – peyğəmbərlərin, həzrət Məhəmmədin (s) yolunu keçmək lazımdır. **«Allahu sevirsinizsə mənim ardımca gəlin.»**² Allah dost tutduğu şəxsə öz qüdrətini əks etdirəcək, o şəxs Allahın elm, iradə, qüdrət və izzətinin ifadəsi olacaq.

Batılə (puçluğa, əyriyə) nifrət

Mömin şəxs haqq və onun ifadələrinə məhəbbət bağladığı kimi küfr və onun ifadələrindən də bizar olmalıdır. Hər ikisinin məhəbbəti bir yerdə toplanmaz. Bir qəlbə iki məhəbbət mümkün deyil: **«Allah bir adamın köksündə iki ürək yaratmamışdır.»**³ Qəlbi

¹ «Maidə» surəsi, ayə 54.

² «Ali-imran» surəsi, ayə 31.

³ «Əzhab» surəsi, ayə 4.

həqiqətə məhəbbətlə dolu olan şəxs hər zaman haqsızlığa qarşı nifrətlidir. **«Hücürat»** surəsində buyurulur: **«Allah sizə imanı sevdirmiş, onu ürəklərinizdə süsləmiş, küfrə, asi olmağa qarşı nifrət yaratmışdır.»** Başqa bir ayədə: **«Hər kəs Şeytani inkar edib, Allaha iman gətirərsə, o artıq ən möhkəm ipdən yapışmış olur».**¹ Sübhan Allah həqiqət və onun ifadələrinə rəğbətləndirdiyi kimi batildən bizarlığa çağırır və batil məhəbbətin xəterələrini dəfələrlə xatırladır. Allah, onun peyğəmbər və övliyalı batildən zara gəlmişlər: **«Allahdan və Onun Peyğəmbərindən saziş bağladığınız müşriklərə bir xəbərdarlıq!...»** **«Allahdan və Onun Peyğəmbərindən böyük həcc günü insanlara bildirmişdir. Allahın və Onun peyğəmbərinin müşriklərlə heç bir əlaqəsi yoxdur.»**² İbrahim peyğəmbərin (s) dili ilə buyurulur: **«Mən həqiqətən batildən haqqa tapınaraq üzümü göyləri və yeri yaradana çevirdim. Mən şəriq qoşanlardan deyiləm.»**³ **«Mumtəhinə»** surəsində isə buyurulur: **«İbrahim və onunla birlikdə olanlar sizin üçün gözəl örnəkdir. O zaman onlar öz qövminə belə demişdilər: Şübhəsiz ki, bizim sizinlə və sizin Allahdan başqa ibadət etdiklərinizlə heç bir əlaqəmiz yoxdur. Biz sizin dinizi inkar edirik.»**

«Vəsail» və **«Bəhar»**dan rəvayətlərə əsasən iman həqiqətən və onun ifadəsinə məhəbbət, haqsızlıq və onun ifadəsinə nifrətdən başqa bir şey deyil. Məhz bu məhəbbət və nifrətin ölçüsünə görə insanlar quruluşlandırılır. Bir qurupun əməllərindən razı olmaq elə

¹ «Bəqərə» surəsi, ayə 256.

² «Tövbə» surəsi, ayə 1-3.

³ «Ənam» surəsi, ayə 79.

həmin qrupdan olmaqdır. Quran Bəni-israil tayfasından danışarkən bir dəstənin öz babalarının talehi ilə rastlaşdığını bəyan edir və səbəb olaraq göstərilir ki, onlar öz babalarının əməllərindən razı qalmışdılar. **«Bəqərə»** surəsində buyrulur: **«Cahillər dedilər: Nə olaydı ki, Allah bizimlə də danışaydı, bizə də bir ayə gələydi – onlardan əvvəl gələn cahillər də belə sözlər demişdilər. Onların qəlbləri bir-birinə bənzəyir.»** Məhəbbət və nifrət xarakter və talehlərin eyni sonluğuna dəlil olacaq. Bu səbəbdən təvəlla (Allah dostuyla dost) və təbərri (Allah düşməniylə düşmənlik) islamda etiqad əsaslarındandır. Hər bir müsəlman həqiqəti sevdiyi kimi haqsızlığa da nifrət etməlidir. Hətta zülmə razılaşan, zalımlarla razılaşan kəslərlə də əlaqə saxlamamalıdır. Mömin insanın istər sevgisi, istərsə də nifrəti Allaha görədir. Allaha görə dostluq, Allaha görə düşmənlik imanın kamillik nişanəsidir.¹

Əhli-beyt və Fatimənin (s) haqqa bağlılığı

Bu səbəbdən mömin insan haqqa bağlanacaq, həqiqəti ifadə edəcək, dostluğu və düşmənliliyi haqqa əsaslanacaq, nəfsani istəklər həyatına yol tapmayacaq. Allah rızılığından savay bir şey istəməyəcək. **«Dəhr»** surəsində buyrulur: **«Allah istəməsə, siz istəyə bilməzsiniz»**. Peyğəmbər (s) ailəsi ismət məqamına çatdığı üçün onların razılığı və qəzəbi, tutduqları mövqe həqiqət ölçüsü, Allahın razılığı və ya qəzəbidir. Müxtəlif firqələr bu mövzuya əsaslanmışlar. Əhli-beytin mövqeyi Peyğəmbərin (s) mövqeyidir. (İbni Mace) həzrət Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: **«Fatiməyə əziyyət verən**

¹ «Vəsail» cild 11.

mənə əziyyət verir».¹ Hədis Fatimə həqiqətini təsdiqləyir, çünki Fatimə haqqın ifadəsidir. Onu qəzəbləndirənlər Allahın qəzəbinə gələrlər. Bunu inkar etmək qeyri-mümkündür. Hər kəs başqa söz desə iftiradır, özünü yorur və günahını artırır. Parlaq günəşə pərdə çəkmək olmaz.

Fatimə (s) bir əmanətdir

Bütün müsəlmanlar qəbul etmişdir ki, həzrət Peyğəmbər (s) buyurub: **«Mən sizin üçün iki əmanət qoyuram – biri Quran, digəri Əhli-beytimdir. Bu iki şeylə əlaqəniz olanadək yolunuzu azmayacaqsınız. Kovsərdə mənə yetişənədək bu iki şey bir-birindən ayrılmaz».**

Bəli, bu iki şey qiyamət gününədək Adəmdən Xatəmə peyğəmbərlərin irsidir. Şərif **«Səqəleyn»** hədisi heç bir şübhə olmayan, hətta kəlmələri həzrət Peyğəmbərin (s) dilindən çıxmış mötəbər hədislərdəndir. Rəvayət mənbələrinə müraciət etdikdə bu həqiqət günəş tək işıqlanır, hətta kor şəxslər də bu həqiqəti hiss edirlər. Bu həqiqəti inkar edənlər özlərini korluğa vurmuşlar və bu xəstəliyin müalicəsi çətinidir (bəlkə də mümkün deyil).

Quran böyük əmanətdir

Qurani-kərim heç bir təhrif və dəyişikliyə uğramamış Peyğəmbər (s) möcüzəsi, böyük əmanətdir. O, qiyamətədək insanların ixtiyarındadır və heç bir nöqsan onun qüdsiyyətini ləkələyə bilməz. Çünki Qurani bütün təhriflərdən qoruyan ilahi qüdrətdir. **«Hicr»** surəsində

¹ «Səhihe Buxari» cild 3.

buyurulur: **«Şübhəsiz ki, Qurani biz nazil etdik və sözsüz ki, biz də onu qoruyub saxlayacağıq».**

Qurani-kərim ilahi maarifin əhatəli nuru, geniş dəryasıdır. Düşüncə və təfəkkürlə onun dərinliyinə varmaq, qəvvaslıq etmək mümkündür. Bu yolla qiymətli qeybi gövhərlər və dürlər əldə edilir. Qurani-kərim özünü nur kimi tanıtdırır. **«O özünü Peyğəmbərə iman gətirən, yardım göstərən və onunla nazil edilmiş nurun ardınca gedənlər – məhz onlar nicat tapanlardır».**¹

Nurun xüsusiyyəti işıqlanmaq və işıqlandırmaqdır. Buna görə də Quran özünü təfsir edir, ayələr bir-birini aydınlaşdırır. **«Allah sözün ən gözəlini bir-birinə bənzər, təkrarlanan bir kitab şəklində nazil etdi».**²

Bununla belə Quranın dərin maarifi ilə tanış olmaq üçün aqah təfsirçiyə ehtiyac vardır. Çünki üzməyi yaxşı bacarmayanlar üçün dənizin dərinliyinə getmək xətərdir. Quran maarifindən səmərəli bəhrələnmək üçün Quranla tamamlanacaq yolla gedilməlidir. Bu halda Quran yönəldici və işıqlandırıcı olar. Əks təqdirdə, kifayət qədər xətərlər ortaya çıxa bilər. «İsra» surəsində buyurulur: **«Biz Qurandan möminlər üçün şəfa və mərhəmət olan ayələr nazil etdik. O, zalimlərin ancaq ziyanını artırır».**

Əhli-beyt əmanəti

əgər Qurani-kərimin təfsirçiyə ehtiyacı vardırısa, ən üstün təfsirçi Quranın vəhy olunduğu həzrət Peyğəmbərdir. O, qeyb sirlərindən və Quran maarifindən

¹ «Əraf» surəsi, ayə 157.

² «Zumər» surəsi, ayə 33.

agah olmuşdur. Bu səbəbdən də Quran Peyğəmbəri öz təfsirçisi kimi tanıtdırır. «**Nəhl**» surəsində buyrulur: **«Sənə də Quranı nazil etdik ki, insanlara onlara göndəriləni izah edəsən ki, bəlkə düşünüb dərk edələr».**

Həzrət Peyğəmbər (s) öz əməlləri, rəftarı, əxlaqı və danışığı ilə Quranı bəyan və təfsir edib, Quranla tanışlıq yolunu da göstərmişdir. Quranla məhz onun yaxını olan Əhli-beyt baxışıyla tanış olmalıyıq. Əhli-beyt Quranla qoşadır. Mələkut aləmi ilə əlaqəli olan, Quranın danışdığı Əhli-beyt eynən Peyğəmbər (s) kimi Quran təfsirçisi bilinir. Əhli-beyt Quranın dili, ona çatmağın yoludur. Çünki Quran dilsiz, Əhli-beyt isə natiq bir vəhydir. Həqiqətdə hər ikisi vəhydir. Quran və Əhli-beyt iki surətdə cümlələnmiş eyni bir həqiqətdir. Həm Əhli-beyt, həm də Quran eyni risalət və vəhydir. **«Bu ancaq nazil olan bir vəhydir».**¹ Ayə Quran, onun məzmunu Əhli-beyt haqqındadır. Əhli-beytin sözü, sükutu, xarakteri, əməli həm vəhy, həm də xalqa gətirilən dəlildir. Hər ikisi Allahın ipidir və ondan yapışmaq gərək! **«Hamınız bir yerdə Allahın ipindən möhkəm yapışın».** («**Ali-imran**» surəsi, ayə 103).

Bu ipin bir tərəfi Allah-təala, digər tərəfi xalqın qarşısındadır. Yalnız ona möhkəm sarınmaqla təbiətin qaranlıq quyusundan çıxmaq, azğınlıqdan qurtulmaq olar. Quran və Əhli-beyt həmin qırılmaz ipdir.²

¹ «Nəcm» surəsi, ayə 4.

² «Ürvətül-vüsqa».

Nə üçün Əhli-beyt kiçik əmanətdir?

Quran və Əhli-beyt o qədər yaxındır ki, yalnız birlikdə qırılmaz ipdirlər. Biri digərindən üstün deyildir. Birinin böyük, o birinin kiçik adlanmasının səbəbi Quranın Əhli-beytdən üstünlüyü demək deyil. Səqəleyn hədisinə görə heç bir üstünlük yoxdur. Burada fərq yalnız odur ki, Allah kəlamı olan Quranın etibarı zatıdır (yəni özündədir). Əhli-beytə isə bu etibar bağışlanmışdır. Quranda buyrulur: **«Peyğəmbərlərin əmrinə itaət edin, qadağasından çəkinin».**

Quranın böyük əmanət hesab edilməsi yalnız qeyd etdiyimiz səbəbdəndir. Məqam və mərtəbə nəzərindən kitab və Əhli-beyt bir-birindən ayrılmaz eyni bir həqiqətdir.

Əhli-beytsiz Quran?!

Quran və Əhli-beyt elm və fəzilət şəhərinə apan bir yoldur. Bu fəzilət şəhərinə daxil olmaq istəyən kəs bu yolla getməlidir. (**“Əl-qədir»** cild 6). İnsanı fəzilətə çatdıracaq ikinci bir yol yoxdur. Beləcə, Əhli-beytsiz Qurana üz tutmaq faydasızdır. Əhli-beytsiz Quran sanki yazısız bir kitabdır. Əhli-beytdən uzaqlıq Qurandan uzaqlıqdır. Çünki müxtəlif fırqələrin yekdil fikrinə görə Peyğəmbər (s) buyurmuşdur ki, Quran və Əhli-beyt birdir və bir-birindən ayrılmazdır. Quran isə peyğəmbərə itaəti əmr edir. Demək, bu həqiqətin inkarı azgınlıqdır. Ona bağlanmaq heç zaman yoldan sapmamaqdır.

Qurandan faydalanmağın şərti

Aydınlaşdırıldı ki, fəzilətlərə çatmaq yolu Quran və Əhli-beytdir. Eləcə də, Əhli-beyt Quranın təfsirçisidir.

Əhli-beyt Quranla ən sıx münasibətdə olan pak insanlardır. Pak olmayanlar üçün Qurana yol yoxdur. «**Vaqiə**» surəsində buyurulur: «**Ona yalnız pak olanlar toxunar**». Quran özü Əhli-beytin paklığına şəhadət verir: «**Siz ey ev əhli, Allah sizdən çirkinliyi yox etmək və sizi tərtəmiş, pak etmək istəyir**».¹ Əhli-beyt bu paklıq xüsusiyyətlərinə görə Quranla birdir. Başqaları da paklıqdan faydalandıqları qədər Qurandan faydalanırlar. Yəni bu Qurana çatmağın şərtidir. Daxilən paklanmadan kimsə Qurana çata bilməz. Lakin paklığın da mərtəbələri vardır. Onun əla mərtəbəsi Əhli-beytdir. Başqa mərtəbələr insanlara aiddir. Əhli-beyt həmin əla mərtəbəyə çatdığı üçün Quran həqiqətlərinə nail olmuş, Quran təfsir etmişlər. Başqaları da Əhli-beyt yolundan paklıqları ilə Qurana çatarlar. Ona görə də Quranın dərin maarifi və Əhli-beytə çatmağın şərti paklıqdır. İnsan pak qəlb, müvəhhid fitrət, puç düşüncələrdən uzaq zəhnə Quran xidmətinə gəlmişdir. Yalnız bu xüsusiyyətlər ödəndikdə Quran yol göstərən, hidayət edəndir. Quran özünü hamı üçün nur bildirir.² Yalnız pak və saleh möminlər bu nurdan faydalanırlar.³

Lakin bir şəxs öz səhv düşüncələri ilə Qurana yaxınlaşıb, öz «toxuduqlarını» Quran buyuruğu hesab etsə, yolunu azacaq və başqalarını da azdıracaq. «**O kəslər ki, onların dünyadakı zəhməti boşa getmişdir. Halbuki onlar yaxşı iş gördüklərini zənn edirlər**».⁴

Səhv yolla Qurandan öz istəklərini almaq istəyənlər zülmət toruna düşəcəkdir, öz yanlış düşüncələrinə əsir

¹ «Əhzab» surəsi, ayə 33.

² «Bəqərə» surəsi, ayə 185.

³ «Bəqərə» surəsi, ayə 2.

⁴ «Kəhf» surəsi, ayə 104.

olacaqlar. Əgər müxtəlif yönümlü təfsirlərə müraciət etsək, məlum olar ki, bu sayaq adamlar heç də az deyil.

Fatimə (ə) Quranla birgə

Quranla birgə, Qurana tay olmaq həzrət Peyğəmbər (s) Əhli-beytinin özünəməxsus məqamıdır və başqaları bu məqama çatmağa qadir deyillər. Bu Əhli-beytin ən böyük fəziləti, kamilliyin quş qona bilməyəcək zirvəsidir. Fatimə (s) həmin pak Əhli-beytdəndir. Fatimə (s) Peyğəmbər yadigarı, əmanətidir. Onu qorumaq gərəkdir. Fatimə (s) vəhy evindəndir və bu evdə onları anlayın. Fatimə (s) Quranın əsil üz tutduğu kəsdir. Fatimə kiçik əmanət, Quranın bərabəri, tayıdır. Fatimə və Quran ayrılmazdır. Fatimə Quran təfsirçisi, özü, danışan Quran, on bir danışan Quran anasıdır. Fatimə ilahi maarifin sahilsiz dəryasıdır.

Fatimə kamillik zirvəsindən doğmuş qürubsuz bir günəşdir. Bu zirvədə quş da ondan irəli keçə bilməz. Fatimə rəhbər və nümunədir. Ondan irəli keçmək fəlakətdir. Elmdə tayı-bərabəri tapılmaz. Budur Fatimənin üstünlüyü, məqamı.

Əhli-beytin rəhbərlik rolu

İnsanların düz yola yönəlməsində, onların kövsərə yetirilməsində Əhli-beytin rolu budur. Vəhy və Peyğəmbərin bütün məqamalı Əhli-beyt məqamının təsdiqi, insanların bu iki qiymətli yadigardan faydalanması üçündür. Məhz Əhli-beytin rolunun əhəmiyyətinə görə bu elm qapısını bağlamaq üçün onlarla vuruşdular. Baş tutdu! Necə böyük bir zülm oldu. Quranı Əhli-beytdən ayırmaq, xalqı hər ikisindən məhrum

etmək, insanları bu nicat gəmisindən saxalamağa çalışdılar.

Dünya qadınlarının üstünü

İnsanlar arasında daim başqalarına nümunə olan layiqli kəslər vardır – haqq yolunda mübarizliyi ilə nümunə olmuş çox insanlar mövcuddur. Həyat çətinliklərinin qaranlıq girdabında nəfsinə uymamış pak və iffətli qadınlar az deyil. Onlar cəmiyyət üçün nümunədirlər.

Hidayət və tərbiyə kitabı olan Quran insanların doğru yola yönəldilməsində təkə yolun izahı ilə kifayətlənib, bu yolu keçmiş nümunələr təqdim edir. Eləcə də, küfr və azgınlıq öncülləri tanıtdırılır, onların yolunun xəterləri qeyd edilir. Bu tarixə baxış yox, tarix fəlsəfəsinin bəyanıdır.

Quran və layiq qadınlar

Quran iman gətirmək üçün münasib şərait olanda baş qatan qadınların, məsələn, Nuh və Lutun (ə) vəhy evində yaşamış, eyni zamanda Allaha küfr etmiş qadınları tanıtdırır. **«Allah kafirlərə Nuhun övrəti ilə Lutun övrətini məsəl çəkir»**.¹ Eləcə də Fironun arvadı həssas şəraitdə, sarayda zalıma ən yaxın fərd kimi möminlik, behişt istəyən bir nümunəvi bir fərd kimi xatırladılır. **«Allah iman gətirənlərə Fironun zövcəsini misal çəkir»**.²

¹ «Təhrim» surəsi, ayə 10.

² «Təhrim» surəsi, ayə 11.

Qurani-kərim Musa peyğəmbərin ana və bacısını peyğəmbəri xətdərdən qurtarmış iki iffətli qadın kimi yada salır. («**Qisəs**» surəsi, ayə 23).

Qucağında peyğəmbər böyütmüş Məryəm nümunəvi bir qadın kimi göstərilir. Bu qadın günah təhlükəsində təkcə özünü qorumur, qarşı tərəfi də çəkindirir. Məryəm dedi: «**Mən səndən Allaha pənah aparıram. Əgər müttəqisənsə, mənə toxunma**». («**Məryəm**» surəsi, ayə 18). Allah-təala onun paklığına imza qoyur: «**Allah həmişinin namusunu möhkəm qoruyub saxlamış İmranın qızı Məryəmi məsəl çəkir**».¹ O, öz təqvası və əxlaqi ləyaqəti ilə Allahın seçdiyi böyük və nümunəvi bir xanımdır. «**Ey Məryəm, öz Rəbbinə itaət et, səcdə qıl və rüku edənlərlə birlikdə rüku et**».²

Məryəm (s) Allahın seçilmişidir

Təfsirin bu barədə bəyan olmuş əhəmiyyətli nöqtəsi budur ki, Məryəmin dünya qadınlarından üstün olması dedikdə onun bütün qadınlardan fəzilətli olduğu nəzərdə tutulmayıb. Sünni təfsirçilərində bu yanlışlığa çox təsadüf olunur. Həmin mübarək ayədə Məryəmə aid edilən üstünlük iki qisimdir. Bunun biri onun təqvalı, fəzilətli olmasıdır. Burada onun dünya qadınlarından üstünlüyü nəzərdə tutulmur. Bunun ardınca nisbi üstünlük bildirilir. İkinci üstünlük dünya qadınlarına nisbətə verilir. Məryəm əri olmadan, möcüzəli şəkildə dünyaya övlad gətirmişdir. Bu cəhətdən Məryəm dünya qadınlarından üstündür və hətta Fatimeyi Zəhra da onun kimi deyil. Lakin bu üstünlük fəzilətə aid deyil. Məryəm öz

¹ «Təhrim» surəsi, ayə 12.

² «Ali-imran» surəsi, ayə 42.

dövrünün qadınlarından fəzilətli ola bilər. Lakin dünya qadınlarının ən pakı, fəzilətli, alimi Fatimeyi Zəhradır.

Quranla Əhli-beytin uyğunluğu

Qeyd olunduğu kimi böyük əmanət Quranla kiçik əmanət Fatimə (s) arasında heç bir zidiyyət yoxdur. Onun təqva və fəzilət üstünlüyü hamıya aydındır.

Fatimə (s) ən üstün qadındır

Fatimənin (s) dünya qadınlarından üstünlüyünü bəyan edən bəzi rəvayətlərə müraciət edirik.

İmam Sadiqdən (ə) Peyğəmbərin buyruğu haqqında sual edildi ki, Fatimə (s) öz əsrinin, yoxsa dünyanın ən üstün qadınıdır? Həzrət (ə) cavab verdi ki, öz əsrinin üstünü həzrət Məryəm idi. Fatimə isə əvvəldən axıra bütün behişt qadınlarının üstünüdür.¹

Həzrət Peyğəmbərdən nəql olunub: **«Fatimə dünya qadınlarının üstünüdür. İbadət mehrabına yetmiş min müqqərrəb mələk ona salam verib, söhbət edir»**. Necə ki, Məryəm danışdı, **«Allah səni pak edib, dünya qadınlarından üstün buyurdu» deyər müjdə veriblər.**²

Bu Zəhranın (s) qeyb sirlərini, fəzilətlərini aşkarlayan vəhy kimidir. Əgər vəhy iştirakı olmasaydı, Fatimə fəzilətini kim bəyan edə bilərdi?

Fatimə üləm-əzəm peyğəmbərlərdən üstündür

Fatiməni peyğəmbərlərlə müqayisə edək. Əvvəlki hissədə Fatimənin dünya qadınlarından üstünlüyü

¹ «Bəhar» cild 43.

² «Bəhar» cild 43.

haqqında söhbət etdik. Lakin Fatimənin uca məqamını nəzərə alsaq, onu adi insanlarla müqayisə etmək düz olmaz. Çünki müqayisə uyğun səviyyələr arasında aparıla bilər. (Dağı dağla müqayisə etmək olar, amma dağı çökəkliklə müqayisə etmək düz deyil) Fatimə yalnız peyğəmbərlərlə və övliyalarla müqayisə ediləsi şəxsiyyətdir. Əhli-beytin başqaları ilə müqayisə edilə bilməməsi Əhli-beytin özündən nəql olunub. Əvvəlki müqayisə Fatimənin uca məqamının bəyanına görə idi. Hətta peyğəmbərlər və övliyalər cərgəsində yalnız həzrət Peyğəmbər və əlinin (ə) məqamı Fatimədən ucadır. Fatimə hətta Ulul-əzm peyğəmbərlərdən üstündür. Bunu bir neçə dəlillə sübuta yetirmək olar.

Əhli-beyt peyğəmbərlərdən üstündür

Əvvəla, müxtəlif mənbələrdə nəql olunmuş çoxlu rəvayətlərin məzmununa görə peyğəmbər Əhli-beyti bütün keçmiş peyğəmbərlərdən fəzilətlidir. Müxtəlif rəvayətlərdə Əhli-beytin başqalarından çoxcəhətli üstünlüyü nəql edilir. İmkanımıza görə yalnız bir neçə rəvayəti xatırlayırıq.

Bəzi rəvayətlərdə həzrət Peyğəmbər və onun Əhli-beyti (s) Allahın qəbulu, hətta yaranışda belə başqalarından irəli olduqları üçün sevimli tanıtdırılır. İmam Sadiqdən (ə) nəql olunub ki, Əhli-beyt Ulul-əzm peyğəmbərlərin feyz məcrasıdır. Yenə İmam (ə) buyurur ki, Musanın Allahla danışıqı, İsanın möcüzələri, qıyası bütün fəzilətlər Əhli-beyt bərəkətindəndir.¹ Musanın, İsanın möcüzələri Əli (ə) müqabilində sınımağın, qıyası bütün ilahi inayətlər Əhli-beyt qarşısında təvazönün

¹ «Bəhar» cild 43.

bərəkətindəndir. Çünki Əhli-beyt Allahı tanımaqda, bəndəlikdə, zikr deməkdə əvvəl məqamdır.

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunub ki, göylərin və yerin zikri (bəzi rəvayətlərdə mələklərin zikri) Əhli-beyt və Peyğəmbərin (s) zikrindəndir.¹ Yenə də buyurur ki, bütün elm və fəzilətlər bizdəndir.²

Bəzi rəvayətlərdə Əhli-beytin sair peyğəmbərlərdən üstünlüyü bəyan olur. Necə ki, imam Sadiqdən (ə) «**Bəhar**»da belə rəvayətlər nəql olunmuşdur.

Qısaı, rəvayətlərə nəzər salmaqla bu həqiqət aydınlaşır. Əhli-beyt keçmiş peyğəmbərlərdən üstündür və Fatimə (s) Əhli-beytin əsası, onun üstününə – həzrət Əliyə (ə) taydır. Fatiməyə yoldaş olmaq ləyaqəti Əhli-beytin ən üstünü olan Əliyə (ə) məxsusdur. Fatimə (s) əlinin (ə) tayı olduğu üçün Əhli-beytin fəzilətlisidir və bütün sair peyğəmbərlərdən üstündür

İbrahim (ə) və Fatimə (s) məqamı arzusu

İkinci dəlil olaraq göstərə bilərik ki, Qurani-kərim peyğəmbərləri saleh bəndələrdən hesab etməklə buyurur: «**Hamısı salehlərdəndir.**»³ İbrahim (ə) kimi bəzi peyğəmbərlər haqqında xüsusi ilə söhbət gedir. «**Biz İbrahimə İshaqı, üstəlik Yəqubu da ehsan buyurub, onların hamısını saleh şəxslər etdik.**»⁴ Bununla belə ülul-əzm olan İbrahim haqqında buyurur: «**Ey Rəbbim, mənə hikmət bəxş et və mənə salehlərə qovuşdur.**»⁵

¹ «Bəhar» cild 25.

² «Bəhar» cild 26.

³ «Ənam» surəsi, ayə 85.

⁴ «Ənbiya» surəsi, ayə 72.

⁵ «Şüəra» surəsi, ayə 83.

Allah onun duasını qəbul edib, buyurur: «**Həqiqətən biz onu dünyada seçdik**».¹ Məlum olur ki, salehlərin məqamı bəzən peyğəmbərlərin məqamından üstündür. Ulul-əzm peyğəmbərlərdən olan İbrahim salehlərdən olmasına baxmayaraq onlarla yaxınlıq diləyir. Mərhum Ustad əllamə Təbatəbainin buyurduğuna görə həzrət İbrahim (ə) yaxın olmaq istədiyi uca məqam yalnız həzrət Məhmməddin Əhli-beytinin məqamıdır.² Buna əsasən Əhli-beytin məqamı ülul-əzm peyğəmbərlərin məqamından yüksəkdir. Zəhra (s) Əhli-beyt zümrəsindən olub, bu uca məqama layiq kəsidir. Bəli, İbrahim onlarla yoldaşlıq arzulayır.

Digər sübut

Növbəti dəlil budur ki, insanın üstünlüyü onun mərifəti və imanından asılıdır. İlahi maarifdən faydalandıqca insan Allaha yaxınlaşsın. Bu cəhətdən həzrət Peyğəmbərin (s) dərəcəsi hamıdan üstündür və bir şəxsə aiddir. Çünki vəhy yolu ilə ona nazil olmuş Quran bütün əvvəlki kitablardan üstündür. «**Biz Qurani sənə haqq olaraq, özündən əvvəlki kitabı təsdiq edən və onu qoruyan kimi nazil etdik**».³ Şəkk yoxdur ki, islam Peyğəmbəri və onun Qurani bütün peyğəmbərlər və kitablardan üstündür.

Digər tərəfdən səqəleyn hədisinə görə Əhli-beytin məqamı Qurana yanaşı tanıtılır. Elə bir kəramət yoxdur ki, Qurana aid ola, amma Əhli-beytə aid olmaya. Fərq olsaydı ayrılıq olardı. Hansı ki, səqəleyn hədisi

¹ «Bəqərə» surəsi, ayə 130.

² «Əl-mizan» cild 1.

³ «Maidə» surəsi, ayə 48.

ayrılığı inkar edir. Fatimənin üstün olmadığı yeganə şəxs hamıdan fəzilətli islam peyğəmbəridir. Müttəqilər ağası Əli (ə) ilə ya eyni məqamdadır, ya da Əli (ə) ondan üstündür. Qalan bütün bəşəriyyət Fatimədən (s) aşağı məqamdadır.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

FATİMƏ (S) YOLU

Övliya yoluna diqqət

Əvvəlki hissədə Fatimənin (s) fəzilətləri barədə danışıldı. Onun saysız fəzilətlərindən bir hissəsi təkrarlandı. Ümid edildi ki, o xanımın fəzilətləri hamının həyatı üçün nümunə olacaq.

Çünki bütün ilahi insanlar, xüsusilə Peyğəmbər (s) və Əhli-beyt günah və xətadan uzaqdır. Onlar başqaları üçün nümunədir. Onların həyatı daim diqqətdə olmalıdır. Ona görə də bu hissədə o xanımın həyatına bir nəzər salırıq ki, ilahi insanlardan nümunə götürməklə müvəffəqiyyət qazanaq. Hər bir insanın əsil sərmayəsi olan vaxtımızdan, ömrümüzdən bəhrələmək, dünya və axirətdə həmişəlik səadətimizi təmin edək.

Fatimənin (s) sadə həyatı

İnsan fitrəti zətən paklığa meyilli olduğundan daim pak insanlar, onların əməl və əxlaqları sitayiş edilir. Ona görə də saleh insanların yolu nümunə götürülür. Nümunə götürmək, başqalarının dəyərli xüsusiyyətləri təsirində olmaq fitrətin əmridir. Çirkin əməllərə, əxlaqa nifrət də fitrətdəndir.

İnsan paklıq, yaxşılıq, gözəl sifətlərlə nə qədər çox ziynətlənərsə, cəmiyyətə təsiri də bir o qədər çox olar, qəlbləri asanlıqla əla alar. Peyğəmbərlər və ilahi rəhbərlərin insanlara təsir etməsinin sirri də budur. Onlar bəşəriyyətin fitri istəklərini oyatmağa çalışmışlar.

Digər tərəfdən özləri paklıq və yaxşılıq nümunəsi olub, məsləklərinə inanmışlar. Onların sözü və əməli arasında heç bir uyğunsuzluq olmamışdır. Vəhyə iman səbəbindən özləri dini göstərişlərə əməl etməkdə nümunə olmuşlar. Çünki sözlə əməl arasında ziddiyyət başqalarının nifrətinə səbəb olur. Hansı ki, əməl və söz bir-birlərini tamamlamalıdırlar.

Buna görə də cəmiyyətin inkişafında xüsusi rolu olan ilahi rəhbərlər xalqı paklığa, dünyaya uymamağa, nəfslə vuruşmağa çağırırlar. Onlar gözəl əxlaq və təqvada, Allah qarşısından təvazö və Ona itaətdə, Allah bəndələri ilə gözəl davranışda nümunədirlər. Onların həyatı sadə və zər-zibasız olmuş, yeməkləri, geyimləri, nəqliyyatları xalqından fərqlənməmiş, bəlkə də aşağı səviyyədə olmuşdur. Çünki peyğəmbərlər və ilahi insanlar insanın dəyərini maddiyatda görməmiş. İnsanı əsil məqsəddən yayındıran dünya bəzəklərinə meyl ağılsızlıqdır. Peyğəmbərlər isə cəmiyyətin ağıllılarıdırlar və heç zaman dünya malına bağlanmazlar. Həqiqi rəhbərlərlə yalançı rəhbərlərin fərqi budur.

Fatimə (s) izdivacdan əvvəl

Fatimə (s) elm və fəzilət məqamından əlavə, sadə həyatı müsəlmanlara nümunə olası ilahi insanlardandır. Onun bəhrəli həyatı hər növ bər-bəzəkdən, təmtəraqdan uzaq olmuşdur. İstər ata evində, müsəlmanların imkansız olduqları zamanda, istərsə də Mədinəyə hicrətdən sonra Əli (ə) ilə izdivac dövründə onun həyatı tam sadəliklə keçdi. Hansı ki, Zəhra (s) islam dünyası rəhbərinin qızı və ixtiyar sahibi idi.

Fatimə (s) izdivacdan sonra

Fatimənin (s) ailə həyatı olduqca sadə, dəbdəbəsiz idi. İslamın nümunə qadınının gəlinlik cehizinə baxın: Bir ədəd köynək, iki ədəd yaylıq, bir ədəd qətifə, xurma çubuğu və lifindən bir taxt, misir kətanından iki ədəd döşək (biri yun, biri xurma lifindən), ikisi yun, ikisi xurma lifindən dörd bəliş, bir pərdə, bir həsir, bir əl daşı-dəyirmanı, dəri məşk, süd üçün taxta kasa, dəri su qabı, bir küp, bir neçə kuzə, iki gümüş qolbaq, bir mis qab.¹ Onun mehriyyəsi on beş dirhəm olub və Fatimə bu mehriyyə, bu imkanlarla ailə həyatına başlayıb. Amma bütün dünya onun dəyəri səmərəsindən bəhrələnir. Müsəlmanlar, Əhli-beyt ardıcılları onların həyatını öyrənməli, evlənmə xərclərini azaltmalıdırlar ki, cəmiyyətimizin cavanları rahatlıqla ailə həyatı qursunlar. Böyük cehiz, böyük mehriyyə insan üçün heç bir dəyəərə malik deyildir.

Xülasə, belə bir həyat tərzinin seçilməsi əli və Fatimə (s) məktəbindən öyrəniləsi dərstdir. Bəli, üzücü çətinliklərlə, qıtlıqla üz bəüz dayanmaq, əziz övladları ac yatırtmaq əli və Fatimə (s) məktəbinin dərslərindəndir. Əli və Fatimə yaşayışı təmtəraqdan çox uzaqdır. Döyüş qənimətindən onlara düşmüş pay pərdə evin qapısından asılır. Peyğəmbər (s) otağa daxil olanda pərdəni görür. Fatimə (s) hiss edir ki, pərdə atasının ürəyincə deyil və Fatimə otağına uyğun gəlmir. Dərhal pərdəni açır və onu istifadə etmək fikrindən daşınır.²

¹ «Bəhar» cild 43.

² «Bəhar» cild 43.

Fatimənin (s) evdarlığı

Fatimə və əlinin (ə) təmtəraqsız həyatında ev və çöl işləri hər iki məsumun iştirakı ilə yerinə yetirilir. Evin çox işlərini xidmətçiyə həvalə etmədən özü icra edirdi. Bu söz puç xəyallarından özləri üçün şən düzəldənlərə, gündəlik işləri özlərinə sığıdırmayanlara nümunə göstərir. Diqqət edin: **«Evin yanacağına hazırlamaq, su gətirmək, süpürmək əlinin, dəyirməndə un çəkmək, xəmir etmək, çörək bişirmək Fatimənin öhdəsinə idi».**

Həzrət Peyğəmbər (s) qullarla yanaşı torpaq üstə oturur, çörək yeyər, yalın ata minər, birini də tərkinə alar, özü qoyun sağar, ən kiçik işi belə özü yerinə yetirərdi.

Bu insanlar üçün nümunəvi bir üsuldur. Məhz, bu dəbdəbəsiz həyat tərzini insanlar sehləyir. Peyğəmbər (s) və Əhli-beytin (ə) kasıb daxması bir dünya mənəviyyat və əzəmətlə hər əsrdə insanları özünə cəlb edir. Bu ilahi rəhbərlərin ocaqları qırmızı və ağ evləri daim qorxudur və qorxudacaq. Əhli-beyt və Fatimənin (s) həyatını əsas götürməklə dünya və onun dəbdəbəsinə etinasız olmaq bizim öhdəmizədir. Dünya həyatı tez keçəsidir. Dünyaya bağlanmayaq. Bütün fəlakətlər dünyaya bağlanmaqdadır.¹

Sadəlik və dəbdəbədən uzaqlıq hər bir insan üçün müvəffəqiyyətin rəmzidir. Allah yanında ən əziz olan peyğəmbər və övliaların həyatı dediklərimizə sübutdur. Kimsə deməsin ki, dünya malı insani kəramətdir. Əgər dünya malı kəramət olsaydı, Allahın ən yaxın bəndələri dünya malında qərq olardı. Hansı ki, ən yaxşı bəndələrin çətinlikdə, zalımları isə rifah içində görürük.

¹ «Vəsail» cild 11.

Fatimə (s) və ər qayğısı

Qurani-kərim ailə bünövrəsinin möhkəmliyində iki şərt qeyd edir. Bu iki şərt ödənərsə, ailə möhkəm olar və heç bir tufan onu silkələməz. Bu iki şərt pozulanda Şeytanın ailəyə nüfuz yolu açılır.

Bu əsaslardan, şərtlərdən biri ər-arvad arasındakı qarşılıqlı məhəbbətdir. Bu məhəbbət ailə mühitində xoşbəxtlik və səmimiyyət yaradır, eləcə də bütün bulanıqları aradan qaldırır. İkinci əsas qarşılıqlı şəkildə bağışlamaq, əfv etməkdir. Bu şərt ödənərsə, əlaqələr güclənər, ailə ixtilafı qabarmaz.

Qurani-kərim buyurur: **«Onlarla ünsiyyətiniz üçün öz cinsinizdən zövcələr xəlq etməsi, aranızda sevgi və mərhəmət yaratması da onun dəlillərindəndir».**¹

Allahın razılığı ilə, qarşıda bu barədə daha geniş danışılacaq.

Əli və Fatimənin (s) həyatı məhəbbət, güzəşt və isarın nümunəsidir. Bu iki məsumun günah və xətası olmasa da, onlarda mehr-məhəbbət, maddi çətinliklərə etinasızlıq özünün ən yüksək zirvəsindədir. O dövrün həyat çətinlikləri, ağır işləri şəxsən icra etmələri, üzücü sıxıntılar bu növ cavan ailənin güzəranına kölgə salmışdı. Həyatları tam kasıblıqla keçir, çox vaxt evdə bir parça çörək də olmurdu. Lakin ailədə hökm sürən səbr və mərhəmət ab-həvası bütün çətinlikləri unuttururdu. Hətta ən çətin vəziyyətdə də Fatimə (s) Əlidən (ə) nə isə tələb etmir, onu əziyyətə salmaq istəmirdi. Diqqət edin:

Əli (ə) otağa daxil olur. Fatiməni (s) rəng-ruhu saralmış görür. Fatimədən (s) yemək istəyəndə **«üç**

¹ «Rum» surəsi, ayə 21.

gündür evdə yemək yoxdur» cavabını alır. Əli (ə) buyurur:

Nə üçün mənə xəbər vermədin?

Həzrət Fatimə (s) buyurdu:

Atam Peyğəmbər (s) mənə qadağan edib ki, səndən nə isə istəyəm. Buyurub ki, özü ilə bir şey gətirsə, gətirib, gətirməsə tələb etmə.

Başqa bir rəvayətə görə yuxarıdakı hadisə zamanı Zəhranın (s) körpələri aclıqdan titrəyirdilər.

Bəli, Fatimə tək mehriban bir ana «*Məhəmməd gülü*» olan övladları ilə bu sayaq çətinlikdə yaşayırdılar. Budur Fatimə (s) dözüümü, budur Fatimənin (s) Əliyə (ə) qayğısı.

Rəvayətə görə, Fatimədən (s) bu sözləri eşidən Əli (ə) yemək ardınca evdən çıxır. Bir dirhəm borc alır ki, ev üçün ruzi alsın. Yolda Miqdadla rastalaşır və bu vaxt onu evdən çıxmağa vadar edən səbəbi soruşur. Miqdad cavab verir: «*Aclıq*». Bunu eşidən Əli (ə) borc aldığı bir dirhəmi Miqdada verib, evə əliboş qayıdır.

Bir daha Fatimə və Əli (ə) isarının təcəllası

Bəli, o Fatimə, bu isə Əli (ə) isarından bir nümunə. İndi isə vəhy ailəsinin isar dünyasına nəzər salaq.

Əli (ə) evə daxil olub görür ki, həzrət Peyğəmbər (s) əyləşib, Fatimə (s) isə namaz qılır. Onun kənarında ağzı örtülü tabaq qoyulub. Fatimə namazını tamamlayıb tabağın üstünü açır. Əli (ə) görür ki, tabaqda çörək və ət var. Bunun haradan olduğunu soruşur. Fatimə cavab verir ki, Allah tərəfindən. Allah istədiyinə hesabsız ruzi verir.¹

¹ «Təfsirə-əyyaşi» cild 1.

Digər bir rəvayətə görə Fatimə namaz qılıb dua etdi və Allah dərğahına üz tutdu.¹ Allah onun duasını qəbul edib, qeybi ruzilərlə bəhrələndirdi.

Bu Fatimə və Əli isarının, fədakarlığının təcəllası, vəhy ailəsinin həyat tərzidir. İnsan bu iki nümunənin həyatını görəndə təmtəraqa yaşayanlarla, kiçik sıxıntıya görə ailə mühitini cəhənnəmə döndərənlərlə müqayisə edir. Onda Əhli-beytin nə dərəcədə ideal olması üzə çıxır.

Fatimə o qədər vəfali və fədakar yoldaş idi ki, əli onun haqqında buyururdu: **«Yoldaşım Fatimə Allaha itaətdə ən yaxşı köməkçidir»**. Əli (ə) də Zəhraya bu sayaq səmimi və iftixarlı bir yoldaş idi. Zəhra (s) buyururdu: **«Ən yaxşı mənim yoldaşımdır»**.²

Fatimə (s) və layiq övlad tərbiyəsi

Övlad ata-ananın ixtiyarında qoyulmuş ilahi əmanətdir. Allah ata-anadan övlad tərbiyəsində çalışqanlıq istəyib. Eləcə də tərbiyə yolunu öyrədib. Doğru və düzgün tərbiyə üsuluna yiyələnib, onu həyata keçirmək ailə üçün böük müvəffəqiyyətdir. Həmçinin övlad tərbiyəsində səhlənkarlığın məsuliyyəti, acı nəticələri vardır. Əgər düzgün tərbiyə üsulunu öyrənməsək, Allah qarşısında cavabdeh olacağıq.

Həsən, Hüseyin, Zeynəb və Gülsüm kimi ləyaqətli övladlar tərbiyə etmək Fatimə və Əliyə (ə) nəsib olmuş böyük müvəffəqiyyətdir. Çünki əli və Fatimə (s) onların həyatı bütün müsəlmanlara örnək olduğu kimi onların övladları da bütün cəhətlərdən nümunədirlər. Əlbəttə, Zəhra (s) övladlarının həyatını və fəzilətlərinin

¹ «Bəhar» cild 43.

² «Bəhar» cild 43.

araşdırılması müstəqil bir işdir. Lakin bunu əhəmiyyətli bilib, Fatimənin (s) bərəkətli ağışında tərbiyələnməmiş şəxslərin həyatından bəzi məqamları xatırlayırıq.

Fatimənin (s) oğlanları

İki oğul övladı, risalət və imamət bağının gülləri, hər iki məsum və islami cəmiyyətin imamı, rəhbəri, müxtəlif şəraitlərdə son nəfəsədək haqqın müdafiəçiləri, nəhayət, hər ikisi bu yolda şəhid! Fatimə (s) övladlarının əzəmətini vəhy dilindən eşitmək gərəkdir. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurub: **«Həsən və Hüseyin mənim gülümün şaxələridirlər»**.¹ Yenə də onların məqamı haqqında buyurur: **«Onlar behişt cavanlarının sərvəridirlər»**.² Peyğəmbər (s) onların haqqı olması barədə buyurur: **«Onlara məhəbbət haqqa məhəbbət, Allaha yaxınlaşmaq səbəbidir. Onlarla ədavət və düşmənçilik haqla ədavətdir»**.³

Yenə buyurur: **«Onlar Allahın seçilmişləridir. Elə həmin ölçüyə görə də cəmiyyətə imam və rəhbər, peyğəmbər xəlifəsi, canişinidirlər»**.⁴

Fatimənin (s) qızları

Fatimənin (s) iki qızından biri *«Bəni-haşim əqiləsi»* ləqəbli Zeynəbi-kübra, ikincisi Zeynəbi-suğra, yəni Ümmül-gülsümdür. Hər ikisi mömin, hər ikisi islam şünas, Qurandan xəbərdar, Quran təfsirçisi, Quran müdafiəçisi, həyat boyu haqq, ictimai və siyasi

¹ «Bəhar» cild 43.

² «Bəhar» cild 43.

³ «Bəhar» cild 43.

⁴ «Bəhar» cild 43.

səhnələrdə daim hazır! Əhli-beytin bu iki qızının böyüklüyünü, şücaətini Kərbəla şəhidləri, imam Hüseynlə (ə) birgə yaratdıqları Kərbəla tarixindən öyrənmək olar. Məhz onlar yanıqlı Aşura inqilabını yaradıb, şəhid qanları üstə tarixə haray çəkiblər.

Bu iki nurlu çöhrə Bəni-üməyyənin cəhənnəm şəraitində qardaş və dostları ilə birgə haqqa köməyə tələsdilər. Cəmiyyətdə əsil islamı dirildilər. Qardaşları, övladları, dostlarının ürək yandıran dağına dözərək şəhid yadigarlarına qəyyumluq edib, düşmənin zəncirləri, qandalları, min cür işgəncələri altında fəryad etdilər. Kərbəladan Şama, Mədinəyə əsirlik səfərinə dözüb, tarixdə misli görünməmiş bir əzəmət yaratdılar. Bəni-üməyyə zülmü qarşısında dağ kimi dayanıb, öz işıqlı nitqləri ilə zalımların üzündən pərdəni açdılar, küfrü aşkar etdilər. Əməvi zalımlarını elə rüsvay etdilər ki, onların rəzaləti qiyamətədək bəşəriyyətin qulağında gurlayacaq. Onlar əməvi muzzuru Ubeydullahın qələbə naminə şadlıq məclisini rüsvayçılığa döndərdilər. Alçaq Yezidin məclisində elə bir inqilab yaratdılar ki, Yezid və tərəflərləri öz yaşıl saraylarında zillətə uğradılar. Onlar hamıya möhkəmlik, səbr, Allah yolunda müsibətə dözümlü dərsi verdilər və üzücü müsibətlərə sinə gərdilər. Hər biri haq yolda çətinliyi şərəf saydığından ləyaqəti üstün tutdular. Zeynəbdən (s) soruşulanda ki, səfəriniz necə keçdi? Buyurdu ki, biz gözəllikdən başqa bir şey görmədik!

Bəli, budur Fatimə övladlarının böyük və sarsılmaz ruhu. Onlardır Fatimə (s) südübdən içib, onun ağışında tərbiyə alanlar. Bu həmin Fatimədir ki, daim zülm, namərdlik, haqsızlıq müqabilində məğrur dayandı.

Bu iki xüsusiyyət – ər qayğısı və övlad tərbiyəsi Fatimə (s) həyatının özünəməxsus parlaqlığıdır. O xanımın nümunə olması baxımından ailə qurluşunda, övlad tərbiyəsində onun səliqəsinə əməl etmək cəmiyyətin inkişafına və ilahiliyinə səbəb olacaq. Bu üsul yalnız Fatimədə yox, bütün peyğəmbərlər və imamların həyatında bir ailə əsası tək diqqəti cəlb edir.

Dini göstərişlərə əməl etmək

əgər Fatimə həyatında ərə qayğı, övlad tərbiyəsi nümunədirsə, bunun səbəbi dini göstərişlərə əməl olunmasıdır. Vəhy göstərişlərinə əməl etməklə ev mühiti səfa və səmimiyyətə bürünür, övladlar islama eşq ruhunda tərbiyə olunur. Fatimə (s) dini göstərişlərə o qədər əhəmiyyət verirdi ki, hətta öz övladları yetkin yaşa çatmamış onların haqqında qaydalara diqqət göstərirdi. Beləcə, övladları ilahi feyzlərdən bəhrələndirdilər.

Qədr gecəsinin əhəmiyyəti və Fatimə (s)

Qədr gecəsinin əhəmiyyəti hamıya aydındır. İlin gecələri arasında onun tək şərəfətliyi yoxdur. Qədr gecəsi bir il üçün talehlərin yazıldığı, ilahi bərəkətin nazil olduğu gecədir. Onun fəziləti min ayın fəzilətindən artıqdır.¹

Bu gecədə ilahi mələklər haqqın layiq bəndəsinə nazil olar. Bu gecədə Allahın xüsusi mərhəmət qapıları hamı üçün açıqdır. Layiq insan ibadət və bu gecəni oyaq qalmaqla bəhrələnmək ümidindədir.

Gərək özü «**Qədr gecəsi**» adlanan Fatimə (s) bu gecəni necə keçirir. Fatimə (s) bu gecəyə o qədər

¹ «Qədr» surəsi, ayə 3.

əhəmiyyət verir ki, gecə oyaq qalmaları üçün azyaşlı övladlarını əvvəlcədən hazırlayır. İstəyir ki, körpələr sübhədək ibadət edib, öz gələcək səadətlərinə təminat alsınlar. («**Bəhar**» cild 94).

Fatimənin (s) qaydası bu idi ki, Qədr gecəsi ailədən kimsə yuxuya getməsin. Bir gün əvvəldən ailəni azca yedirməklə, istirahətlə gecəni oyaq qalmağa hazırlayırdı. Buyurardı ki, məhrum Qədr gecəsinin xeyr və fəzilətindən əli çıxan şəxsdir.

Deyənlər o xanımın övlad tərbiyəsində dini əmrlərə nə qədər əhəmiyyət verdiyini göstərir. Aydın və bariz nümunələrdir – hətta körpələri Qədr gecəsində oyaq qalmasına çalışır. Hansı ki, xalqın əksər hissəsi belə bir gecədə öz cavanlarını yaddan çıxarır.

Demək, övlad tərbiyəsi o zaman düzgün olar ki, dini göstərişlərə əməl edilsin. Ailə məsələləri, tərbiyə üsulu bu şərtlər daxilində əhəmiyyətli olur.

Əslində mövzudan çıxıb, islamda bəzi ailə və tərbiyə məsələlərinə toxunmağımız yəqin ki, faydalı olacaq.

Ailə və ər-arvad münasibətləri

Daimilik, əbədilik eşqi bütün varlıq aləminin batinində gizlənmişdir. Buna görə də aləmin bütün zərrələri Allahın ifadəsi və dəlilidir (məzhər və həyat).

Şəhadət aləmində bu həqiqət (əbədilik eşqi) evlənmə qanunları ilə həyata keçir. Bu qanun bütün şəhadət nizamında tətbiq edilir və cinsin davamı, həyatın gedişi, hamiləlik, doğum bu yolla mümkündür.

Qurani-kərim bu sirrini üstündən pərdəni qaldıraraq, insanın diqqətini bu həqiqətə yönəldir ki: **«Yerin yetişdirdiklərindən, onların özlərindən və bilmədiklərindən cütlər yaradan Allah pak və**

müqəddədir».¹ Yenə buyrulur: **«Biz hər şeydən cüt-cüt yaratdıq. Bəlkə, bir düşünüb, ibrət alasınız».**² İnsan da bu qanunlardan kənar qalmayıb. Nəslini davam etdirmək üçün o da bu qanunlarla yaşayır. Bu qanun da digər ilahi qanunlar kimi sabitdir. **«Sən Allahın qoyduğu qanunlarda heç bir dəyişiklik görməzsən».**³

Şəriət qanunları inkişaf qanunlarına uyğun olduğundan şəriət nizamında da ictimai və fərdi həyat həmin qanunlara riayətlə davam edir. Cəmiyyət o zaman həyatdan faydalanır ki, ilahi qanunlara uyğun hərəkət etsin. Çünki ilahi qanunlar inkişaf qanunları kimi cəmiyyətə həyat verir. **«Ey iman gətirənlər, Peyğəmbər sizi dirildəcək haqqa dəvət edəndə Allahın və Onun peyğəmbərinin dəvətini qəbul edin».**⁴

əgər cəmiyyət ilahi qanunlardan kənarlaşarsa, insani həyatdan məhrum olar. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur: **«Dini qanunlardan imtina edib, kənarlaşan şəxs vəhy göndərişindən uzaqlaşmışdır».** Bu şəxs heç vaxt dini həyatdan faydalanmayacaq. Dini həyatdan məhrum olan şəxs diri olmayacaq. Çünki yalnız ilahi və dini qanunlar insani cəmiyyətə həyat verir. Bu şəriət qanunları da inkişaf qanunları tək dəyişməzdir.

Evlənmədə məqsəd

İlahi qanunlardan hər birinin müəyyən faydası vardır. Bu faydanı həmin qanunun məqsədi kimi qəbul etmək olar. Evlənmə, nikah qanununun da diqqət ediləsi çox

¹ «Yasin» surəsi, ayə 36.

² «Zariyat» ayə 49.

³ «Fətir» ayə 43.

⁴ «Ənfal» 24.

mühüm və müqəddəs məqsədləri var. Hansı ki, bəziləri evlənmənin məqsədini cinsi ehtiyacların təmini kimi başa düşürlər. Əslində isə nikahda bir çox məqsədlər vardır.

Birnci: Paklıq

İnsanın təbii və fitri istəklərindən biri cinsi ehtiyacdır. Bu istəyin təmini üçün başqa hallarda olduğu kimi insanın öz həmnövünə ehtiyacı vardır. Bu istək ya qanuni nikah, evlənmə yolu ilə, ya da günah və azgınlıq yolu ilə ödəmə bilər.

Allah-təala insanın fitri ehtiyaclarının ödənməsi üçün düzgün, şəri yollar müəyyənləşdirib. Vaxtında Müqəddəs evlənmə hökmünü yerinə yetirməklə cəmiyyət müxtəlif pozğunluqlardan qorunur. Cəmiyyətin təmizliyi və paklığı üçün Quran bu hökmün yerinə yetirilməsini təkid edir: **«Aranızda olan subay kişiləri və ərəsiz qadınları, əməli-saleh kölə və cariyələrinizi evləndirin».**¹

İslam Peyğəmbəri cəmiyyətin əxlaqının qorunmasında evlənmənin rolu barədə buyurur: **«Evlənən şəxs dininin yarısını hifz etmiş olur, digər yarısı üçün isə təqva seçilməlidir».** Başqa bir rəvayətdə isə buyurulur: **«Allaha ibadətənin yarısı evlənməklə təmin edilir».**² Müstədark»də deyilir: **«Allaha pak ruhla ibadət etmək istəyən şəxs evlənməlidir. Evlənməklə paklıq əldə edilir».**

Deməli, evlənmənin mühüm məqsədi fərdin və cəmiyyətin saflığını təmin etməkdir.

¹ «Nur» 32.

² «Bəhar» cild 100.

İkinci: Layiqli övlad tərbiyəsi

Dini mətnlərdə əsas yer tutan evlənmə məqsədlərindən biri saleh və layiqli övlad tərbiyəsidir. Bu ailənin ən böyük məsuliyyəti hesab olunur. Bu işdə müvəffəqiyyət qazanmaq üçün isə böyük ilahi nemətlərdən faydalanmaq lazımdır.

Dini əsərlərdə evlənməyə rəğbətləndirilir ki, valideyn ilahi tərbiyəyə nail olsun. Evlənmədə məqsəd şəhvət alovunu söndürmək deyil və bu məqsəd heyvanlara məxsusdur. Qurani-kərim buyurur: **«Qadınlar sizin tarlanızdır. İstədiyiniz vaxtda öz tarlanıza gəlin».**¹ Peyğəmbər (s) və onun Əhli-beyti də bunu təkid etmişlər.

İmam Sadiqdən (ə) rəvayət olunub ki, insanın səadəti layiqli övladdadır. («**Vəsail**» cild 15). Həzrət (ə) buyurur ki, layiqli övlad Allahın ata-anaya hədiyyə etdiyi güldür. («**Vəsail**» cild 15). Yenə nəql olunur ki, mömin bəndənin yadigarı, mirası onun üçün bağışlanma istəyəcək layiqli övladdır. («**Vəsail**» cild 15). Buna əsasən demək olar ki, evlənmənin digər bir müqəddəs məqsədi layiqli övlad tərbiyəsidir. Bunu təkid edən ayə və rəvayətlərdən nümunələr göstərdik.

Üçüncü: Sakitliyin təmini

İnsanın maddi həyatı iş, səy, qarşılıqlı əlaqələr, yorğunluq, ruhi iztirablarla müşayiət edilir. Quran buyurur: **«Biz insanı məşəqqətdə yaratdıq».**²

Allah-təalanın insanı iztirablardan qurtarmaq yollarından biri evlənmədir. Mehriban ailə mühiti, ər-arvadın xoş ünsiyyəti yorğunluğu aradan qaldırır, sakitlik,

¹ «Bəqərə» surəsi ayə 223.

² «Bələd» 4.

rahatlıq yaradır. Ailə ilə ünsiyyətdən duyulan rahatlıq heç bir yolla hasil olmur. Heç bir əlaqə, heç bir məhəbbət ər-arvad əlaqəsindən üstün deyil. Məhəbbət dolu ailə mühitindən məhrum olan insanlarda bədbinlik yaranır və bu hisslər iztiraba səbəb olur.

Bu səbəbdən sübhan Allahın evlənmə üçün müəyyən etdiyi mühüm bir hədəf ruhən sakitliyin təminatıdır. Qayda-qanunlara riayət etdikdə evlənmə rahatlığa səbəb olur. Quran buyurur: **«Onlarla ünsiyyətdə olarsınız deyə sizin üçün zövcələr xəlq etməsi, aranızda sevgi və mərhəmət yaratması da Onun qüdrət əlamətlərindəndir»**.¹

Qeyd etdiyimiz üç məqsəd Quran və Əhli-beytin diqqət yetirdiyi evlənmə hədəfləridir. Əlbəttə ki, bu hədəflərə hər evlənmədə müvəffəq olunmur. Evlənmənin müqəddəs amallarına çatmaq üçün Allah-təala üsul və qaydalar təyin etmiş, zəruri göstərişlər vermişdir. Yalnız bu dini göstərişlərə əməl etməklə həmin üç hədəfi təmin etmək olar. Ailə məsələləri və tərbiyə üsullarına əməl etməyən şəxs nə bu üç hədəfi, nə də layiqli övladı gözləyə bilməz.

İndi isə əsas ailə məsələsi və tərbiyə üsullarını araşdıracağıq.

Ailə əsasları

Ailə iki fiziki və iki mənəvi əsasla malikdir. Fiziki əsaslar bir-birinə bağlıdır. Bu iki əsas ər-arvad təşkil edir. İki mənəvi əsasdan biri məhəbbət, digəri isə bağışlamaq və güzəştə getməkdir. Birinci əsaslar ailənin quruluşunu təşkil edirsə, ikinci əsaslar ailə üçün ruh və can

¹ «Rum» 21.

kimidir. Bir ailə bu iki nemətdən məhrum olarsa, heç bir əhəmiyyət daşımayan ruhsuz bədən olcaqdır.

İslam iki mənəvi əsasın varlığı üçün iki fiziki əsasın seçilməsində ölçülər təyin edib. Həyat yoldaşı bu ölçülər əsasında seçilmişdir. Bu halda ailə əsasları möhkəm olar və ailənin təşkili hədəfləri üçün şərait yaranar.

İslam kimsəyə gözübağlı, nəfs istəklərinə xatir ailə qurmağa icazə vermir. Çünki bu halda ailə nakam və səmərəsiz ola bilər. İnsana yol göstərilir və insan həvəsləndirilir ki, həyat yoldaşı seçilərkən dini ölçülərə lazımınca diqqət yetirilsin.

Haradan başlayaq?

Bu ölçülərə riayət olunarsa layiqli övlad tərbiyəsi üçün şərait yaranar. İslam insanın tərbiyəsi üçün xüsusi bir yaş qeyd etmir. Həyat yoldaşı seçilərkən övlad tərbiyəsi barədə düşünülməlidir. Övlad tərbiyəsində ata və ananın təsiri nəzərə alındığından bu iki fiziki əsas üçün ölçülər müəyyənləşdirilmişdir. Belə olsa evlənmə ölçülər əsasında həyata keçər və tərbiyə üçün şərait yaranar. Demək, islam uşağın tərbiyəsində anadan olandan sonra yox, həyat yoldaşı seçilən zaman başlayır.

Həyat yoldaşı seçimində ölçülər

İndi dini əsərlərdə həyat yoldaşı seçimi üçün müəyyənləşmiş ölçülərdən danışacağıq. Onlardan bəzisi hər iki cinsə, bəzisi isə ya təkə qıza, ya da oğlana aiddir.

1-İman

Evlənmə mühüm və ömür boyu insana yoldaşlıq edən bağlılıqdır. Ər-arvad ailənin əsasındırlar. Buna görə də

həvəsbaz fərdlərlə ailə bünövrəsi qoymaq olmaz. Həyat yoldaşı seçərkən ən mühüm ölçü iman və təqvadır. Həmişəlik həyat yoldaşı iman nöqtəyi-nəzərindən dəqiq qiymətləndirilməlidir. Arxayın olduqdan sonra evlənmək olar. Dinsiz adamlarla ailə qurmaqdan çəkinmək lazımdır. Rəvayətlərdə bu ölçüyə xüsusi diqqət yetirilib və günahkarlarla evlənmək qadağan olunub.

Həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunub: **«Dindar insanlarla ailə qurun»**.¹ İmam Baqir (ə) buyurmuşdur: **«Elçi gələnin dinindən razısınızsa, onunla bağlanın»**. Evlənmədə üstünlük və fəzilət ölçüsü iman və iffətdir.

«Ən yaxşı qadınlar doğumlu, mehriban və pak qadınlardır».² Digər tərəfdən dinsiz şəxslə evlənmək qadağan olunur: **«Şərab içən və günahkar adamlarla evlənən öz qohumluq əlaqələrini kəsir»**.³ Həzrət Məhəmməddən (s) də bu səpkili hədislər nəql olunub.

2-Gözəl əxlaq

Evlənmə zamanı imandan əlavə əxlaq da nəzərə alınmalıdır. Gözəl əxlaqlı insanla bağlanmaq, alçaq, mənfur xasiyyətlilərdən çəkinmək lazımdır. Çünki ünsiyyət yaranmasında, ailə əsaslarının möhkəmlənməsində gözəl əxlaqın rolu böyükdür. Əksinə, alçaq sifətlər ixtilaf yaradır, layiqli övlad tərbiyəsində ilahi yardımını kəsir. Ona görə də rəvayətlərdə iman şərt qoyulanda əxlaq da ölçü kimi göstərilir. Bu iki sifət bir-birindən ayırıdır. Ola bilər ki, etiqad nöqtəyi nəzərindən mömin və təqvalı olan bir şəxs gözəl əxlaqa malik

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Vəsail» cild 14.

³ «Kafi» cild 5.

olmasın. Söz yox ki, bəyənilməz əxlaq imanın zəifləməsindən doğur. Həqiqi möminin əxlaqı da gözəl olacaq. Əxlaq iman əslində ayrılır. Gözəl əxlaq barədə həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunub ki, əxlaqından, dindarlığından razı olduğunuz adamlarla evlənin.¹ Pis əxlaqlı şəxslə evlənmənin mümkünlüyü haqqında imam Rzadan (ə) sual olundu. Rəvayətə əsasən buyurub ki, beləsi ilə evlənməyin.²

Ailədə əsil-nəsil məsələsi

Həyat yoldaşı seçilərkən digər bir meyar onun əsil-nəsil məsələsidir. Təkcə bir nəfərin iman və əxlaqını öyrənməklə iş bitmir. Nəslin, ailənin övlada təsirini nəzərə almaqla bu məsələlərə də diqqət yetirilməlidir. Əsilli, təqvalı, əxlaqlı, şücaətli, səxavətli ailə ilə bağlanmaq lazımdır. Çünki yaxınların, valideynlərin xasiyyətləri genetik yolla, ünsiyyət yolu ilə övladlara keçir. Buna görə də həmin mövzu rəvayətlərdə nəzərə alınıb ki, həyat yoldaşı saf, gözəl xasiyyətli ailələrdən seçilsin. Qarşı tərəfin ailəsinin övlada təsiri barədə həzrət Peyğəmbər (s) buyurub: **«Həyat yoldaşı seçərkən onun ailə əslinə diqqətli olun, çünki sizin övladlarınızın xasiyyətlərində dayıları da şərikdir».**³ Peyğəmbər (s) açıq-saçıq ailələrdə böyümüş gözəl qız və qadınlarla evlənməkdən çəkindirir. («Vəsail» cild 14).

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Vəsail» cild 14.

³ «Vəsail» cild 14.

4-Məhəbbət

Evlənərkən digər bir meyar evlənənlərin bir-birinə meyli, məhəbbətidir. Bu meyar ödəndikdə ailənin bünövrəsi möhkəm olur, ailə hadisələr qarşısında dözümlə dayanır.

Əgər oğlan və ya qızda evlənməyə meyl yoxdursa, atana onu məcbur etməməlidir. Məcburi evlənmə etibarsız və dözümsüzdür. Təəssüf ki, bəzi ailələrdə mövcud olan belə yanlış qayda yeni ailənin ruhsuzluğuna, bədbinliyinə səbəb olur. Nəticədə ya ömür boyu peşimanlıq hökm sürür, ya da qalmaqallar ailə ocağını dağıdır. Çünki məhəbbət olmayan yerdə ən kiçik nöqsan böyük bir ixtilafa çevrilir. Məhəbbət zor gücünə yaranmadığından kimsə ər-arvad arasında ülfəti bərpa edə bilmir. Rəvayətlərdə qeyd edilib ki, evlənmədə əsas ər-arvad arasındakı məhəbbətdir, başqalarının müdaxiləsi faydasızdır.

Bir şəxs imam Sadiqdən (ə) sual edir ki, mən bir nəfərlə evlənmək istəyirəm, amma atam başqa birini nəzərdə tutub. İmam buyurur: «**Meyar atanın yox, sənin istəyindir**».¹ Başqa bir rəvayətdə imam Kazimdən (ə) rəvayət olunur ki, meylin olan adamla evlən. («**Vəsail**» cild 14). Ailə qurmaq üçün ən yaxşı qızlar ağıllı, kamallı, ədəbli qızlardır. Eləcə də evlənərkən meylin olsun!

5-Gözəllik

Həyat yoldaşı seçərkən meyarlardan biri də gözəllikdir. Necə ki, Peyğəmbər (s) buyurur: «Mənim ümmətimin ən yaxşı qadınları onların ən gözəlidir ki,

¹ «Kafi» cild 5.

mehriyyəsi az olsun». ¹ Yenə buyurulur: «Xeyr və səadəti xeyirxahlar arasında axtarın». «Gözəl və dindar qadın insan səadətinin təminatçısıdır». ² «Səfinətül-bəhar» da nəql olunur ki, iti ağıllı və qara gözlü qadınlarla evlənin.

Əsil meyar

Bəli, cismani gözəllik rəvayətlərdə meyar kimi göstərilib. Lakin əsil meyar tamam başqadır. Cismani gözəlliyə görə digər keyfiyyətləri nəzərdən qaçıрмаq olmaz. Çünki gözəllik ailə əsası olan məhəbbəti yaratmağa qadir deyil. İmam Sadiq (ə) buyurur: **«Bir fərdin gözəlliyinə görə onunla evlənən şəxsi Allah həmin meyarın öhdəsinə buraxar [onun gözəlliyi bir vaxt gedəcək]. Amma dininə görə evlənersə, ona gözəllik, var-dövlət əta olunacaq».**³

6-Maddi təminat

Həyat yoldaşı seçərkən nəzərə alınası meyarlardan biri maddi təminat məsələsidir. Ər-arvadın uyğun olması haqqında imam Sadiq (ə) buyurur: **«Uyğun olmaq budur ki, dindar və imanlı olsun».**⁴

Maddi təminat nədir?

Burada məqsəd o deyil ki, insana atasından və ya başqa mənbədən müftə var-dövlət çatsın. Başqalarının zəhməti ilə qazanılmış bu sayaq var-dövlətin heç bir

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Bəhar» cild 23.

³ «Vəsail» cild 14.

⁴ «Vəsail» cild 14.

fəziləti yoxdur. Digər tərəfdən insanda müdiriyyət, iqtisadi faydalanma ləyaqəti yoxdursa, ona Qarunun xəzinəsini də versən az müddətdə havaya sovuracaq.

Maddi təminat dedikdə insanın çalışqanlığı, iqtisadi bacarığı nəzərdə tutulur. İnsan öz ləyaqəti ilə aqlını, qüvvəsini işə salıb halal ruzi üçün çalışmalıdır. Bununla o başqalarına ehtiyac olmadan alın açaqlığı ilə öz dolanışğını təmin edər. Bu meyar ailənin dolanışq yükü çiyinlərinə düşmüş kişiye aiddir. Kişidə bu ehtiyacları ödəmək ləyaqəti olmalıdır.

7-Ərə qayğı və evdarlıq

Dolanışq məsuliyyətinin kişinin üzərinə düşməsinə qarşılıqlı olaraq bir meyar da vardır ki, qadına aiddir və bu ərə qayğı, evdarlıq, tərbiyə məsələsidir. Əlbəttə, həyat yoldaşına qayğı və tərbiyə müştərək vəzifədir. Ev işləri və ərə qayğı qadının mühüm vəzifəsidir. Övlad tərbiyəsi də ananın üzərinə düşür. Ona görə də həyat yoldaşı seçilərkən qadın üçün meyarlardan biri onun ərə qayğı, evdarlıq və övlad tərbiyəsi məsələləri ilə tanışlığıdır. Belə ki, onu nəyə isə dəvətə, nədənsə çəkəndirməyə ehtiyac qalmamalıdır. Hətta qadının ərə qayğısı kişinin cihadi ilə yanaşıdır.¹ Bu sayaq hədislər qarşıda şərh ediləcək.

Digər bir rəvayətdə buyurulur: **«Evlənmək üçün qızların ən yaxşısı başqa meyarlardan əlavə onun ərə qayğı, evdarlıq və övlad tərbiyəsi məsələləri ilə tanışlığıdır».**²

Bunlar o qədər mühüm meyarlardır ki, onlara əməl etməklə övlad tərbiyəsi üçün şərait yaranır. Əlbəttə, dini

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Vəsail» cild 14.

göstərişlər bu qədər də yığcam deyil. Addım-addım, mərhələ-mərhələ göstərişlər verilir ki, cəmiyyətə sağlam, pak övladlar qədəm qoysun. Növbəti hissələrdə bu mərhələlər haqqında danışacağıq.

AİLƏ ƏXLAQI

1-Dərin sevgi

Əvvəldə qeyd etdik ki, ailənin iki mənəvi əsasından biri məhəbbət, digəri bağışlamaqdır. Evlənmənin üç hədəfi o zaman ödənilir ki, bu iki əsas möhkəm olsun. Ailədə məhəbbət və güzəştə getmək varsa, sakitlik və rahatlıq da olacaq. Onun sayəsində övlad tərbiyəsi də mümkün olur. Çünki sakitlik məhəbbət və güzəştə getmədən başlayır. Nəticəsi sakitlik olan evlənmənin hədəfinin bəyanından sonra dərhal məhəbbət və güzəştə getmədən danışılır. Çünki məhəbbətsiz, güzəştətsiz ailədə sakitlik də ola bilməz. Söz-söhbət, qalmaqal olan ailədə övlad tərbiyəsi mümkün deyil.

Ona görə də Quran və rəvayətlər dəri sevgini təkid edir. Səy göstərilir ki, ər-arvad arasında mümkün qədər səmimi münasibətlər qurulsun və ixtilaf yaradan amillərdən çəkinilsin.

Qurani-kərim məhəbbəti qarşılıqlı bilir. Qadın kişini, kişi də qadını sevməlidir. Quran buyurur ki, məhəbbət iki tərəfin arasında qərarlaşıb. Rəvayətlərdə də kişinin qadına, qadının kişiye məhəbbəti təkid edilib. Həyat yoldaşına məhəbbət nişanəsi, imanın böyüklüyüdür. İmam Sadiq (ə) buyurur: «**İmanın artımı ailəyə məhəbbəti yüksəldir**». Başqa bir rəvayətdə nəql olunur

ki, ailəyə dərin sevgi peyğəmbərlərin əxlaq üsullarındandır.¹

Layiqli həyat yoldaşının xüsusiyyətlərindən biri də ərə dərin məhəbbətdir. («Vəsail» cild 14). Qadınların ən yaxşısı doğumlu, ərinə sevən, pak qadınlardır.

Məhz əhəmiyyətli olduğu üçün ər-arvadın məhəbbəti ilahi nişanələrdən hesab olunur. Bu məhəbbət o qədər dərin və özünəməxsusdur ki, onu heç nə əvəz edə bilməz. Həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunub: **“Ər məhəbbətini heç nə əvəz edə bilməz»**. («Nurus-səqəleyn» cild 4). Əlbəttə, kişi üçün də yoldaşı ilə münasibət əvəz olunmazdır. Məhəbbətin əhəmiyyətli roluna görə onu dərinləşdirən amillər – məhəbbətin izharı, qarşılıqlı ehtiram, gözəl ünsiyyətə rəğbətləndirilir, onu zəiflədən amillərdən çəkindirilir. Bu iki qaydaya əməl etdikdə məhəbbət qorunur.

Məhəbbətin izharı

Bəli, məhəbbət ailə bünövrəsini mökəmləndirir. Amma onu dərinləşdirməkdən ötrü məhəbbətli olmaqdan əlavə bu məhəbbəti dil ilə izhar etmək lazımdır. Həyat yoldaşını sevdiyi halda bunu dilinə gətirməyənlər çoxdur. Hansı ki, rəvayətlərdə bizə göstəriş verilib ki, məhəbbəti dərinləşdirməkdən ötrü onu izhar edin. Həzrət Peyğəmbərdən (s) belə bir nurani hədis nəql olunub: **«Ər öz arvadına izhar edərsə ki, mən səni sevirəm, bu heç vaxt onun xatirəsindən silinməz»**.² Bu ərin öz zövcəsi üçün ən gözəl cümləsidir. Diqqət edin, son Peyğəmbər (s) məhəbbəti artırmaq üçün nə yol göstərir! əlbəttə, bu

¹ «Bəhar» cild 100.

² «Vəsail» cild 14.

qarşılıqlı olmalıdır. Qadın da öz məhəbbətini izhar etməlidir.

Qarşılıqlı hörmət

İnsan böyük şəxsiyyətə məxsusdur və öz insani kəramətinə bağlıdır. Buna görə də cəmiyyətdə alçalmaq, təhqir olunmaq istəmir. Başqalarının da təhqir olunması ona xoş gəlməməlidir.

Ailə kiçik bir cəmiyyətdir və ər-arvad müxtəlif şəraitlərdə bir-birinin hörmətini saxlamalıdırlar. Qarşılıqlı hörmət razılıq və məhəbbət yaradır, ailə mühitinə səmimiyyət bağışlayır.

İnsan övladlarının, qohumlarının, qonşularının hüsurunda öz həyat yoldaşı ilə ədəblə davranmalı, acı sözlərdən çəkinməlidir. Adam arasında həyat yoldaşının şəxsiyyəti qorunmalıdır. Həyat yoldaşını cəmiyyət içində yüngül tutmaq onun zehmində silinməz xatirələr qoyur. Quran bu barədə qısaca buyurur: «**Həyat yoldaşınızla mərifətlə dolanın**».¹ İmam Baqir (ə) buyurmuşdur ki, həyat yoldaşı seçən adam onu əziz tutmalıdır.² Digər bir rəvayətdə isə həzrət Peyğəmbər (s) buyurur ki, həyat yoldaşını incidən şəxs həyat sevincini əldən verəcək. Layiqli qızlar üçün kamal və ədəb imtiyaz sayılır.

Xoşrəftarlıq

Xoşrəftarlıq başqalarının diqqətini cəlb edir, müvəffəqiyyətə səbəb olur. Əli (ə) buyurmuşdur ki, əlaqə və nüfuz yolu xoş rəftardır.³ Xoş rəftar həyatı sakitlik,

¹ «Bəqərə» 228.

² «Bəhar» cild 100.

³ «Bəhar» cild 17.

aramlıq, şadlıqla doludur. Əksinə pis əxlaq, tünd xasiyyət bədbinlik gətirir, ailə mühitini cəhənnəmə çevirir.

Dini əsərlərdə xoşrəftarlı olmaq dəfələrlə tapşırılmışdır. Qurani-kərim buyurur: **«İnsanlarla xoş danışın»**.¹ Həzrət Peyğəmbərdən rəvayət olunub: **«Din qardaşınla xoş rəftar et»**.² Yenə də buyurur ki, xoş rəftar kin-küdurəti aradan qaldırır.³

Müsəlman müsəlmanla xoşrəftarlı olmalı, əxlaq qaydalarına riayət etməlidir. Heç zaman nəfs istəklərinin əxlaq ölçülərini üstələməsinə yol verməməlidir.

Xoşrəftarlıq meyarı

Rəvayətlərdə zikr olunmuş xoşrəftarlıq meyarlarından bəzilərini yada salırıq. İmam Sadiqdən (ə) sual olundu ki, xoşrəftarın həddi nədir? Həzrət buyurdu: **«Xoşrəftarlığın həddi budur ki, səninlə əlaqədə olanlarla xoş davranıb, sərt olmayasan. Danışığın pak olsun. İstehza, təhqir, acı sözə yol verməyəsən. Başqaları ilə açıq üzlə davranasan»**. Diqqət edin qarşılıqlı münasibətdə üç mühüm meyar qeyd edilir.

Qarşılıqlı etimad və məhəbbət də xoşrəftarlığın əhəmiyyəti baxımından ər-arvad öz ünsiyyətlərində ehtiyatlı olmalı, bir-birləri ilə xoş rəftar etməlidirlər.

İki həyat yoldaşı ev və çöl çətinliklərinə dözməli, dolanışiq problemləri onları əxlaqi dəyərlərdən uzaqlaşdırmamalıdır. İnsanların kimliyi ictimai hadisələr zamanı aşkarlanır. Əgər ər-arvad həyat çətinliklərini xoş üzlə qarşılayarlarsa, bütün çətinliklər həll olar. Bu

¹ «Bəqərə» 83.

² «Kafi» cild 3.

³ «Kafi» cild 2.

şəraitdə övlad tərbiyəsi də asanlaşar. Yox əgər çətinliklər dözümlə qarşılansa, yeni-yeni problemlər yaranacaq.

Buna görə də ər-arvada ailədə xoşrəftarlı, gözəl əxlaqlı olmaq təkidlə tapşırılır. Qurani-kərim buyurur: **«Həyat yoldaşınızla mərifətlə dolanın»**.¹ Eləcə də pis əxlaqlı şəxslə ailə qurmaq pisləndir.

Kişinin ailədə cihadı

Qeyd etdik ki, kişinin öhdəsinə düşən böyük məsuliyyətlərdən biri də özünün, ailəsinin, övladlarının maddi təminat məsələsidir. Bu məsuliyyətin kişinin öhdəsinə düşməsinin səbəbi onun fərqli xüsusiyyətlərə malik olmasıdır. Kişi səy göstərərək halal yolla öz həyatını təmin etməli, başqalarına möhtac olmamalıdır. Zəhmət çəkib işləməklə ailəni təmin etmək insanın, onun ailəsinin və cəmiyyətin fəxridir. Ona görə də islamda quruculuq işinə yüksək əhəmiyyət verilib və işsizlik, qarınqululuq, tənbəllik pisləndir.

Peyğəmbər və İmamlar (ə) hər biri halal zəhmətlə məşğul olmuşlar. Əlbəttə halal ruzi qazanmaqla ehtiyacları təmin etmək asan iş deyil. Bəlkə də çox-çox çalışmaq lazım gəlir. Kimsəyə müftə ruzi yetirməyən Allah buyurur: **«Yeri sizin üçün ram edən Odur. Onun qoynunda gəzin, Allahın ruzisindən yeyin. Axır dönüş də Onadır»**.² Ruzi çalışmaqla qazanılır, müftə yox. Abadlıq, məhsuldarlıq, faydalı qazıntılar, düşünmə və çalışmaq əldə edilir.

Kişi min bir əziyyətlə qazandığı ruzini açıq ürəklə, səxavətlə xərcləməlidir. Bu məsələdə ailəyə minnət

¹ «Bəqərə» 228.

² «Mulk» 15.

qoymaq olmaz. Xəsislik kimi pis xüsusiyyətlərdən çəkinin. Ailəni təmin edib, ona minnət qoymaq insanın kiçikliyi. Bunun nəticəsində ailədə məhəbbət əskilər, çəkilən zəhmətlər hədəf gedər. Çünki kişi öz qazancından o vaxt faydalana bilər ki, açıq ürək, geniş qəlblə ailəyə məhəbbət hədiyyə etsin. yalnız bu şərtlər daxilində ruzi qazanmaq Allah yolunda cihadla yanaşı dayanar.¹

Bəli, məhəbbət hədiyyə edən zəhmət cihadla yanaşıdır. Əksinə, çalışıla, zəhmət çəkilə, ehtiyaclar ödənə, amma bununla yanaşı pis əxlaqla davranıla – zəhmət hədəfdir!

Əgər kişi ailəni təmin edərkən səxavətli, açıq qəbli olarsa, ailənin sevincini artırır, məhəbbət dərinləşər, ailə bünövrəsi möhkəmlənər. Bu sayaq müsibət ehsan mərtəbəsindədir. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurmuşdur: **«Sizin ən yaxşınız qadınına, övladına, ailəsinə ehsan edəninizdir».**² Başqa rəvayətdə: **«Sizin ən yaxşınız həyat yoldaşı üçün ən yaxşı olanınızdır».** Mən həyat yoldaşım üçün ən yaxşıyam. Ehtiyacların bu sayaq təmini ailə haqqında kişinin cihadıdır. Buna müqabilində qadının cihadı – ərə qayğı dayanır.

Ərə qayğı və ya qadının cihadı

Evdarlıq, yəni təmizlik, səliqə, evin bəzənməsi, övladlara diqqət, mətbəx səliqəsi bir ev sahibəsinin bacarığıdır ki, o, bu işlərlə ev mühitinə səfa verir, ərinin, övladlarının məhəbbətini qazanır. Amma öz şəxsi səliqəsinə, geyiminə, bəzək-düzəyinə məşğul olmaq qadının ərə qarşısındakı məsuliyyətlərindəndir.

¹ «Vəsail» cild 12.

² Vəsail» cild 14.

Qadının ərə qayğısında iki əsas

İslamda bu məsələyə lazımınca diqqət yetirilib. Qadın uyğun iki əsasa əməl etməklə ərənin iffətinin və cəmiyyətin sağlamlığının qorunmasında mühüm rol oynayır.

Bir tərəfdən əri üçün münasib geyimlər geyinmək, özünü bəzəməklə ərənin diqqətini cəlb edir, onun nəfs istəklərini qanuni yolla ödəyir. Əri başqalarından gözünü çəkib, təkcə onu sevir. Bu əsasa riayət olunması bir məsuliyyət kimi təkid edilir. Hədisə əsasən həzrət Peyğəmbər (s) buyurur: **«Qadın ən gözəl ətirlərlə ətirlənməli, ən gözəl üsulda bəzənməli, ən gözəl geyimlərini geyinməli və əri üçün hazırlanmalıdır»**.¹

Bir nöqtəyə diqqət edilməlidir: Kişinin hüququ kimi bəyan edilən hazırlanmaq, ətirlənmək təkcə qadına aid deyil. Bu müştərək vəzifədir. Ər-arvadın iffətinin hiyf olunmasında bu qaydanın mühüm rolu vardır. Rəvayətdə buyurulur: **«Kişinin bu vəzifəyə əməl etməməsi qadının iffətinə zərbə vurulmasına səbəb olur»**.²

Yenə də buyurulur ki, təmiz, səliqəli, ətirli olmaq peyğəmbərlərin əxlaqındandır. Başqa bir rəvayətdə qadının ərindən başqasına görə bəzənməsinin qarşısı alınır.

Ziynətlərini göstərüb, özünü tamaşaya qoymağa qadının haqqı yoxdur. Başqalarının diqqətini cəlb edəsi qeyri-münasib geyimlərlə qadın evdən bayıra çıxa bilməz. Belə hərəkət cəmiyyətin hissələrini qızıqdırır, əxlaqsızlığa səbəb olur. Allah-təala buyurur: **«Öz-özlüyündə görünən istisna olmaqla ziynətlərini**

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Vəsail» cild 14.

başqalarına göstərməsinlər».¹ Hamıya aid olmaqla Peyğəmbərin (s) zövcələrinə buyurulur: **«İlkin cəmiyyət dövründəki kimi açıq-saçıq olmayın».**² Rəvayətlərdə də bu xoşagəlməz hal qadağan olunur. Hətta buyurulur: **«Ərindən başqası üçün bəzənən qadının ibadəti və namazı qəbul deyil, özünü bu çirkinlikdən təmizləyəne qədər!»**³

Peyğəmbərdən (s) rəvayət olunub ki, bir qadın ətirliyə evdən çıxarsa, evə qayıdanadək lənətlənər.

Bu qadının ərə qayğı məsələsində diqqət edəcəyi ikinci əsasdır. Başqa bir rəvayətdə bu iki əsas – özünü ər üçün hazırlamaq və başqalarının diqqətini cəlb etməmək qadının cihadı kimi qeyd edilir. Peyğəmbər (s) çox dəqiq və gözəl şəkildə bu xüsusiyyətləri qadının cihadı bilir.

Bu günümüzdə sual

Doğrudanmı, bu iki əsasa əməl etmək cihad deyil?

Bu iki əsasa əməl etmək ərə qayğı deyil?

Bu iki əsasa əməl etməklə xanımlar özünün, ərinin, cəmiyyətin iffətini hiyf etməirmi?

Bu Quranın həmin pak qadınlara etdiyi sitayiş deyilmə? **«Əməli-saleh qadınlar itaət edib, Allahın himayəsi sayəsində gizli şeyləri qoruyub saxlayırlar».**⁴

Məgər cəmiyyətin əksər qadınları bu əsaslara zidd hərəkət etməirmi?!

Azdırmı evdə pinti görkəmdə qalıb, bayıra çıxarkən saatlarla güzgü qabağında dayanan qadınlar?!

¹ «Nur» 31.

² «Əhzab» 33.

³ «Vəsail» cild 14.

⁴ «Nisa» 34.

Budurmu ərə qayğı?

Bu sayaq rəftar əri evdən soyudub, çöldə günaha salmazmı?!

Bu sayaq rəftarlar cəmiyyəti günaha, hisslərin alovlanmasına sürükləmirmi?!

Ərə qayğı nə zaman cihaddır?

Bəli, ərə qayğı asan məsələ deyil və qadın ona heç də asanlıqla nail ola bilməz. Əgər Peyğəmbər (s) buyurursa ki, qadının ərə lazımınca qayğısı cihaddır, kişinin bütün həcc və cihad kimi əməlləri ilə yanaşdır, demək bu sadə iş deyil. Ləyaqətli işlər kişi üçün necə çətinliklə ələ gəlsə, qadın üçün də belədir. Əgər qadın böyük cihad-nəfsi susdurmağa nail olmayıbsa, bu mühüm işə də müvəffəq olmayacaqdır. Əslində ər qayğısı qadın üçün elə böyük cihaddır və bunun yerinə yetirməklə qadın bütün fəzilət məqamlarında kişi ilə çiyin-çiyinə dayanır.

Ümid edirik ki, bu kiçik izahat uyğun şərif hədisin mənasını aşkarlayacaq və həzrət Peyğəmbərin (s) qısa bir buyruğunun dərin hikməti aydın olacaq.

Bura qədər deyilənlər

Bura qədər «ailə əxlaqı» adı altında ailə məhəbbəti, onun bünövrəsini möhkəmləndirən bəzi amillərdən danışıldı. Bu hissənin mövzularını belə ümumiləşdirə bilərik: İslam ailədə ünsiyyəti, ülfəti, məhəbbəti yaşadacaq bütün amillərə rəğbətləndirir. Qadın və kişi ailə mühitində qarşılıqlı anlaşmaya, sakitliyə çalışmalıdırlar. Ehtiyatlı olub, bir-birinin məhəbbətini qazanmalıdırlar.

Həyat yoldaşları bir-birinin zəhmətini qiymətləndirməlidirlər. Əgər kişi ailəni təmin etməyə məsuldursa, min bir əziyyətlə bu məsuliyyəti yerinə yetirirsə, öz qazancını minnət qoymadan, səxavətlə dolanışığa xərcləyirsə, qadın onun zəhmətini qiymətləndirib, açıq-qəlblə təşəkkür etməlidir.

Əgər qadın müxtəlif üsullarla ailə və evin təmiz saxlanması zəhmətinə dözməklə, ərə qayğı məsuliyyətini yerinə yetirməklə vəzifəsini layiqincə icra edirsə, ailəyə səfa və məhəbbət hədiyyə edir. Kişi də onun zəhmətini lazımınca qiymətləndirib, təşəkkür etməlidir.

Qadın və kişi istər ev, istərsə də evdən kənar işlərdə yekdil olub, bir-birinə yardım göstərməlidir. Kişi elə təsəvvür etməlidir ki, ev işlərinin ona daxli yoxdur və bu məsuliyyət yalnız qadına aiddir.

Ər-arvad ev və ailə məsələlərində bir-birinə məsləhətçi olmalıdır. Məsləhətləşmə yalnız bir-birinin təcrübəsindən istifadə etmək üçün deyil. Bu yolla ailədə qarşılıqlı hörmət yaranır və ailə sevgisi dərinləşir.

Eləcə də ər-arvad səmimi olmalı, etimadsızlıq yaradan bütün şeylərdən çəkinməlidirlər.

Soyuqluq yaranmasından çəkinmək

Digər tərəfdən inamsızlıq yaradan bütün işlərdən ciddi şəkildə çəkinmək lazımdır. İki həyat yoldaşı soyuq münasibət, ədəbsiz danışmaqdan uzaq olmalı, bir-birlərini incitməməlidirlər. Ailədə ehtiramsızlıqdan, diqqətsizlikdən, dost-tanışa qarşı hörmətsizlikdən, ailə işlərinə laqeyidlikdən çəkinmək vacibdir.

Ailə işlərinə diqqət

Evdən kənarında işləyən kişi evə gəliş-gediş vaxtını tənzimləməlidir. Üzürsüz səbəbdən evə gəliş vaxtını dəyişməməlidir. Eləcə də qadın evdən kənarında işləyirsə, öz gəliş-gediş vaxtının tənzimlənməsinə kifayət qədər diqqətli olmalıdır.

Kişi işdən sonra ailə ağışında istirahəti özünə vacib etməlidir. Evdən kənarında istirahətlərdən, qayıtma vaxtına diqqətsizlikdən çəkinməlidir. İmam Sadiqdən (ə) nəql olunub: «**Ailəsinin yaşadığı şəhərdə kişinin başqa yerdə istirahət etməsi düzgün deyil**».¹ Bəli, qadın və kişi soyuqluq yaradan bütün işlərdən uzaq olmalıdırlar. Ailənin ən mühüm əsası olan səmimiyyət və məhəbbətə bais olan bəzi əxlaqi məsələlərdən danışıldı.

2-Əfv və güzəştə getmək

Ailə bünövrəsinin ikinci əsası əfv etmək, güzəştə getməkdir. Cəmiyyətdə daim bürəmələr, hüquq pozğuntuları olur. Bəziləri buna mübtəladır. İctimai münasibətlərdə bürəməyən, kiminsə haqqını tapdalanmayan adam azdır. Dinin ilk göstərişi başqalarının hüququnu gözləməkdirsə də, insan həyatı bürəmələrsiz ötürməz. Səhlərdən ixtilaf, dava-dalaş yaranmaması üçün əfv etmək, güzəştə getmək əmr olunub. Bu xüsusiyyət insanın böyüklüyünə dəlalət edir. Dini əsərlərdə bu əməl təkid olunur, çünki güzəştə getmək düşmənçiliyi aradan qaldırır.

¹ «Vəsail» cild 14.

Bu insanın səhvini bağışlamaq düşmənçiliyin dostluğa çevrilməsinə səbəb olur. Mömin insanlar arasında düşmənçiliyi aradan qaldırmaq hünərdir.

Əfv və güzəştə getmənin ümdə rolu düşmənçiliyin aradan qaldırılması və onun dostluğa çevrilməsidir. Quran buyurur: **«Yaxşılıqla pislik eyni ola bilməz! Sən pisliyi yaxşılıqla dəf et. Belə olduqda aranızda düşmən olan şəxsi sanki bir dost görürsən»**.¹

Kiçik cəmiyyət olan ailədə də, güzəştə getmək eyni funksiyanı daşıyır. Müştərək həyatda bəzi büdrəmə baş verir və tərəflər bir-birlərinin hüquqlarını tapdalayırlar. Hansı ki, birinci göstəriş hüquqlara riayət etməkdir.

Səhv olubsa, nə etməli?

Əgər səhv olubsa, nə etməli? Səhvin ardınca düşüb, kiçiyi böyütmək, dava-dalaş salmaq mı? Yoxsa səhvi bağışlayıb səmimiyyətə, məhəbbətə yol açmaq mı? Quran və Əhli-beyt ikinci yolu göstərir.

İslam ailə əsaslarını möhkəmləndirmək üçün məhəbbətin qorunmasında səy göstərdiyi kimi, büdrəmələr zamanı da çalışır ki, güzəştə getməklə ixtilaflar aradan qalxsın.

Qurani-kərim ailənin bir əsasını məhəbbət, digərini əfv və güzəşt kimi bəyan etməklə buyurur: **«Ər arvad arasında həm məhəbbət, həm də güzəşt qərar verildi ki, bir-birinin səhvini bağışlamaqla məhəbbəti möhkəmlətsinlər»**. Məhəbbət güzəştə, güzəşt isə daha böyük məhəbbətə səbəb olur.

Rəvayətlərdə də bu nöqtəyə işarə olunub ki, ailə münasibətlərində səhvlərə göz yumulsun. Belə olsa, həyat

¹ «Fussilət» ayə 34.

şirin və səmimi olar. İmam Sadiq (ə) buyurur: «**Həyat yoldaşının təminatına, geyiminə diqqətli ol, onun səhvlərini bağışla**».¹

Eybi örtmək

İslamda mal və can kimi xalqın abır-isməti də möhtərəmdir. Kimsənin xalqın abır-ismətinə toxunmaq hüququ yoxdur. Başqalarının sirrini öyrənmək üçün axtarış, casusluq olmaz. Casusluq haramdır və bu Quran əmridir.²

Əgər biri təsadüfən digərinin sirrindən xəbərdar olmuşsa, onu yaymamalıdır. SIRRİN QORUNMASI hər bir müsəlman üçün vəzifədir.

Sirrin qorunması

Sirrin qorunması bir vəzifədir və ailə daxilində bu vəzifəyə əməl olunmalıdır. Ailə sirlərinin açıldığı yerdir. Az adam öz sirrini həyat yoldaşından gizlədə bilər. Yaxın münasibət batini zahirə çıxarır. Ailə daxilində sirr saxlamağa imkan yoxdur. Bu sirr ailəyə məlum oludqda isə onun kənara çıxmasına yol verməməlidir. Ailə sirlərinin açılması ailə əsaslarına zərbə vurur, onun adına nöqsan gətirir.

Qurani-kərim bu mühüm əsası kiçik bir cümlədən bəyan edib, ər-arvad haqqında buyurur: «**Onlar sizin, siz də onların libasısınız**». Libas insanın eyblərini örtüyü kimi, qadın və kişi də bir-birlərinin eyblərini örtüb, sirlərini açmamalı, bir-birlərinin şəxsiyyətinin alçalmasına yol verməməlidirlər.

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Hücurat» cild 12.

İki mehvərdə qələmə alınanlardan bəzisi əhəmiyyətli ailə əxlaqı əsaslarındandır. Növbəti hissədə zikr ediləcək məsələlər evlənmənin məqsədlərinə, layiqli övlad tərbiyəsinə nail olmaq üçün şərait hazırlayır.

Tərbiyə üsulu: Uşağın tərbiyə qəbulu

Uşaqlıq dövrü insanın formalaşdığı, tərbiyə qəbul etdiyi ən həssas dövrlərdəndir. Uşağın xoşbəxtlik və ya bədbəxtlik vədə edən şəraitdə doğulmasına baxmayaraq, onun tərbiyə qəbulunda həssaslığı hər şeyi dəyişə bilər. Uşaq xoşbəxtlik vədə edən şəraitdə doğulub, tərbiyə üsulunun pozulması ucbatından yolunu aza da bilər. Hər şey əksinə də ola bilər – şərait bədbəxtlik vədə edər, tərbiyə xoşbəxtliyə aparar.

«**Vəsail**»də uşaqlıq dövrü haqqında buyrulur: «**Uşaq qəlbi hər toxumu qəbul edən torpaq kimidir**». Təkid olunur ki, insanın tərbiyəsinə uşaqlıq dövründə əhəmiyyət verilməlidir. Əgər boş qəlb sahibi olub, ona toxum səpsən, sahibi də sənsən. Yubansan başqaları onu öz ixtiyarına alacaq. Uyğun bir misal: Ölü torpağın sahibi onu dirildəndir.

İmam Sadiq (ə) buyurmuşdur ki, azğın güruhlar sizin uşaqlarınızı və cavanlarınızı ələ keçirməmiş özünüz onlara sahib olub, ilahi maariflərlə tanış edin.¹ Digər bir rəvayətdə isə buyrulur ki, uşaqları, gəncləri ələ alın, onlar xeyr və səadətə yaxındırlar və tərbiyəni asan qəbul edirlər.

Əgər bu dövrdə düzgünlük və ya azğınlıq şəraiti yaranarsa, onu aradan qaldırmaq çox çətindir. Çünki rəvayətlərdə xəbərdarlıq olunub ki, uşaqlıq dövründəki

¹ «Vəsail» cild 15.

bir təhrikedici səhnə həmişəlik qalacaq.¹ Ər-arvadin yaxınlıq etdiyi otaqda uşaq oyaqdırsa və ya onları görürsə, nəfəslərini eşidirsə, o uşaq heç zaman doğru yolda olmayacaq. Tərbiyə məsələlərində səhlənkarlıq, hətta bir əsasa əməl etmək qarşısıalınmaz nəticələrə gətirir. İslam tərbiyəyə o qədər əhəmiyyət verir ki, hətta uşağın hüzurunda təhrikedici səhnəni də qadağan edir.

Uşağın asan tərbiyə götürdüyünü nəzərə almaqla tərbiyə üsuluna diqqət edilməlidir. Bu işdə səhlənkarlıq rəva deyil. Bu böyük ilahi bir məsuliyyətdir. Heç bir iş Allah yardımını olmadan həyata keçmir və bu işdə də Ondan lazımınca yardım diləmək lazımdır. İmam Səccad (ə) bu işdə Allahdan yardım istəyərək ərz edir: **«Xudaya, bizə övlad tərbiyəsində onlara ədəbdə və yaxşılıqda yardım et».**²

Allah-təala inkişafın müxtəlif mərhələsində pillə-pillə bizə yollar göstərir. Ümid var ki, Onun köməyi ilə bu üsulu öyrənib, tətbiq etməyə müvəffəq olaq. İndi uşağın müxtəlif inkişaf mərhələləri üçün tərbiyə üsullarının bəzilərini bəyan etdirik.

İnsan və təbii ehtiyaclar

İnsan bütün təbii istəklərdə – yemək, içmək, yatmaq, cinsi ehtiyacın təminində heyvanlarla müştərək olsa da, din insanın bütün bu istəklərinə ilahi rəng verir. Bütün hallarda insanın diqqətini Allaha yönəldir ki, insan heç vaxt öz Allahından qəflətdə olmasın.

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Səhifeyi səccadiyye».

Məsələn, göstəriş verilir ki, yeməyə Allahın adı ilə başlanılsın və Onun adı ilə yemək tamamlansın.¹

Yatmaq barədə buyrulur ki, ilahi bir insan dəstəmaz alıb, üzünü qibləyə yatmalı və «**Ayətəl-kürsü**», «**Ayeyi-şəhidəllah**», «**Tövhid**» və «**Kafirun**» surələrini oxumalı, Zəhra təsbihatını zirk etməli, tövbə etməli, Peyğəmbər (s) və Əhli-beytə salavat göndərməlidir. Qıyası, öz nəfsini yuxu halında ruhları çıxaran Allaha tapşırmalıdır. «**Allah canlarını onlar öldüyü zaman, ölməyənlərin canını isə yuxuda alır**».² Oyandıqdan sonra isə təşəkkür və həmdlə yanaşı dualar oxunmalıdır. Bütün şəraitlərdə, hətta təmizlik zamanı (çölə gedəndə) Allah xatırlanmalı, dildə Onun adı zikr edilməlidir.³

Yaxınlığın ədəbi

Cinsi ehtiyacların təminində məqsəd tək-cə heyvani şəhvətin söndürülməsi olmamalıdır. Bu işdə də ilahi rəng vardır. Ona görə də müəyyən olunmuş qaydalara əməl etmək lazımdır. Yaxınlıq zamanı dəstəmazlı olmaq, üzünü və ya arxasını qibləyə dayanmamaq lazımdır. Allah xatırlanmalı, Ondan saleh övlad istənilməlidir. Yaxınlıqdan əvvəl iki rəkət namaz qılınmalıdır. Səhv düşüncələrdən, xəyaldan uzaq olmaq lazımdır.⁴ Bütün iztirablı hallar uzaqlaşdırılmalıdır.⁵

Beləcə, cinsi istəklərin təminində, evlənmənin müqəddəs hədəfinə çatmaqda, layiqli övlad tərbiyəsində

¹ «Vəsail» cild 16.

² «Zumər» 42.

³ «Bəhar» cild 1.

⁴ «Vəsail» cild 14.

⁵ «Bəhar» cild 57.

bu göstərişlərə əməl olunmalıdır. İnsanı heyvandan fərqləndirən bu qaydalara əməl etmək övladın talehində təsirlidir və tərbiyə üçün şərait yaradır.

Hamiləlik dövrü

İndi isə müxtəlif mərhələlərə aid dini göstərişlər: Haqqında danışdığımız ailə seçiminə, ailə əxlaqına və yaxınlıq qaydalarına əməl etməklə uşağın nütfəsi (mayası) Allahın xatırlanması ilə layiqli kişidən layiqli qadın bətininə köçür. Lakin uşağın formalaşdığı hamiləlik dövründə o, ananın bədənindən, ruhiyyəsindən qidalanır. Uşağın xoşbəxtliyi və ya bədbəxtliyinin müəyyənləşməsində başlıca rolu ana ifa edir. Pak bir bətn, ilahi düşüncəli təqvalı bir ana övladın sədəti üçün təminatdır. Əgər hamiləlik dövründə ana halal-harama baxmadan nə gəldi yeyirsə, bədbinlik, araqarışdırmaq, qeybət, böhtan, kin, yalan kimi günahlara batırsa, övladını azgınlıq və bədbəxtliyə aparır. Qızası, insanın formalaşmasında hamiləlik dövrü xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur: **«Hər bir insanın xoşbəxtlik və ya bədbəxtliyi ana bətnində müəyyənləşir»**.¹

Bu dövrün əhəmiyyətini nəzərə alaraq, girami analar üçün vacibdir ki, hamiləlik dövründə qidalmasına, düşüncələrinə diqqət etsinlər.

Uşaq doğulandan sonra

Uşağın tez təsirlənməsi nöqtəyi-nəzərindən islam dini göstəriş verir ki, uşaq tohid nidası və ilahi maariflə tanış edilsin. Bu uzaq görünliyin səbəbi insanın həyata Allah

¹ «Bəhar» cild 5.

adı ilə başlamasıdır. Bəziləri güman edə bilər ki, doğulan uşağın şüarı yoxdur və o yaxşını pisdən ayıra bilməz. Əslində isə belə deyil. İnsan dərkinin çox mərhələləri təbii və özündən xəbərsiz halda formalaşır. İnsan hələ kəşf olunmamış, sirlə bir məxluqdur və onun daxili aləminə varmaq üçün xeyli tədqiqatlar lazımdır. İnsan dərkinin necəliyini aydın deyilsə, bu o demək deyil ki, insanın dərki yoxdur. Bir sözlə, uşaq şüurunun əsası elə doğulan ana aiddir. Ona görə də Allah-təala göstəriş verir ki, doğum halında uşağın qulağına tohid nidəsi deməklə uşaq ilahi maariflə tanış edilsin. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur ki, uşaq anadan olanda onun sağ qulağına əzan, sol qulağına iqamə deyin. Bu uşağın Şeytandan qorunmasına səbəb olar. Əzan və iqamə ilahi maarif üsulunu əks etdirir.¹

Südəməlik dövrü

Əsrimizdə ana südünün körpənin inkişafına, fiziki və mənəvi sağlamlığına təsiri aşkardır. Əgər bu günkü elm aləmi ana südünün təsirinə illərlə təcrübədən sonra dərk etmişsə, Peyğəmbər və onun Əhli-beyti (s) əsrlərcə əvvəl ana südünün əhəmiyyətini xatırlamışlar. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur: «**Körpə üçün ən yaxşı qida ana südüdür**».² Həzrət Əli (ə) buyurmuşdur ki, övlad üçün heç bir şey ana südü tək bərəkətli deyil.³

Bu gün elmin uşaq qidalanması ilə məşğul olan bölməsi ana südü olmadan sağlamlığı qeyri-mümkün hesab edir. Beləcə islamın fiqhi hökmlərinin əhəmiyyəti

¹ «Vəsail» cild 15.

² «Bəhar» cild 100.

³ «Vəsail» cild 15.

üzə çıxır. Şəhidi-əvvəl kimi şiə fəqihləri övladına doğuş südü verməyə onlara vacib buyururlar.

Ana südü qida maddələri ilə zəngin bir nemət olmaqla yanaşı ananın fiziki və mənəvi keyfiyyətlərini övlada ötürür. Bu təkcə uşağın öz anasına aid deyil. Ümumiyyətlə söhbət uşağa süd verən qadından gedir. Ananın döşündə süd olmaması və ya digər səbəbdən uşağa süd vermək üçün dayə də tutula bilər. İslam dayənin xüsusiyyətlərini bəyan edir. Övladınız üçün ləyaqətli, pak, ağıllı dayə seçin. Çünki südün rolu o qədər böyükdür ki, xarakteri dəyişə bilər.¹

Həzrət Əlidən (ə) nəql olunur ki, övladlarınıza kimin süd verdiyinə diqqət edin. Çünki uşaq südlə inkişaf edir.²

Buna görə də süd verən qadın öz ruhi vəziyyətinə və yeməklərinə nəzarət etməlidir. Pak ruh, pak niyyət, günah xatirlərdən uzaq, imkan olsa dəstəmazlı halda süd verilməlidir. Uşaq süd yeyərkən yaxşı olar ki, ana Allahu zikr etsin, Quran oxusun. Ana şübhəli, haram yeməklərdən çəkinməlidir. Haram tikə ana ruhiyyəsində, övlad tərbiyəsində pozuculuq işi aparır. Ona görə də qadın hamiləlik dövründə pis fikirlərdən, haram qidalardan ciddi şəkildə pəhriz etməlidir. Ananın hər növ nöqsanlardan çəkinməsi övlad tərbiyəsində böyük rola malikdir. Məlumdur ki, ilahi göstərişlərə etinasızlıq uşağa mənfi təsir göstərəcək və cəmiyyətin nifrətinə səbəb olacaq.

¹ «Vəsail» cild 15.

² «Vəsail» cild 15.

Uşağa məhəbbət

Əvvəlki hissələrdə qeyd edildi ki, ailə bünövrəsinin əsasını məhəbbət təşkil edir. İslam məhəbbəti möhkəmlədəcək bütün amilləri alqışlayır və əksinə soyuqluq yaradan səbəbləri pisləyir. Ailə uşaq üçün o zaman münasib olur ki, dərin sevgi ilə əhatələnsin. Ər və arvad bir-birinə sevgili olduqları kimi övladlarına da məhəbbət göstərməlidirlər.

Uşağa məhəbbət sakitlik, istedadların inkişafı, onun şəxsiyyətinin hifzi səbəbidir. Bu məhəbbət onun ruhi sağlamlığını təmin edir.

Bütün insanlarda, bəlkə də heyvanlarda da övlad sevgisi var. Lakin bu sevgini dərinləşdirmək, tərbiyə əsaslarını möhkəmləndirmək üçün ciddi göstərişlər verilmişdir. Övlada məhəbbət ata və ananın mənəvi dərəcəsinin yüksəlməsidir. İmam Sadiqdən (ə) rəvayət olunub ki, hər öpüş müqabilində behiştə bir dərəcə nəsibiniz olacaq.¹ Başqa bir rəvayətə görə övladı öpmək ata və ana üçün savab gətirir.²

Məhəbbətdə ifrat, həddi aşma

Məhəbbət həddi aşıb ifrata varmamalıdır. Uşağa biganəlik (təfrit) onun tərbiyəsinə mənfi təsir göstərdiyi kimi, ifrat məhəbbət də uşağı ata-anaya sıx bağlayır və bir müddət sonra uşaq sərbəst, azad yaşamaqda çətinliyə düçar olur. İfrat məhəbbət uşağı inkişafdan saxlayır, onun ruhuna dağıdıcı təsir göstərir, nəhayət, onu puça çıxarır.

Məhəbbət o zaman müsbət hesab olunur ki, orta həddə olsun.

¹ «Vəsail» cild 15.

² «Vəsail» cild 15.

Uşağa ehtiram

Uşağın şəxsiyyətini qaldırmaq üçün ona ehtiramla yanaşılmalıdır. Uşaq zərif ruhuna görə öz kərəmətinin izharına meyllidir. Ona ehtiram göstəriləndə diqqət cəlb olunur, daxili istəklər ödənilir.

Dini tərbiyə üsulunda uşağın təhqiri, sərtliklə danlanması pislənilir. Çünki danlamaq nəinki uşağı islah etmir, həddi aşanda onu sırtıqlaşdırır. Həzrət Əlidən (ə) nəql olunub: əgər uşaq səhv etmişsə, onun səhvini sadə və məntiqi bir dillə anlatmaq gərəkdir. Səhvə görə danlaq onun istedadını məhv edir və bundan çəkinmək lazımdır.

Əksinə uşağı tərif etmək, ona hörmətlə yanaşmaq istedadları çiçəkləndirir. Ona görə də dini göstərişlərdə bu nöqtəyə əhəmiyyət verilir və bizə buyrulur: **«Övladlarınıza ehtiram göstərin. İmam Sadiq (ə) buyurur ki, övladlarınıza ehtiram göstərin, onları yaxşı tərbiyə edin ki, sizin mükafatlanma və bağışlanmanıza səbəb olsun».**¹

Həzrət Peyğəmbər (s) uşaqlara ehtiram göstərərdi. Rəvayət olunur ki, Həzrət (s) məhəllənin uşaqlarına salam verərdi. Aydınır ki, Peyğəmbər (s) kimi bir şəxsiyyətin uşaqlara və cavanlara salam verməsi onlarda necə müsbət bir təsir qoyurdu. Bu əməl onların şəxsiyyətini ucaldırdı. Onu da qeyd edək ki, Peyğəmbərin (s) salam verməsi təsadüfi olmayıb, bir-başına onun xarakteri ilə bağlıydı. Nəql olunur ki, Peyğəmbər (s) buyurub: **«Mən beş şeyi heç vaxt unutmuram ki, məndən sonra qayda olsun – onlardan biri uşaqlara salam verməkdir».**²

¹ «Bəhar» cild 101.

² «Bəhar» cild 16.

Özünü uşaqla eyni tutmaq

Uşağın diqqətini cəlb etmək, onun şəxsiyyətini ucaltmaq üçün doğru tərbiyə üsullarından biri özünü uşaqla eyni tutmaqdır. Ata-ana, tərbiyəçi özünü uşaqdan yuxarı tutanda və onunla ünsiyyətdən qaçanda qarşılıqlı olaraq uşaq da bu etinasızlığı hiss edib, onlardan uzaqlaşır. Beləcə, uşaq ehtiyac duyduğu ünsiyyətdən məhrum olur.

Uşaqla məhəbbət və ünsiyyət azlığının qarşısını almaq üçün ata-ana, tərbiyəçi özünü uşaqla eyni səviyyədə tutmalı, onunla uşaq dilində danışmalıdır. Hətta onlarla birgə oynamaq da lazımdır. Bu əməl uşağın fəvqəladə sevincinə bəis olacaq və onların məhəbbəti qat-qat artacaq.

Özünü uşaqla həmyaşlı kimi aparmaq onun şəxsiyyətli olmasına gətirib çıxarır. Əgər bir şəxs özünü uşaqla eyni tutub oynadığı vaxt uşaq səhv edirsə, bu vaxt onun islah edilməsi üçün əlverişli şərait yaranır. Onun şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşıldığı bir vaxt həmişəkindən daha asan tərbiyə etmək mümkündür.

Bir sözlə, övlad tərbiyəsində dini göstərişlərdən biri özünü uşaqla eyni tutmaqdır. Peyğəmbərdən (s) nəql olunub ki, yanında uşaq olan şəxs özünü onunla eyni tutub, uşaq dilində danışmalıdır.¹

Həzrət Əlidən (ə) nəql olunmuşdur: **«Uşağı olan şəxs onunla uşaq kimi davranmalıdır».**

Böyük islam Peyğəmbəri (s) və İmamlar (ə) da uşaqlarla mehriban, səmimi olub, özlərini onlarla eyni tutmuşlar. Peyğəmbər (s) Həsən və Hüseyinlə (ə) oynayır,

¹ «Vəsail» cild 15.

onlar Həzrətin kürəyinə minərkən O, deyərdi: Nə yaxşı atınız var!¹

Danışıqda, rəftarda uyğunluq

Uşağın qəlbi və ruhu güzgü kimi əks götürür. Nəinki söhbətdən nümunə götürür, hətta ətrafındakıların rəftar və əməlləri də onda təsir qoyur.

Buna görə də istər ata-ana, istərsə də tərbiyəçi layiqli övlad tərbiyə etmək istəyirsə, onun təqvaya, paklığa çağırmaq arzusundadırsa, əvvəlcə özü təqvalı, pak olub, əməllərinə nəzarət etməlidir. Belə ki, onda kiçik də olmuş olsa, nöqsan müşahidə edilməməlidir. Çünki uşaq at-anada nöqsan, yalan, etibarsızlıq, vədə xilafıq görəndə özü də əxlaqa zidd addımlar atır. Bundan sonra saatlarla nəsihətin heç bir təsiri olmur.

Bu səbəbdən də övladını fəzilətə çağıran valideyn özü fəzilət nümunəsi olmalıdır. Dedikləri ilə əməlləri arasında uyğunluq hökm sürməlidir. Güc çatmayan şeyə uşağa vədə verməmək, vədə verdikdə onu yerinə yetirmək lazımdır. Peyğəmbər (s) buyurur: **«Övladlarımızı sevin, onlarla mehriban davranın, onlara vədə verəndə yerinə yetirin. Onlar sizi özlərinə qəyyum bilmirlər, sizə göz dikmişlər».**²

Danışıq və rəftarda ədalət

Hər bir insanın, xüsusilə uşaqların fitrəti meyarları tapdayan nahaq ayrışekiləkdən narazıdır. Fəzilət və kəramət istəyən hər bir adam danışıq və rəftarlarındakı ədalətsizliklərdən əzab çəkir. Uşaq lətif ruha malik

¹ «Bəhar» cild 43.

² «Vəsail» cild 15.

olduğundan ədalətsizlik onu daha çox incidir. Xüsusilə ata-ana və ya tərbiyəçinin ədalətsizliyi uşağın sınmasına, təhqirinə, istedadlarının ölməsinə gətirib çıxarır.

Buna görə də uşaqlar arasında ədalətə riayət olunması düzgün tərbiyəvi və dini üsullardandır. Ata-ana geyim, yemək, oyuncaqla təminatda, hətta baxmaqda, öpməkdə belə övladlar arasında fərq qoymamalıdırlar.

Müəllim və ya tərbiyəçi də uşaqlara məsuldur. O da öz rəftarında meyarları gözləməli, elmdən kənar bir şeyə görə uşaqları fərqləndirməməlidir.

Bundan əlavə uşaq nümunə götürəndir. O, müəllimin yaxşı xüsusiyyətləri ilə birgə pis xüsusiyyətlərini də ölçü götürür. Uşaq valideynlərindən və ya müəllimlərindən ədalətsizlik görəndə özü də ədalətə, meyarlara etinasız olur.

İmam Sadiqdən (ə) nəql olunub ki, övladlarınıza yaxşılıq edərkən ədalətə riayət edin. Necə ki, öz aranızda ədalətin bərqərar olmasını istəyirsiniz.¹

Nəql olunur ki, bir şəxs övladlarını öpərkən fərq qoydu. Həzrət Peyğəmbər (s) etiraz etdi ki, nə üçün fərq qoyursan!²

Uşaqlar arasında təşviq və rəqabət

İnsan fitrəti kamillik və fəzilət sorağındadır. İslam da kamillik və fəzilət dini olduğu üçün bəşəriyyətin fitrətinə uyğundur. İslam uşağın tərbiyəsində, onun kamillik və fəzilətə dəvətində tənbeh və zora yol vermir. Uşağı öz dilində başa salmaq, təşviq etməklə onun istedadları

¹ «Bəhar» cild 101.

² «Vəsail» cild 15.

kamilliyə yönəldilir. Əgər bir uşaq bilməzlikdən səhv etmişsə, onu dərhal tənbeh etmək olmaz. Onu pis işlərin nəticəsi ilə tanış etməklə, kamilliyə həvəsləndirməklə səhvlərdən çəkəndirmək lazımdır.

Əgər bu işlər cavanı pis işlərdən çəkəndirməkdə təsirsiz olarsa, islam heç vəchlə günahla razılaşmadığından son tədbir kimi tənbehdən istifadə etmək olar. Ona görə də islami hökumət, hakim göstəriş verir ki, günahkar şəxs yetkinlik yaşına çatmasa da tənbeh olunsun. İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur ki, yetkinlik yaşına çatmamış günahkar tənbeh olunsun.¹ Əlbəttə ki, burada tənbeh hakimdən və həmin gəncin tərbiyəsinə məsul olan şəxsdən aslıdır.

Amma islamın üsulu, tərbiyə yolu təşviqdir. İstər fəzilətə dəvətdə, istərsə də günahdan çəkəndirməkdə təşviqin rolu böyükdür. Təşviq yalnız sözdə məhdudlaşmır. Kamilliyə yiyələnmək üçün uşaqlar arasında rəqabət yaratmaq, onlara özlərini aşkarlamaq üçün imkan vermək lazımdır. Onlara lütf və məhəbbət göstərmək, kamillik və hünərə görə fərqləndirmək məqsəduyğundur. Qabiliyyətə görə fərqləndirmə özü bir ədalətli tərbiyə üsuludur. Sənət öyrədilməsi bəhsində deyiləcək ki, üstünlük göstərən uşaqlara hədiyyə verilməsi necə də zəruridir. Peyğəmbər (s) və imamların həyatında da bu qaydanı müşahidə edə bilərsiniz. Mənəviyyat və fəzilətə başqalarından fərqlənənlərə daha artıq məhəbbət göstərilməsi mənfi fərqləndirmə deyil. Quranda həzrət Yəqubun (s) övladları haqqında buyrulur: Bir zaman belə demişdilər: **«Biz bir dəstə olduğumuz halda Yusif və onun qardaşı atamıza daha**

¹ «Vəsail» cild 18.

əzizdirlər». Quran bu fikri inkar etmədiyindən məlum olur ki, malik olduqları ləyaqətlərə görə Yəqub bu iki övladını daha artıq sevmiş və düzgün ölçülərlə onları fərqləndirmişdir. Yəqub (ə) məsum peyğəmbərlərdəndir və günahdan uzaqdır. Onun mövqeyini, yolunu Quran təsdiq edir.

İmam Sadiqin (ə) həyatından nəql olunur ki, İmam (ə) oğlu Abdullahı nəsihət edəndə Abdullah ərz etdi: **«Məgər Musa ilə mən eyni kökdən deyilikmi?! Atamız və əslimiz birdir. Bəs nə üçün Musaya daha çox diqqət yetirilir?»**

Abdullahın bu sualı Yusifin qardaşlarının mövqeyinə uyğundur. İmam Sadiq (ə) Musaya daha çox diqqət yetirməsinin səbəbini belə izah edir: **«Musa mənim canımdır, amma sən mənim övladlarımdan birisən».** İmam (ə) bu cümlə ilə Musanın ləyaqətini bildirir.

Bu həqiqət imam Museyi Kazimin (ə) (Musanın) öz dilindən də nəql olunmuşdur. Ondan soruşulanda ki, övladlar arasında fərq qoyula bilərmi? Belə buyurub: **«Bəli, atam mənimlə qardaşım Abdullah arasında fərq qoyardı».** Bu qayda başqa imamların haqqında da nəql olunub.¹

Beləliklə, ilahi meyarlara, ləyaqətlərə görə uşaqları fərqləndirmək peyğəmbərlər məktəbinin təkididir. Əgər qardaşları Yusifi sevimli olmasına dözməyib, günah etdilsə, bu onların öz səhvləridir. Əgər onlar öz fitrətlərinin, vicdanlarının səsinə qulaq assaydılar, həmin mövqedə dayanmazdılar. Çünki hər bir insanın vicdanı düzgün ölçülərlə fərqi qəbul edir. Uşaqlar arasında biri öz bacarığına görə fərqləndirilsə, bu diqqət o biri uşaqları

¹ «Vəsail» cild 15.

naharat etmir. Əksinə, onlar da daha çox məhəbbət qazanmaq, fərqlənmək üçün həvəslənir, səy göstərirlər. Uşaqlara və cavanlara əzab verən haqsız, yersiz fərqləndirmədir.

Buna görə də tərbiyə üsullarından biri uşaqları kamillik və fəzilətə həvəsləndirmək, müsabiqələr keçirmək, düzgün ölçülər əsasında onları fərqləndirməkdir.

Uşağı azad buraxmaq

Uşağa nəzarət etmək, onu nöqsanlı işlərdən çəkindirmək ata və ananın vəzifələrindəndir. Amma bu nəzarətdə ifrata varıb, uşağın oyunlarına məhdudiyyət qoymaq olmaz. Uşaq azad buraxılmalıdır ki, öz meyli istədiyi zaman oyuncaqlarla və ya uşaqlarla oynasın. Yəni hansı oyunu seçmək onun öz ixtiyarında olmalıdır. Bu azadlıq onun istedadını inkişaf etdirər, şəxsiyyətini ucaldar. Uşaqlarda oyuna böyük meyl var və onları azad buraxarkən razı qalırlar. Dini göstərişlərdən biri də uşağı yeddi yaşınadək azad buraxmaqdır. İmam Sadiq (ə) buyurur ki, övladlarınızı yeddi yaşınadək azad buraxın, oynasınlar.¹

Dost tapmaq

Dost və ya yoldaşın insana, xüsusi ilə uşaqlara böyük təsiri vardır. Uşaq öz yoldaşından daha tez qəbul edir, rəng götürür.

Dostun təsirinin nəzərə alaraq, islam ləyaqətsiz adamlarla yoldaşlıqdan çəkindirir və mərifətli adamlarla yoldaşlığı tövsiyə edir. Yoldaşlığın mənfi və ya müsbət

¹ «Vəsail» cild 15.

təsirindən, xüsusi ilə bu yoldaşlıq uzun sürdükdə, insan öz əqidəsini dəyişə bilər. Axirət dünyasında həqiqətlər üzə çıxarkən dostların azgınlığa çəkdiyi adamlar əzaba düçar olar və arzu edərlər ki, kaş günahkarlarla yoldaşlıq etməyəydilər. **«Vay halıma, kaş filankəsi özümə yoldaş etməyəydim».**¹ Həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunub ki, insan öz dost və yoldaşlarının dinində, məsləkindədir.²

Qeyd edildiyi kimi uşaqların və gənclərin mənəviyyatında dostların rolu böyükdür. Onların ruhu lətif olduğundan təsir altına tez düşür. Ona görə də uşağın dostlarına diqqət yetirilməlidir. Küçəyə, məktəbə yola salınan uşağa başa salınmalıdır ki, ləyaqətsiz adamlarla yoldaşlıq etmək olmaz. Dini tərbiyə üsullardan xəbərdar ailədə böyümüş uşaq və gənc cəmiyyətə çıxıb, pozğun adamlarla əlaqədə olduqda bütün dəyərləri unudub, günaha rəğbətlənir.

Bəli, uşaqlar və cavanlar daim bu təhlükə ilə üzbəüzdürlər. Bu sahədə valideynlərin vəzifəsi çox ağırdır. Uşağın yoldaşları təhqiqləndirilməli, dini və əxlaqi cəhətdən müsbət uşaqlarla yoldaşlığa icazə verilməlidir. Övladlar pusquda dayanmış «Şəyyad» tələsindən qorunmalıdırlar.

Uşaq və axtarışlar

İnsan daim axtarışda olan bir varlıqdır. O, daim səy göstərir ki, cəhalətdən qurtulub, öz məlumatlarını artırsın. İnsan, xüsusi ilə də uşaq cəhalətdən əzab çəkir. Ona görə də həqiqətlərlə tanış olmaqdan ötrü ata-anasına,

¹ «Fürqan» 28.

² «Vəsail» cild 8.

müəllimlərə və ətrafdakılara suallar verir. Çünki o öz istedadını, hünərini nümayiş etdirmək arzusundadır.

Uşağın ətrafındakılar onun suallarına cavab verməli, istedadlarının inkişafı üçün şərait yaratmalıdırlar. Onun suallarından yorulub, danlamaq olmaz. Əksinə, səy göstərüb səbr və dözümlə uşağa sadə bir dildə, məntiqi cavablar vermək lazımdır. Yayınmaqdan, səhv cavablardan ehtiyatlı olmaq lazımdır. Əgər cavab tapılmırsa, bu etiraf olunmalıdır. Yalnız cavablar uşağın zəhnini korlaya bilər. Onların istedad və bacarığını inkişaf etdirmək üçün onlara özünü nümayiş etdirməyə şərait yaradılmalıdır.

Ata və anaya, tərbiyəçilərə vacibdir ki, müsabiqələrlə, rəqabət yolu ilə uşaqları həvəsləndirsinlər. Sağlamlıq üçün idman növləri faydalıdır. Əl işləri istedadı artırır. Üzgüçlük, at çapmaq, atıcılıq, müsabiqələr istedadı üzə çıxarıb, fiziki və mənəvi sağlamlığı təmin edir.

Ona görə də valideynlər bu məsələlərə etinasız yanaşmamalıdırlar. Öz qüvvələri daxilində övladlarının bacarığının artmasına səy göstərməlidirlər.

Dini əsərlərdə sağlamlıq üçün faydalı, eləcə də, insana nicat verən üzgüçülüyn təliminə lazımı diqqət yetirilib. Övladlarınıza müdafiə vasitəsi olan atıcılığı öyrədin. Həzrət Peyğəmbər (s) buyurur ki, övladlarınıza üzgüçülük və atıcılıq öyrədin.¹

Əlbəttə ki, elə bu iki növlə kifayətlənmək olmaz. Hər dövrün özünə uyğun idman növləri vardır. Amma yuxarıda zikr olunmuş həmin iki növ bütün dövrlər üçün aktualdır.

¹ «Vəsail» cild 15.

Demək, dini tərbiyə üsullarından biri istəklərə diqqət, suallara cavab verilməsi və istedadların inkişafı üçün şərait yaradılmasıdır. Cəmiyyət, xüsusilə də ata və ana bu məsuliyyətlərini unutmamalıdır.

Ötən ənənələri gənclərə qəbul etdirməmək

Bütün hadisələr kimi cəmiyyət də daim dəyişikliklərə məruzdur. Adət-ənənələr, münasibətlər, mədəniyyətlər, sənət, texnika daim hərəkətdədirlər. Bu dəyişiklər sürətlə həyata keçir. Təqribən otuz ildən bir nəsil dəyişiklikləri ilə yanaşı adət-ənənələr, ictimai münasibətlər də sürətlə dəyişir. Növbəti nəsildən əvvəlki nəslin mədəniyyətini gözləmək olmaz və bu mədəniyyət yeni nəsllə zorla qəbul etdirilməməlidir. Ona görə də ata-ana övladlarından öz uşaqlıq dövrlərinin adət-ənənəsini gözləməməlidir. Çünki artıq bir nəsil dəyişilmiş və yeni mühit yaranmışdır.

Gözləmək olmaz ki, övladlar valideynlər kimi geyinsin, onlar kimi bəzənsin, onlarla eyni ictimai münasibətdə olsunlar. Hər kəsin öz səliqəsi vardır. Valideynlər və tərbiyəçilər diqqətli olmalıdırlar ki, keçmişin mədəniyyətini gənclərə zorla qəbul etdirmək olmaz.

Bu məsələdə sübuta ehtiyac olmasa da, Əlidən (ə) bir rəvayətə müraciət edirik: «Ataların adət-ənənəsini övladlara qəbul etdirməyin. Çünki onlar sizinkindən fərqli bir dövr üçün yaradılmışdır.

Din təlimi

Dinin öyrədilməsi diqqətediləsi tərbiyə məsuliyyətlərindəndir. Əvvəlki hissələrdə deyildi ki,

anadan olan uşağın sağ qulağına azan, sol qulağına iqamə deyilsin. Bu uşağı səthi də olsa, ilahi maariflə tanış etmək, qəlbində Allah eşqini cücartmək üçündür.

Bu qayda uşağın inkişaf mərhələlərinə uyğun olaraq davam etməlidir. İnsan fiziki və mənəvi cəhətdən inkişaf etdikcə pillə-pillə ilahi hökmlərlə tanış olmalıdır. İmam Sadiqdən (ə) belə nəql olunur: **«Uşaq üç yaşına çatdıqda ilahi maariflə tanış etdirilməlidir. Dörd yaşa yaxınlaşanda peyğəmbərlik maarifi ilə tanış olmalı, beş yaşa çatanda sağ əli soldan ayıra biləndə üzü qibləyə dayanıb səcdə etməli, altı yaşda namaz qılıb, rüku və səcdəni yerinə yetirməlidir. Yeddi yaşa çatmış uşağa dəstəmazın bəzi qaydaları öyrədilməli, xülasə, doqquz yaşda dəstəmaz və namaz tam təlim olunmalıdır».**¹

Diqqət edirsinizmi ki, rəvayətdə dinin öyrədilməsinə necə əhəmiyyət verilir? əlbəttə ki, bu iş ehtiyatla, tədricən, uşağı dindən soyutmadan həyata keçməlidir. Həvəsləndirməklə, asta-asta dini məfhumlar anladılmalıdır.

Digər bir rəvayətə görə yeddi il oyun, yeddi il Quran öyrədilməsi, yeddi il də halal və haramın tanıtdırılmasıdır.²

Əlbəttə, rəvayət bu işdə vaxt qoymur, sadəcə işin tədricliyini nəzərə çatdırır. Məsələn, ilk yeddi ildə mümkündür ki, uşaq oynamaqla yanaşı dini biliklərə də yiyələnsin. İkinci yeddi ildə Quranı üzünə oxumaqla yanaşı dini elmlərdən də faydalanmaq olar. Qısa bu prosesin tədricən, pillə-pillə inkişafı nəzərdə tutulur.

¹ «Vəsail» cild 15.

² «Vəsail» cild 15.

Belə ki, Peyğəmbərdən (s) bir rəvayətdə buyurulur: **«Övladını öpən şəxsə bir savab yazılar, övladını sevindirən şəxsi Allah-təala qiyamət günü sevindirər, övladına Quran öyrədən şəxsin qiyamətdə ata-anası çağırılar, onlara elə libaslar hədiyyə olunar ki, behişt əhlinin çöhrəsi işıqlanar».**¹

Başqa bir rəvayətə görə Peyğəmbər (s) buyurub ki, övladlarınızı yeddi yaşında ikən namaza vadar edin.²

Bu nöqtə həzrət Fatimənin (s) həyatından xatırlanılır ki, həzrət (s) öz övladlarının tərbiyəsində onların dini elmlərlə tanış olmasına nə qədər əhəmiyyət verib, hətta Qədr gecəsi uşaqları sübhədək oyaq saxlamağa çalışırdı.

Uşaqlara və gənclərə din öyrədilməsi olduqca əhəmiyyətlidir. İlahi maarifi hamıdan asan onlar qəbul edirlər. Ona görə də bu nəsil üçün büdrəmə qorxusu çoxdur. Bunun qarşısını almaq üçün təkid olunub ki, öz uşaqlarınıza və gənclərinizə sahib olun, nə qədər ki, azğınlar onların sorağına gəlməyib.³ Bunun səbəbini imam Əli (ə) belə bəyan edib: **«Uşağın və cavanın qəlbi boş torpaq kimidir».**⁴

Boş torpağı dirildən onun sahibidir. Çalışın ki, uşaqlarınızın qəlbini dini elmlərlə dirildin, onların iman nurunu və fitrətini çiçəkləndirin. Belə olsa, günahdan qorunar, azğınların toruna düşməz.

¹ «Vəsail» cild 15.

² «Bəhar» cild 101.

³ «Vəsail» cild 15.

⁴ «Vəsail» cild 15.

«Nur» surəsi və ailənin qorunması

Qurani-kərim ardıcıl olaraq ailə məsələləri, ailə əsasları, ailə hökmləri və əxlaqı haqqında söhbət açır. «Nur» surəsində paklıqdan, evlənmədən əvvəlki qorunmalardan danışılır. Ailə qurmaq göstərişi də bu surədə buyurulub. Eləcə də qadın və kişi baxışlarının naməhrəmdən qorunmasından söhbət gedir. Xanımların biganə nəzərlərdən çəkinməsindən danışılır. Ailə və cəmiyyətin iffətinə təcavüz edən günahkarların tənbehi qeyd edilir. İftira deməklə ailə hörmətini ləkələyənlərdən söhbət açılır. Qisası, bu surədə uşağın psixoloji sağlamlığının qorunması, ən kiçik qıcıqlandırıcı hallardan pəhriz olunması tapşırılır. Ona görə də demək olar ki, «Nur» surəsi ailənin qurulmasını nəzərdə tutur. Ailəyə toxunulmazlıq verən bu mövzu ilahi ayətlərdən bilinir. Surənin əvvəlində bu nöqtəyə işarə olunur ki, bunlar ilahi dəlillər və insanın tənbeh olma səbəbləridir.

Quran və uşağın psixoloji sağlamlığı

Mübarək «Nur» surəsi ailə haqqında bir çox məsələlərə toxunub. Bunların bir hissəsi birbaşa tərbiyə üsulu haqqındadır. Buna görə də surənin 57-ci ayəsi ətrafında bir neçə mühüm tərbiyəvi məsələyə toxunuruq.

Müqayisə

Tarixin təfsir etdiyi «*dünənki*» və bizim şahid olduğumuz «*bu günkü*» cəmiyyət insanı hörmətdən salmış, həya pərdəsini yırtmış, zahirən insani həyat, əslində isə heyvani bir həyat olmuşdur.

Dünənin abırsızlığı o yerə gedib çatmışdır ki, Allahdan xəbərsiz insan çılpaq şəkildə bayıra çıxır, hətta bu şəkildə Allah evinin təvafına gedirdi!

Bu günsə mədəni adlanan bir cəmiyyətdə həmin cahil mədəniyyət qiyafəsini dəyişərək üzə çıxmış, bəşəriyyətin əxlaq və hissiyatı məhv olmaq təhlükəsi ilə üzləşmişdir.

Bu gün elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətləri sayəsində bütün cəmiyyətlər rabitə və mədəniyyət nöqtəyindən bir ailə formasını almışdır. Allahdan, vəhydən xəbərsiz əxlaqsızlıq mədəniyyəti ciddi bir təhlükə olmuşdur. İlahi dəyərlər unudulmuş, onların yerini azğınlıq tutmuşdur.

Pozğun qərb mədəniyyəti nəzərinə hansı qəzet və jurnal əxlaqsızlığa daha çox yer verirsə, o qəzet, o jurnal ən böyük tirajla çap olunmalıdır. Hansı televiziya şəbəkəsi əxlaqsızlığı daha aşkar nümayiş etdirirsə, ətrafına daha çox tamaşaçı toplayacaq.

Bu gün peyk antenələri bir qüvvələrin ixtiyarındadır ki, insani dəyərləri nəzərə almadan ən qısa zamanda istədikləri filmi, səhnəni bütün cəmiyyətlərə nümayiş etdirirlər. Təhrikedici səhnələr əxlaqa zidd məsələni açıq-aşkar təlim edir. Bu həyasızlıq bir həddə çatıb ki, Allahın and içdiy qələm bunları yazmağa xəcalət çəkir.

Siz əziz oxucular bu «mədəniyyəti» Quran və Əhli-beyt mədəniyyəti ilə müqayisə edin. Bir mədəniyyət ki, uşağın hüzurunda qızısqırıcı səhnələrə, əxlaqa zidd hərəkətlərə yol verilir, bu mədəniyyəti müqayisə edin. Qoy, islamla bu günkü mədəniyyətin fərqi aydınlaşsın. Əslində onlar müqayisə ediləsi deyil.

Hər halda bu məqsədlə mübarək «**Nur**» surəsindən qısaca zikr edək: **«Ey iman gətirənlər, göstəriş verin ki, qulam və kəniləriniz, eləcə də yetkinlik yaşına çatmış**

övladlarımız gündə üç dəfə otağımıza daxil olmaq istəyəndə icazə alsınlar – biri sübh namazından əvvəl, ikincisi günorta, üçüncüsü şam namazından sonra. Çünki bu üç vaxt sizin istirahət vaxtınızdır və yataq paltarında olursunuz».

Yataq otağı

Bu üç vaxtda elə bir haldasınız ki, kimsənin bu halda sizi görməyi xoşagəlməzdir. İcazə alınmalıdır. Aydınır ki, bu üç vaxtın xüsusiyyəti yoxdur. Yəni istənilən vaxt sizin istirahət vaxtınız ola bilər və övladlarınız otağa icazəsiz daxil ola bilməzlər.

Evdə geyim

Bütün hallarda ata və ana yataq paltarını ilə övladlarına görünməməlidirlər. Qeyri-münasib geyimdə övladların hüzuruna çıxmaqdan ata da, ana da çəkinməlidirlər. Onların hüzurunda ən kiçik qızışdırıcı səhnəyə də icazə verilmir. İmam Sadiq (ə) buyurur: **«Bu üç vaxt sizin istirahət vaxtınız olduğundan icazə alınmalıdır».**¹

Qurani-kərim tərbiyə üsuluna o qədər əhəmiyyət verir ki, Quran ağuşunda böyüyən uşaqlar mənəviyyatca sağlam tərbiyə olunurlar. Quran psixoloji sağlamlığa diqqət olunmasını vacib bildirir.

Növbəti ayədə yetkin cavanlar haqqında buyurulur: **«Onlar da sair yetkinlik yaşındakılar kimi daxil olanda icazə almalıdırlar».**² Qurani-kərimin ciddi əhəmiyyət verdiyi bu mühüm tərbiyə qaydası Quran

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Nur» 59.

bilicisi Əhli-beyt tərəfindən daha ətraflı şərh olunmuşdur. Onların bəzilərini qeyd edirik.

Uşaq və təhrikedici səhnələr

İslamın ciddi göstərişlərindən, tərbiyə üsullarından biri budur ki, uşaq olan otaqda qadın və kişi yaxınlıq etməməlidirlər. Bu hərəkət uşağın talehini təhlükəyə salır. Olsun ki, bu əməl uşağı çaşqınlığa salar və heç zaman zehmindən silinməz. Diqqət edin: İmam Sadiqdən (ə) nəql olunur: **«Heç kəsin haqqı yoxdur ki, uşaq olan otaqda yaxınlıq etsin. Çünki bu əməl uşağı azdırıb, günah və zinaya səbəb olar».**¹

Yenə də həzrət Peyğəmbərdən (s) nəql olunur: **«Bir şəxs uşağın oyaq olduğu otaqda yoldaşı ilə yaxınlıq etsə, uşaq onları görüb, nəfəslərini eşitsə, heç zaman doğru yol tutmaz. İstər bu uşaq oğlan olsun, istərsə də qız fərqi yoxdur».**²

Bu barədə rəvayət çox olsa da, onlardan yalnız ikisi ilə kifayətlənirik. Çünki bu tərbiyə üsulunun əhəmiyyəti həmin iki rəvayətdən yaxşıca anlanılır. Ən əsası budur ki, cəmiyyət bu dəyərli üsula bağlanıb, ona riayət etsin.

Növcəvanın yatağı

Bu mövzuda digər əhəmiyyətli bir məsələ cavan şəxsin yatması və oyanmasına diqqət etməkdir. Hətta həddi-bülüğa (yetkinlik) çatmış, cinsi istəklər oyanmamış oğlanların və ya qızların çarpayısını ayırmaq göstərişi verilmişdir. On yaşından etibarən yataqlar ayrılmalıdır. Həzrət Peyğəmbərdən (s) belə nəql olunub: **«Oğlanların,**

¹ «Vəsail» cild 14.

² «Vəsail» cild 14.

oğlan və qızın, eləcə də qızların yatağı on yaşından ayrılmalıdır».¹

İmam Sadiqdən (ə) digər bir rəvayətdə nəql olunub: **«On yaşından etibarən uşaqların yatağı ayrılmalı, onlar bir yerdə yatmamalıdır».²**

Bu qayda böyüklərə də aiddir. Ata altı yaşından yuxarı qızı ilə bir çarpayıda yata bilməz. Ana isə on yaşdan yuxarı oğlu ilə birgə yatmamalıdır. İmam Sadiqdən (ə) altı yaşlı qız barədə soruşulanda buyurub: **«O kişi çarpayısında yatmamalı, kişi onu öpməməlidir».³**

Yenə də həzrət (ə) buyurub ki, on yaşından etibarən oğlanlar və qadınlar ayrı olmalıdır.⁴

Digər bir əsas

Rəvayətdə bəyan edilmiş digər bir əsas atanın altı yaşlı qızı ilə təmasını pisləyir. Qız altı yaşına çatdıqda heç bir kişi ilə təmasda olmamalıdır. İmam Sadiqdən (ə) rəvayət olunur ki, qız altı yaşına çatdıqda heç bir kişi, hətta atası onu öpməməlidir.⁵ Oğlan uşağı yeddi yaşından etibarən heç bir qız və qadınla təmasda olmamalıdır.⁶

Deyilənlər Peyğəmbər (s) Əhli-beytindən nəql olunmuş xüsusi diqqət haqqında göstərişlərdir. Əlbəttə ki, tərbiyə üsulu bu qədər yığcam deyil və biz bəzi məqamlara toxuna bildik. Bu mövzunu tam əhatə etmək ayrıca bir tədqiqat işidir.

¹ «Vəsail» cild 15.

² «Vəsail» cild 15.

³ «Bəhar» cild 101.

⁴ «Vəsail» cild 15.

⁵ «Vəsail» cild 14.

⁶ «Vəsail» cild 14.

Deyilənlərin xülasəsi

Bu hissədə deyilənlər: Həyat yoldaşı seçiləndə meyarlar, evlənmədən məqsəd, ailə əxlaqı, ailə bünövrəsi, ər-arvad münasibətləri, doğulanadək və anadan olandan sonrakı tərbiyə üsulu. Bu hissədə evlənənin, ailə əxlaqının, tərbiyə üsulunun, əhəmiyyəti barəsində imkan qədərində danışıldı. Sevimli oxucular islam dininin ailə və övlad tərbiyəsinə nə qədər əhəmiyyət verdiyinə şahid oldular. Övlad tərbiyəsinə necə başlaması öyrəndilər. Dini və əxlaqi məsələlərin necə pillə-pillə öyrədilməsi valideyn və tərbiyəçilərin nəzərinə çatdırıldı.

Bu hissədə sizə aydın oldu ki, islam uşaqların paklığına, psixoloji sağlamlığına nə qədər diqqət yetirir, hansı proqramları təqdim edir və necə təkid edir.

Mədəni təcavüzlərə qarşı

İndi özünüz fikirləşin, bütün bu deyilənlərə əməl olunarsa, uşaqlar və gənclər düşmən «mədəniyyətlərin» təsiri altına düşərlərmi? Bu qaydalara əməl etmək biganələrin «mədəni» hücumları ilə mübarizə aparmaq deyilmi? Bu üsullara əməl olunması ailələri, övladları və cəmiyyəti təhlükələrdən qorumurmu?

Əgər doğrudan da dini göstərişlərə əməl olunması cəmiyyəti təhlükədən qurtarırsa, gəlin, bu göstərişlərə bağlanaq. Gəlin, evlənmə, ailə təşkili, ailə əxlaqını islami meyarlar əsasında quraq. Gəlin, düşmənin hücumlarına qarşı cihad edək və bu cihad həmin qaydalara əməl etdikdə bəhrə verir. Gəlin, cəmiyyətimizi əxlaqsızlığa sürükləyən qərb və şərq mədəniyyətlərinə göz dikməyək.

Gənclərin evlənməsi

Əgər uşaqlar yetkinlik yaşına çatanadək bu qaydalara əməl etsək, münasib fürsətdə evlənmə və ailə təşkilinin başlanğıc şərtlərini onlar üçün hazırlayırıq. Evlənmənin ilkin şərtlərini övlad üçün hazırlamaq valideynin və tərbiyəçinin vəzifəsidir. İmam Sadiq (ə) buyurur ki, atanın öhdəsində olan övlad hüquqlarından biri də onu yetkinlik yaşında evləndirməsidir.¹

Evlənmənin xərclərini azaltmaqla cəmiyyətimizin gənclərini yerbəyer edib, onları biganələrin mədəniyyət tələsindən qurtara bilərik. Gənclərin pozulmasının səbəbi uyğun məsələlərə biganəlik, tərbiyə gedişindəki səhlənkarlıqları-mızdır. Bəzilərimiz övladlarımızı öz başına buraxır, onlara istədiyi kimi boy atan bitki kimi yanaşırıq. Sanki bunun bizim üçün heç bir fərqi yoxdur. Uşağın geyiminə, ayaqqabısına, papağına onun tərbiyəsindən daha çox diqqət yetiririk.

Hər halda bu zəruri üsul tanıtıldı. Mövzudan kənara çıxsaq da imkan daxilində ailə və tərbiyə məsələlərindən danışıldı. Ümid edirik ki, alimlər, qələm sahibləri, bu bərədə məsuliyyət hiss edən əzizlər daha yaxşı və daha artıq çalışacaq və bu mövzunun əhəmiyyəti cəmiyyətimiz üçün aydınlaşacaq. Bu gün və gələcəkdə cəmiyyətimizin başlıca məsuliyyəti tərbiyə üsulları ilə tanışlıq və ona əməl olunmasıdır. Təəssüf ki, cəmiyyətimizin müxtəlif təbəqələri üçün bu mövzuda ədəbiyyatlar çox azdır. Ümid edirik ki, bu sahədə daha çox diqqət yetiriləcək.

İndi isə əsas söhbətimizə, kamillik nümunəsi olan bir xanımın – Fatimənin (s) həyatının bəyanına qayıdaq.

¹ «Vəsail» cild 15.

FATİMƏ (Ə) SƏHNƏDƏ

Məhdudiyət yox, toxunulmazlıq

Qərb mədəniyyəti və qərpbərəstlər tərəfindən islama yönəlmiş ittihamlardan biri budur ki, islam qadını dörd divar arasında, hicab altında həbs edib, ictimai-siyasi hüquqlardan məhrum edir.

Bayağı qərb mədəniyyəti insanlar arasında azadlıq adı altında kök salıb, bütün qanun-qaydaları qadın azadlığına zidd bildirir. İslami cəmiyyəti iftira və istehza atəşinə tutub, dini qaydaları, adət-ənənələri insan mədəniyyətini və azadlığının düşməni elan edir. Nəhayət ardıcılıqları ilahi qanunlara tabe olan zəngin islam məktəbini bəşəriyyətin tərəqqisində əngəl hesab edir. Eləcə də, islami cəmiyyətin geri qalmasının səbəbi kimi onların mədəniyyətini, elm və sənətini, dini görüşlərini göstərir.

Bu qərbin islam və müsəlmanlara qarşı manevrələrindən biridir. Bu suala cavab verməzdən əvvəl uyğun ittihamların kökünü tapmaq gərəkdir. Belə olsa, bayağı qərb mədəniyyətinin iç üzünü açılar. Aydın olar ki, islamın ictimai və siyasi fəaliyyətlər üçün qoyduğu qaydalar qadın üçün məhdudiyət olmayıb, ona toxunulmazlıq bəxş edir.

Axtarış

İslam haqqında bu sayaq düşüncə tərzinin, ittihamların kökünü iki amildə axtarmaq olar. Birincisi, ideoloji məktəbi yaxından tanımadan həmin məktəbi onun ardıcılı

olan ayrı-ayrı şəxslərin əqidəsinə görə qiymətləndirmək. Bir şəxsin əqidəsinə ölçü götürmək ümumi məktəbə qarşı pis fikirlər və ittihamlar yaradır. Ona görə də bir dini, məzhəbi tanımaq üçün həmin məktəbin dünya görüşü və ideoloji əsaslarını tədiqiq etmək lazımdır. Dindara baxıb dini qiymətləndirmək səhv bir addımdır. Çünki bəzi ardıcılıq iddiasında olan şəxslər yalnız dildə, şüar səviyyəsində uyğun məktəbə bağlıdırlar. Bu addımların iddiaları əməlləri ilə uyğun gəlmir. Bəziləri də onlara baxıb məntiqsiz qərara gəlir, bütöv bir məktəb haqqında səhv fikir yürüdürlər. Müxtəlif dini cəmiyyətlərə nəzər salmaqla bu həqiqət hamı üçün aydınlaşır.

Dini tanıma mənbəsi

Bu gün bir şəxs xristianlığı öyrənmək istəyirsə, kilsə və kilsədə olanların təfəkkür tərzinə əsaslanmalıdır. Çünki kilsə təhrif olunmuş İncilə etiqad edirsə, həqiqi İsa dini ilə bu etiqad arasında xeyli məsafə vardır. Demək olar ki, məsihi ruhanilər ilahi dinlə rəqibdirlər. Çünki həqiqi dinin ölçüsü təkallahlıq olduğu halda, kilsə müqəddəs üçlüyə inanır və xalqı da bu etiqada çağırır. Kilsə məad, Behişt və Cəhənnəmi oyuncağa döndərüb, müəyyən məbləğ almaqla günahkarların günahını guya bağışlayır! əslində bu hərəkət dinlə oynamaqdır. Guya, Allah dininin ixtiyarı, Behişt və Cəhənnəm keşişin əlindədir. Özünüz deyın, bu yolla həqiqi İsa dininə qovuşmaq olarmı?!

Həmin bu kilsə Peyğəmbəri (s), hövariləri, yaxın tərəfdarları zümlə vuruşmuş bir dini sazişçi, zülmü qəbul edən bir məslək kimi tanıtıdır və deyir: **“Əgər bir üzünə zülm silləsi vurulsa, o biri üzünü çevir ki, birini də vursunlar»**. Əslində, kilsə istismarçı zalımların əlində bir

vasitəyə dönmüşdür. Dini bütün ictimai-siyasi proseslərdən ayırmış kilsə «din siyasətdən ayrılır.» şüarını irəli sürür. Bu tərzdə ilahi din təqdim ola bilərmi?!

Yəhudilikdə də eyni problemlər mövcuddur. Asimani kitablara görə Bəni-İsrail yolu təhrif olunmuş, dünyapərəstlik onları din alverinə vadar etmişdir. **«Vay olsun o kəslərə ki, öz əlləri ilə yazdıqlarını Allaha aid etsinlər, ucuz satsınlar. Vay olsun onlara o yazılardan, ələ gətirdiklərindən».**¹

Onlar səmavi kitab olan Tövratı təhrif etməklə ilahi dinə bir çox iftira və böhtanlar qoşdular. Hətta bəşəriyyətdə ağılı öhdəsinə götürmüş sionistlər zülm və təcavüzü özlərinə bayraq etdilər. Həmin bu insanlar Musa (ə) dinindən dəm vururlar, hansı ki, Musa zülm və zalımlara, Firon və fironlara qarşı mübarizə simvoludur. Bu günkü yəhudi və sionistlərin yolu ilə həzrət Musa (s) dininə yetişmək olarmı?! Həmin sionist ki, zülm və sitəm simvoludur. Ona görə də bir dəstə adamın etiqadi din məktəbini tanımaq üçün yol ola bilməz və olmamalıdır. Bir dini tanımaq üçün onun təhrif olunmamış səmavi kitabı əsil ölçü və meyardır.

İslam və müsəlmanların rəftarı

İslamı da tanımaqda müsəlmanların, müxtəlif məzhəb nümayəndələrinin etiqad və rəftarı meyar götürülməmişdir. Qurani-kərim ilahi maarif və hökmlərin əsil mənbəsi kimi hər cür təhrifdən uzaqdır. Ona görə də müsəlman firqələr bir-birinə yaxındır, eyni zamanda müəyyən nöqtələrdə eynidir.

¹ «Bəqərə» 79.

Amma Qurani-kərim təhriflərdən uzaq olsa da, onun təfsirlərində müxtəliflik vardır. Həmin bu müxtəliflik səbəbindən firqələr yaranmışdır. Elə buna görə də hər hansı bir firqənin etiqad və rəftarı ölçü ola bilməz. İslamı tanımaqda əsil mənbə Quran və Əhli-beytdir. İslami maariflə tanış olmaq üçün məhz bu iki çeşmədən faydalanmaq lazımdır.

İslamın mühüm xüsusiyyəti

Kitabların təhrif olması səbəbindən yəhudi və məsihi mənbələrini araşdırmaq qeyri-mümkün olmuşsa da, islamın mənbəsi hamı üçün daim diri və toxunulmazdır. Düşüncəli və qərəzsiz hər bir insan ədalətli mühakimə üçün müsəlmanların rəftarına yox, Qurani-kərimə müraciət etməlidir. Çünki çox fərdlər dinə Quran dediyi kimi yox, öz istədikləri kimi yanaşırlar. Bu yanaşmaları islamın hesabına yazmaq olmaz.

Buna görə də bəzi islami cəmiyyətlərdə din çərçivəsindən kənar olaraq qadınlara qoyulmuş məhdudiyyətlər - onları ictimai-siyasi fəaliyyətdən uzaqlaşdırmaq, qanunverici və icra orqanlarından kənar saxlamaq, hətta seçkilərdə iştirakdan məhrum etmək hallarının islamla heç bir əlaqəsi yoxdur. Bütün bunlar nadan insanlardan doğur və yersiz ittihamlara şərait yaradır. Bir dəstənin hərəkətinə əsaslanıb «**İslam qadını ictimai-siyasi hüquqlardan məhrum edib**» deyirlər. Bu böhtanlara şərait yaradan həmin nadan müsəlmanlardır. Bunların islamla heç bir əlaqəsi yoxdur.

İslami ittihamın mənşəsi qərbpərəstlikdir

Bu ittihamların ikinci səbəbi bəşər və qadın hüquqlarının müdafiəsi adı ilə məktəblərin yaranmasıdır və onlar «qadın azadlığı, ictimai hüquqlar» şüarı ilə meydana çıxıblar.

Bayağı qərb mədəniyyəti ictimai münasibətlərdə qadın və kişi üçün heç bir məhdudiyət tanımayan məqsədlərdən yarınsa da, əslində bütün qanun və qaydaları insan azadlığına zidd bilir. Başqa sözlə, ictimai münasibətlərdə mütləq azadlığa rəvac verir. Hansı ki, mütləq azadlıq təcridən əsarət, bəlkə də mütləq əsarətdir. Çünki mütləq azadlıq cəmiyyətin, eləcə də qadınların öz şəxsiyyət və kəramətini itirməsinə bais olmuşdur. Azadlıq şüarı altında qadınlar əxlaqsızlığa çəkilmiş, oyuncağa çevrilmişlər. Qadınlar insani kəramətdən uzaqlaşdırılmış, nəhayətdə, kişilər üçün əyləncə vasitəsi olmuşlar. Təəssüflə qeyd etməliyik, bayağılıq o yerə çatıb ki, artıq əxlaqsızlıq insanlığa zidd sayılmır, əksinə, onlar üçün elə əxlaqsızlığın özü mənəviyyat hesab olunur!

Qısası, bu sayaq düşüncə tərzini islam və islami cəmiyyətə qarşı növbənöv pis fikirlərə, ittihamlara səbəb olub. Guya, islam qadınları azadlıqdan və insani kəramətdən məhrum edir!

İslam və qadının ictimai fəaliyyətləri

Nə müsəlman firqələrin rəftarı islam və Quran meyarıdır, nə də qərbin mütləq azadlığı insan kəramətinin ölçüsüdür. İslam da o biri səmavi dinlər kimi qadın şəxsiyyətini ucaldır və onun kəramətini hifz edir.

İslam qadına həm qədim cahiliyyətdən, həm də yeni cahiliyyətdən nicat yolunu göstərib, onun gerçək

şəxsiyyətini ucaltdı və onun fərdi, ictimai, iqtisadi, siyasi və mədəni hüquqlarını təmin etdi.

İslam qadına da kişi kimi iqtisadi müstəqillik verdi və başlanğıcda Qurandan buna dəlillər gətirildi. İslam kişi kimi qadın üçün də ictimai hüquqları tanıdı. Qadın islami qaydalara əməl etməklə iqtisadi, ictimai hüquqları tanıdı. Qadın islami qaydalara əməl etməklə iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni həyatda iştirak edə bilər. Bəzən qadının ictimai məsuliyyətləri öhdəsinə alması vacib olur. Məsələn, xanımlara xidmət sahələri, təbliğat idarələri, dinin və məzlum millətlərin müdafiəsi tədbirlərində qadın və kişinin məsuliyyəti eynidir. Məsuliyyəti qəbul etmək o zaman müsbət hesab olunur ki, hər şey islam çərçivəsində olsun. Çünki fərdi və ictimai fəaliyyətlərdə meyar islami dəyərlərin qorunmasıdır və təqvdən kənar fəaliyyətlər faydasızdır. Əgər kişi öz fəaliyyətlərindən xeyir götürmək istəyirsə, islami qaydalara, təqvanın qorunmasına diqqət etməlidir. Bu sözlər qadına da aiddir. Demək, islam qadını ictimai-siyasi hüquqlardan məhrum etməyib sadəcə, bu fəaliyyətlər üçün qaydalar qoyub. Bu qaydalara əməl edildikdə qadın və kişinin çalışmaları səmərəli olur. Konkret olaraq qaydalar təyin edilmişdir və qadın bu qaydalara əməl etməklə ümumi fəaliyyətlərdə iştirak edə bilər.

İctimai münasibətlərdə qadının geyimi, örtünməsi haqqında xüsusi qaydalar vardır. Bu xanımların ictimaiyyətdə iştirakının həssaslığından doğur. Bu qaydalara əməl olunmaması nəinki qadının və cəmiyyətin xeyrinə deyil, bundan əxlaqsızlıq, fəsad törənir, nəhayət qadının şəxsiyyəti məhv olur. Dediklərimizi ilahi qanunlardan uzaq qərb və şərq cəmiyyətlərində müşahidə edə bilərsiniz.

Bəzi vəzifələr, məsələn, rəhbərlik söhbətimizin əvvəlində qeyd edildiyi kimi yalnız kişilərə məxsusdur. Lakin bu qadın üçün məhdudiyət deyil. Sadəcə, qadın və kişi arasındakı fərqlər, məsələn, qadın kövrəkliyi, kişinin sərtliyi uyğun qanunu əsaslandırır. Qadın və kişi əksər fərdi ictimai vəzifələrdə eynidirlər.

Qadının cihad vəzifəsindən azad olması xüsusi bir haldır. Amma həqiqətin, müsəlman və məzlum millətlərin haqqının müdafiəsində, zümlə mübarizədə, cəmiyyətin islahı və tərbiyə olunmasında qadın və kişi eyni hüquqludurlar. İslami qaydalara riayət etməklə ümumi fəaliyyətlərdə qadın da məsuldur. Əgər islamın müdafiəsində, ilahi hədlərin qorunmasında qadının iştirakı faydalıdırsa, bu iştirak vacibdir.

Bəli, tərbiyə, ailə qayğısı və vəzifələri qadının məsuliyyətidir və islami cəmiyyətdə bu üstünlüyünü əldən verməməlidir. Lakin dini qaydalardan uzaq quru və sərt münasibətlər, gərəksiz qadağaların qoyulması düzgün iş deyil. Eləcə də azadlıq, açıq-saçıqlıq, qadın hüquqlarının müdafiəsi adı altında əxlaqsızlığa rəvac verilməsi din və ilahi hədlərin ziddinədir. Xanımların ictimai fəaliyyəti şəriət qaydalarını gözləməklə həyata keçməlidir.

İlkin islamda qadının ictimai fəaliyyəti

Bunun sübutu ilkin islam cəmiyyəti və həzrət Peyğəmbərin (s) həyatıdır. Cahiliyyət dövründə qadının vəziyyətini azca mütaliə edib, ilkin islamdakı vəziyyətlə müqayisə etdikdə islam və islam Peyğəmbərinin (s) qadınlara necə üstünlüklər verdiyinə şahid oluruq. Cahiliyyətdə bütün insani haqlardan məhrum olan qadına

islam dini bütün ictimai-siyasi, mədəni, iqtisadi hüquqlarını qaytardı.

Qadınlar o qədər inkişaf etdilər ki, söhbətimizin əvvəlində adı çəkilən əsma kimi qadınlar yetişdi. Bu qadının mənalı sualı Peyğəmbəri (s) necə tərifə vadar etdi, oradakıları necə təəccübləndirdi! Həmin hissəni bir daha oxuyasınız! Bunu da qeyd edək ki, Peyğəmbər (s) dövründə qadınlar ümumi yığıncaqlarda iştirak edər, Peyğəmbərin (s) hüzurunda olub, onun moizələrindən bəhrələnirdilər. Hətta bir vaxt kişilərin Peyğəmbərin (s) hüzurunda daha çox olduğunu hiss edərək onlar üçün xüsusi bir gün ayrılmasını istədilər. Əbu Səid Xidri nəql edir: **«Qadınlar azad bir şəkildə Peyğəmbərdən (s) onun hüzurunda olmaq üçün vaxt ayrılmasını istədilər».**¹

Siz ilkin islamda qadınların həyatından elə səhnələrlə tanış olacaqsınız ki, onların ictimai, mədəni, siyasi, hətta hərbi sahələrdə iştirakı aydınlaşacaq.

Bədr döyüşündə Ümmü Vərəqə adlı bir qadın Peyğəmbərdən (s) icazə istədi ki, yaralılara kömək, müalicə üçün cəbhədə iştirak etsin. Bu qadın Allahdan Onun yolunda şəhadət dilədi. Peyğəmbər (s) buyurdu ki, Allah sənə şəhidliyi müəyyən edib. Peyğəmbər (s) onu öz ev əhli üçün pişnamaz təyin etdi. O, Peyğəmbər (s) evində camaat namazını təşkil edirdi. Nəhayətdə, şəhadətə yetirildi.

Keybər döyüşündə Bəni-ğifar qəbiləsindən bir qadın Peyğəmbərdən (s) icazə aldı ki, bir dəstə qadınla birgə yaralılara tibbi yardım göstərmək üçün döyüşdə iştirak

¹ «Səhih-Buxari» cild 1.

etsinlər. Həzrət (s) dua etdi və onlar döyüşdə iştirak etdilər.

Səhihe-müslümdə müxtəlif rəvayətlər nəql olunub ki, Peyğəmbərlə (s) yanaşı döyüşlərdə qadınlar da iştirak edirdilər. Nəcdə adlı bir qadın İbni Abbasa məktub yazıb, bu mövzuda sual verir. İbni Abbas cavab verir ki, bəli, qadınlar müharibədə iştirak edir, yaralılara tibbi yardım göstərirdilər və hətta Peyğəmbər (s) müharibə qənimətlərindən onlara pay verirdi.¹ Başqa yerdə ənəs ibni Malikdən nəql olunur ki, Ümmü Sələmə ənsardan bir dəstə qadınla müharibədə iştirak edər, döyüşçülərə su paylayar, yaralılara tibbi yardım göstərərdi.

Digər bir rəvayətə görə Hüneyn döyüşündə həzrət Peyğəmbər (s) Ümmü Sələmənin əlində xəncər görüb, soruşur ki, xəncər nəyinə gərəkdir? Ümmü Sələmə cavab verir ki, əgər bir müşrik mənə hücum etsə, onun qarnını yırtaram! Peyğəmbər (s) gülümsəyir.

Özünüz bu qadının haq və batil müharibəsində necə şücaətlə iştirak etdiyini mülahizə edin!

Bunlar Peyğəmbər (s) dövründə baş vermiş və tarixə düşmüş səhnələrdir. Olsun ki, unudulmuş hadisələr daha çoxdur. Bu nümunələrdən Peyğəmbərin (s) mədəni, ictimai, hətta hərbi məsələlərdə qadınlara necə yer verməsi aydın olur. Bütün bunları – ənsari qadının sualını, Ümmü Vərəqənin pişnamazlığını, qadınların Peyğəmbərdən xüsusi gün istəməsini, və yüzlərlə digər halları təsadüf hesab etmək olarmı?! Bunlar cəmiyyətdə qadınlara necə əhəmiyyətli bir yer verildiyindən danışılırmı?! Özü də cahiliyyətdən azca sonra!

¹ «Səhihe-Müslüm» cild 5.

Fatimənin (s) ictimai və siyasi fəaliyyətləri

Bu mövzuya digər bir sübut siyasi və ictimai səhnələrdə Fatimənin (s) iştirakıdır. Fatimənin (s) ictimai-siyasi mətnlərdə öz yeri var və haqqı, islamı, Əhli-beyti müdafiə edir. Qanlı Ühüd döyüşündə döyüşçülər qaçır və peyğəmbərin ətrafında Əli (ə) ilə bir neçə şəxs qalır. Bu həssas məqamda meydanda Fatimə (s) görünür və yaralılara tibbi kömək göstərib, atasının yarasına məlhəm qoyur.¹

Peyğəmbərin (s) vəfatından sonra həmin həssas, çətin, islamı düşmənlərin hədələdiyi bir dövrdə ictimai-siyasi səhnələrdə iştirak edib, islamın əsası olan vilayət məqamı və rəhbərliyin müdafiəsində dayanan həmin bu Zəhra (s) idi.

Peyğəmbərdən (s) sonra o fitnələrdə ki, Əhli-beytə təzyiqlər göstərildi, xalq onların ilahi feyzindən məhrum, Əhli-beytin öz haqqı kəsildi, Peyğəmbərin hədiyyəsi Zəhraya qayıtmadı, bəli, o vaxt Zəhra meydanda görünüb, Əhli-beyt hüquqlarını müdafiə etdi. Məgər Peyğəmbərdən (s) sonra Mədinədə Zəhranın (s) alovlu nitqi unudula bilərmi?! Məgər cəmiyyət qarşısında bu ictimai-siyasi xütbənin iradələri siyasi proseslərə müdaxilə deyilmi?!

İslam ümmətinin siyasi həyatında bu Fatimə (s) yoludur.

Nə qədər ki, Quranın və islamın xeyrinədir, öz haqqını nə qədər ki, sağdır islamı və Quranı müdafiə edir. Müxtəlif ictimai səhnələrdə görünür, zülmü ifşa və məhkum edir.

¹ «Bəhar» cild 20.

Fatimə (s) siyasi meydanda rəhbərlik məqamının müdafiəsində tam ciddiliklə müqavimət göstərir və hücumlarla, təhqirlərlə qarşılaşır.

Fatimə (s) haqqa arxalanır və dayandığı meydanda hücumlara məruz qalır. Axı evdə oturan adamla kimin işi var?! Zəhranın (s) həyatı və xarakteri digər məsulların həyatı və xarakteri kimi hamı üçün şəri dəlildir.

Bəli, bu Fatimə (s) həyatıdır ki, daim müxtəlif səhnələrdə canlanır. İctimai-siyasi səhnələrdə onun ardınca görünənlər də Fatimə (s) qızlarıdır. Onlardır Hüseyin (ə) inqilabında iştirak edib, Kərbəla şəhidlərinin qan salnaməsini bəşəriyyətə çatdıran və Allah dinini müdafiə edən!

Zeynəb və Gülsümün (s) yandırıcı fəryadları, alovlu sözləri hələ də Kufə və Şamda, Yezid sarayından əks-səda verir. Bu qızlar Fatimə qucağında tərbiyə olundular. Mücahid yetirən həmin qucaq bəşər dünyasına əbədi iftixar ediləsi imam Həsən və imam Hüseyin (ə) təqdim etdi.

Bu Əhli-beyt, Fatimə, Zəhra balalarıdır ki, daim həqiqətin müdafiəsindədirlər. Hər bir şəraitdə meydanda dayanıb, möhkəm qamət, dəmir iradə ilə islam və Quranı müdafiə edirlər. Ona görə də Əhli-beyt həyatı tarix boyu insanlar üçün nümunədir.

Fatimə (s) və müsəlman qadın

Ötənlərə nəzər saldıqda ictimai-siyasi proseslərdə qadının iştirakına Zəhra (s) baxışı, münasibəti aydın olur. Hər bir qadın Fatimədən (s) nümunə götürməklə həqiqət və islamın müdafiəsində durmalıdır. İslam dini bu iştirakı nəinki qadağan etmir, hətta çox zaman ilahi vəzifə hesab edib, vacib buyurur.

Əgər Fatimə (s) buyurmuşdursa müsəlman qadınının xüsusiyyəti budur ki, bir naməhrəm kişinin, eləcə də bir naməhrəm kişi onu görməsin, bu o demək deyil ki, müsəlman qadın bir guşədə oturub tərpanməməlidir. Burada məqsəd qadının öz ictimai fəaliyyətlərində islami qaydalara əməl etməsidir. Qadın elə ötrünməlidir ki, naməhrəm kişilərin baxışına səbəb olmasın və özü də naməhrəmə haram nəzər salmasın. Başqa bir izaha görə qadınların işlərinə qadın rəhbərlik etməlidir ki, kişi ilə təmasa ehtiyac qalmasın.

İslami cəmiyyətdə qadınlara məxsus elm və təhsil, tibb, əczaçılıq və s. sahələrdə bütün qulluqçular, müəllimlər, həkimlər, mütəxəssislər qadın olmalıdırlar ki, mənfi hallar, qadın və kişi işləri və iqtisadi məsələlərdən kənarlaşdırılması nəzərdə tutulmur. Əgər bir qadın kişi həkimə möhtac olmuşsa, heç bir ayə, rəvayət demir ki, bu xəstə ölməlidir və ya naməhrəmə müraciət etməməlidir!

Fatimə (s) görüşlərinə görə qadın heç zaman tərki-dünya olub, evdə oturmamalıdır. Necə ola bilər ki, bütün müsəlmanlar üçün nümunə olan Fatimə özü ictimai-siyasi səhnələrdə iştirak etsin, amma başqa qadınlara bu fəaliyyətləri qadağan etsin? Fatimənin (s) söylədiyi «**naməhrəm görməsin**» sözləri tərki-dünyalıq mənasında olsaydı, ayə və rəvayətlərlə, o xanımın öz həyat yolu ilə uyğun gəlməzdi.

Üzücü Fatimə qüssəsi

Fatimə (s) dünyanın üstün qadını, Peyğəmbərin (s) girami qızı, Əlinin (ə) mehriban həyat yoldaşı, övladlarına məhəbbətli bir ana, hamı üçün fəzilət nümunəsidir.

Fatimə şəxsiyyətinin siması Peyğəmbər (s) kəlamlarında necə də gözəl əks olunur:

Fatimə cismimin yarısıdır... Fatimə gözüümün nurudur... Fatimə mənim qəlbimdir... Fatimə mənə ən məhəbub və ən əzizdir!..

Fatimə dünyanın ən üstün qadınıdır! Mən behiştin qoxusunu Fatimədən alıram! Fatimənin razılığı mənim razılığım, Fatimənin incikliyi mənim incikliyimdir!

İnsan Fatimə məqamını arışdırıb, onun ilahi simasına Peyğəmbər (s) kəlamlarında tamaşa etdikdə inana bilmir ki, namərdlər ona zülm üçün ittifaqa girsinlər.

Axı kim inana bilər ki, Peyğəmbər (s) sevgisi ilə dolu bir sinə dərd-qəmdə qərq olar, Peyğəmbərin (s) öpdüyü əllər zərbələrə məruz qalar, Həzrətin (s) öpdüyü çöhrə nifaq silləsindən göyərər?!

Zəhra (s) məzlumiyyətini necə dinləmək olar?!

Necə şahid olmaq mümkündür ki, dünyanın ən üstün qadını Peyğəmbərin (s) yeganə yadigarı qəm dolu sinə, yaralı qollar, göyərmiş çöhrə, yaş dolu gözlərlə iki divar arasında fəryadla qabırğaları sınımış, Möhsinin şəhadətə yetmiş halda, şücaətli ərinin məzlumiyyətinə baxa-baxa şəhadət yatağında mələkut aləminə köçməsinə gözləsin?!

Necə də acıdır ki, mücahid bir ər, adı Bədr, Ühüd, Xəndək, Xeybər qaranlıqlarını işıqlandırmış, hər zaman qalib, zülfüqarı ilahi qəzəblə zülmətpərəstləri müjdələmiş bir şəxs məzlum, əli-əlüstə səbr edən halda Fatimənin məzlumanə şəhadətini müşahidə etsin.

Bəli, yeri var ki, əli Fatimənin ölümü haqqında desin: əlinin qəmi həmişəlik, yuxusu yuxusuzluq oldu.¹

¹ «Nəhcül-bəlağə».

Necə olur ki, əli Fatiməni gecəyəkən hazırlayıb, torpağa tapşırımalı olur?!

Necə olur ki, Fatiməyə (s) qüsl vermək üçün körpələr gecəyəkən su daşmalı olur?!

Necə olur ki, Fatimənin (s) məzarı Peyğəmbər (s) Kəvsəri imamlar əmanəti, peyğəmbər aramgahının pak ağacı məxfi qalır?!

Zəhra məzlumiyyəti, dünyanın əzəmətli xanımının müsibətli şəhadəti belə olduğu üçün də heç zaman unudulmaz – Cəmədiüs-sani ayının üçüncü günü!

Budur ki, Fatimə (s) məzlumiyyətinin qüssəsi Xeybər fatehi əlinin qəddini əydi!

Mündəricat

ELMİ MÜZAKİRƏLƏRDƏ QADIN HÜQUQLARI	3
QADIN CAHİLİYYƏT DÖVRÜNDƏ	4
QADIN MÜASİR DÜNYAMIZDA	8
«MÜASİRLİYİN, MƏDƏNİYYƏTİN» QAZANCI	9
İSLAMDA QADIN	10
İNSAN HƏQİQƏTİ	12
QURAN VƏ İNSANIN XİLQƏTİ	13
TƏKAMÜL YOLU	13
QURAN VƏ İNSANIN TƏKAMÜLÜ	14
TƏKAMÜL YOLUNUN EYNİ OLMASI	15
QEYD (SUAL)	16
CAVAB	16
İSLAM VƏ FİKİR DİRÇƏLİŞİ	17
FƏRQLƏR	19
FƏRQ ÜSTÜNLÜK DEYİL	21
FƏRQLƏRİN OLMASI ZƏRURİDİR	22
NƏTİCƏ	23
FATİMƏ (S) DÜNYAYA GƏLMƏMİŞDƏN	25
FATİMƏNİN (S) ATASI	26
FATİMƏNİN ANASI	27

FATİMƏNİN (S) VÜCUDLA GƏLDİYİ ZAMAN	27
FATİMƏNİN (S) ANADAN OLMASI VƏ YA ƏBƏDİ GÜNƏŞİN DOĞMASI.....	28
FATİMƏ NECƏ DOĞULDU?.....	29
FATİMƏYƏ AD QOYULMASI.....	31
NƏ ÜÇÜN FATİMƏ ADLANIB?.....	31
NƏ ÜÇÜN «TAHİRƏ» ADLANIB?.....	32
NƏ ÜÇÜN «MÜHƏDDƏSƏ» ADLANIB?.....	32
NƏ ÜÇÜN «BƏTUL» ADLANIB?.....	32
FATİMƏNİN (S) TƏRBİYƏSİNDƏ SƏY.....	32
NÜMUNƏNİ TANITMA	34
NƏ ÜÇÜN NÜMUNƏ TANITDIRILMALIDIR?	35
FATİMƏNİN (S) İMAN VƏ İBADƏTİ.....	35
İBADƏT KAMALA ÇATMAQ YOLUDUR	36
FATİMƏ (S) MEHRABDA.....	37
FATİMƏNİN (S) İBADƏTİNİN HƏQİQƏTİ.....	38
İXLAS VƏ İSAR	38
FATİMƏNİN (S) MƏLƏKLƏRLƏ SÖHBƏTİ	40
FATİMƏ (S) MƏHƏMMƏDİN (S) KÖVSƏRİDİR	41
PEYĞƏMBƏRİN (S) KÖVSƏRİ.....	42
FATİMƏ (S) KÖVSƏR OXŞARI	42
FATİMƏ (S) ŞƏFAƏTİ.....	43
FATİMƏ (S) İSMƏTİ.....	44
QURAN FATİMƏ (S) İSMƏTİNİN SƏNƏDİ.....	45
RƏVAYƏTLƏR VƏ FATİMƏNİN (S) İSMƏTİ.....	45
ƏHLİ-BEYTİN XÜSUSİ MƏQAMI.....	46
HƏQİQƏTƏ MƏHƏBBƏT.....	47
MƏHƏBBƏTİN ARDINCA	48
HAQQIN İFADƏSİNƏ (MƏZHƏRİNƏ) İTAEY.....	48
İMAN VƏ NİFAQIN ÖLÇÜSÜ	49
QURAN VƏ ƏHLİ-BEYT DOSTLUĞU	50
PEYĞƏMBƏRİN ƏHLİ-BEYTİ KİMLƏRDİR?.....	50
FATİMƏ (S) AŞİQLƏRİ.....	51
FATİMƏ (S) RAZILIĞI, FATİMƏ (S) QƏZƏBİ	52
BATİLƏ (PUÇLUĞA, ƏYRİYƏ) NİFRƏT	52
ƏHLİ-BEYT VƏ FATİMƏNİN (S) HAQQA BAĞLILIĞI	54
FATİMƏ (S) BİR ƏMANƏTDİR	55
QURAN BÖYÜK ƏMANƏTDİR.....	55
ƏHLİ-BEYT ƏMANƏTİ	56

NƏ ÜÇÜN ƏHLİ-BEYT KİÇİK ƏMANƏTDİR?	58
ƏHLİ-BEYTSİZ QURAN?!	58
QURANDAN FAYDALANMAGIN ŞƏRTİ	58
FATİMƏ (Ə) QURANLA BİRGƏ	60
ƏHLİ-BEYTİN RƏHBƏRLİK ROLU	60
DÜNYA QADINLARININ ÜSTÜNÜ	61
QURAN VƏ LAYİQ QADINLAR	61
MƏRYƏM (S) ALLAHIN SEÇİLMİŞİDİR	62
QURANLA ƏHLİ-BEYTİN UYĞUNLUĞU	63
FATİMƏ (S) ƏN ÜSTÜN QADINDIR	63
FATİMƏ ÜLUL-ƏZM PEYĞƏMBƏRLƏRDƏN ÜSTÜNDÜR	63
ƏHLİ-BEYT PEYĞƏMBƏRLƏRDƏN ÜSTÜNDÜR	64
İBRAHİM (Ə) VƏ FATİMƏ (S) MƏQAMI ARZUSU	65
DİGƏR SÜBUT	66
ÖVLİYA YOLUNA DİQQƏT	68
FATİMƏNİN (S) SADƏ HƏYATI	68
FATİMƏ (S) İZDİVACDAN ƏVVƏL	69
FATİMƏ (S) İZDİVACDAN SONRA	70
FATİMƏNİN (S) EV DARLIĞI	71
FATİMƏ (S) VƏ ƏR QAYĞISI	72
BİR DAHA FATİMƏ VƏ ƏLİ (Ə) İSARININ TƏCƏLLASI	73
FATİMƏ (S) VƏ LAYİQ ÖVLAD TƏRBİYƏSİ	74
FATİMƏNİN (S) OĞLANLARI	75
FATİMƏNİN (S) QIZLARI	75
DİNİ GÖSTƏRİŞLƏRƏ ƏMƏL ETMƏK	77
QƏDR GECƏSİNİN ƏHƏMİYYƏTİ VƏ FATİMƏ (S)	77
AİLƏ VƏ ƏR-ARVAD MÜNASİBƏTLƏRİ	78
EVLƏNMƏDƏ MƏQSƏD	79
BİRNCİ: PAKLIQ	80
İKİNCİ: LAYİQLİ ÖVLAD TƏRBİYƏSİ	81
ÜÇÜNCÜ: SAKİTLİYİN TƏMİNİ	81
AİLƏ ƏSASLARI	82
HARADAN BAŞLAYAQQ?	83
HƏYAT YOLDAŞI SEÇİMİNDƏ ÖLÇÜLƏR	83
1-İMAN	83
2-GÖZƏL ƏXLAQ	84
AİLƏDƏ ƏSİL-NƏSİL MƏSƏLƏSİ	85
4-MƏHƏBBƏT	86
5-GÖZƏLLİK	86

ƏSİL MEYAR	87
6-MADDİ TƏMİNAT	87
MADDİ TƏMİNAT NƏDİR?	87
7-ƏRƏ QAYĞI VƏ EVDARLIQ	88
1-DƏRİN SEVGİ	89
MƏHƏBBƏTİN İZHARI	90
QARŞILIQLI HÖRMƏT	91
XOŞRƏFTARLIQ	91
XOŞRƏFTARLIQ MEYARI.....	92
KİŞİNİN AİLƏDƏ CİHADI.....	93
ƏRƏ QAYĞI VƏ YA QADININ CİHADI.....	94
QADININ ƏRƏ QAYĞISINDA İKİ ƏSAS	95
BU GÜNÜMÜZƏ SUAL	96
ƏRƏ QAYĞI NƏ ZAMAN CİHADDIR?.....	97
BURA QƏDƏR DEYİLƏNLƏR.....	97
SOYUQLUQ YARANMASINDAN ÇƏKİNMƏK	98
AİLƏ İŞLƏRİNƏ DİQQƏT	99
2-ƏFV VƏ GÜZƏŞTƏ GETMƏK	99
SƏHV OLUBSA, NƏ ETMƏLİ?	100
EYBİ ÖRTMƏK.....	101
SİRRİN QORUNMASI	101
TƏRBİYƏ ÜSULU: UŞAĞIN TƏRBİYƏ QƏBULU	102
İNSAN VƏ TƏBİİ EHTİYAQLAR.....	103
YAXINLIĞIN ƏDƏBİ	104
HAMİLƏLİK DÖVRÜ.....	105
UŞAQ DOĞULANDAN SONRA	105
SÜDƏMƏRLİK DÖVRÜ	106
UŞAĞA MƏHƏBBƏT	108
MƏHƏBBƏTDƏ İFRAT, HƏDDİ AŞMA	108
UŞAĞA EHTİRAM.....	109
ÖZÜNÜ UŞAQLA EYNİ TUTMAQ	110
DANIŞIQDA, RƏFTARDA UYGUNLUQ	111
DANIŞIQ VƏ RƏFTARDA ƏDALƏT.....	111
UŞAQLAR ARASINDA TƏŞVİQ VƏ RƏQABƏT	112
UŞAĞI AZAD BURAXMAQ	115
DOST TAPMAQ	115
UŞAQ VƏ AXTARIŞLAR.....	116
ÖTƏN ƏNƏNƏLƏRİ GƏNCLƏRƏ QƏBUL ETDİRMƏMƏK....	118
DİN TƏLİMİ	118

«NUR» SURƏSİ VƏ AİLƏNİN QORUNMASI.....	121
QURAN VƏ UŞAĞIN PSIXOLOJİ SAĞLAMLIĞI	121
MÜQAYİSƏ	121
YATAQ OTAĞI	123
EVDƏ GEYİM	123
UŞAQ VƏ TƏHRİKEDİCİ SƏHNƏLƏR.....	124
NÖVCƏVANIN YATAĞI	124
DİGƏR BİR ƏSAS	125
DEYİLƏNLƏRİN XÜLASƏSİ.....	126
MƏDƏNİ TƏCAVÜZLƏRƏ QARŞI	126
GƏNCLƏRİN EVLƏNMƏSİ.....	127
MƏHDUDİYYƏT YOX, TOXUNULMAZLIQ	128
AXTARIŞ	128
DİNİ TANIMA MƏNBƏSİ.....	129
İSLAM VƏ MÜSƏLMANLARIN RƏFTARI.....	130
İSLAMIN MÜHÜM XÜSUSİYYƏTİ.....	131
İSLAMİ İTTİHAMIN MƏNŞƏSİ QƏRBPƏRƏSTLİKDİR	132
İSLAM VƏ QADININ İCTİMAİ FƏALİYYƏTLƏRİ	132
İLKİN İSLAMDA QADININ İCTİMAİ FƏALİYYƏTİ	134
FATİMƏNİN (S) İCTİMAİ VƏ SİYASİ FƏALİYYƏTLƏRİ	137
FATİMƏ (S) VƏ MÜSƏLMAN QADIN.....	138
ÜZÜCÜ FATİMƏ QÜSSƏSİ	139